

România literară

Mesajul tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

secretar general al Partidului Comunist Român,
președintele Republicii Socialiste România,
cu prilejul Simpozionului omagial
„MIHAI EMINESCU“

În numele Comitetului Central al Partidului Comunist Român, al Consiliului de Stat și Guvernului Republicii Socialiste România, precum și al meu personal, aducem un fierbinte omagiu marelui poet Mihai Eminescu, care, prin nemuritoarea sa operă, a cîntat poporul român, trecutul, prezentul și viitorul său, înscriindu-se pentru totdeauna în conștiința întregii noastre națiuni și în patrimoniul culturii universale ca exponent al unor luminoase idealuri și năzuințe de dreptate socială și națională, de afirmare liberă, demnă și independentă a României.

Simpozionul omagial, prin care oamenii de știință și cultură cinstesc memoria poetului național Mihai Eminescu, constituie un puternic imbold pentru toți creatorii de literatură și artă din țara noastră de a-și pune întreaga lor creație — urmînd strălucitul exemplu al marelui lor înaintaș — în slujba poporului, a dezvoltării cuceririlor sale revoluționare, a făuririi socialismului și comunismului, a ridicării României pe trepte tot mai înalte de civilizație și progres.

Poet al poporului său, Mihai Eminescu a lăsat posterității imaginea unui artist legat trup și suflet de pămîntul țării sale, de aspirațiile spre mai bine ale maselor populare, receptiv la problemele majore ale epocii în care a trăit, ale luptei pentru apărarea și afirmarea ființei naționale — care au constituit în permanentă izvorul vesnic viu al minunatei sale creații.

Nimeni mai mult decît Mihai Eminescu n-a dat expresie și n-a contribuit într-o asemenea măsură la afirmarea și punerea în valoare a frumuseții limbii române, a spiritului de înțelegere a legilor dezvoltării lumii. Cît de minunat sună și astăzi genialele versuri din poezia „La steaua“: „La steaua care-a răsărit / E-o cale-atît de lungă, / Că mii de ani i-au trebuit / Luminii să ne-ajungă“.

În opera lui Eminescu și-au găsit o nemuritoare ogîndire paginile cele mai glorioase ale istoriei naționale, profundul patriotism al poporului român, gata să-și apere cu orice sacrificiu viața demnă și libertatea. Cît de minunat răsună cuvintele pline de demnitate prin care Mincea cel Mare afirma — în „Serisoarea a III-a“ — hotărîrea poporului român de a-și apăra libertatea și independența!

„Eu ? Imi apăr sărăcia și nevoile și neamul... / Și de-aceea, tot ce mișcă-n țara asta, riul, ramul, / Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este“.

Prețuind toate popoarele și valorile create de ele, Eminescu i-a urît pe cei care s-au rupt de popor și s-au pus în slujba străinilor. Neîndurătoare, dar profund îndreptățite, izvorite din cel mai curat patriotism, răsună versurile sale din „Doina“: „Cine-a îndrăgît străinii / Minca-i-ar inima ciinii, / Minca-i-ar casa pustia, / Și neamul nemernicia !“.

Opera lui Eminescu a dat expresie marilor lupte sociale, încrederei în rolul proletariatului, al muncitorimii, pe care a chemat-o — prin versurile sale devenite legendare, din poezia „Împărat și proletar“ — la luptă unită împotriva vechii orînduiri: „Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă, / Ce lumea o împarte în mizeri și bogați ! / Atunci cînd după moarte răsplăta nu v-așteaptă. / Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă, / Egală fiecare, și să trăim ca frați !“.

Cît de profund legată de creația lui Eminescu, de prezentul și viitorul țării noastre, cit de luminoasă și înălțătoare se arată dragostea lui pentru pămîntul patriei ! „Ce-ți doresc eu ție dulce Românie, / Tara mea de glorie, țara mea de dor ? / Brațele nervoase, arma de țarie, / La trecutu-ți mare, mare viitor !.../Dulce Românie, asta ți-o doresc“.

Această fierbinte urare a lui Eminescu și-a găsit astăzi deplină împlinire în patria noastră socialistă, liberă și independentă, în care poporul — zdrobind orînduirea cea crudă și nedreaptă, lichidînd pentru totdeauna exploatarea și asuprirea — își făurește, în strînsă unitate, sub conducerea partidului nostru, propriul său viitor, socialist și comunist.

Constituie o mare mîndrie pentru poporul român faptul că în anii ce au trecut de la eliberarea țării, și îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului — care a inaugurat o perioadă de profunde transformări revoluționare în toate domeniile —, România a obținut strălucite realizări în făurirea societății socialiste, în creșterea potențialului economic și a avuției naționale, în înflorirea științei, artei și

culturii, în ridicarea generală a nivelului de trai, material și spiritual, al tuturor oamenilor muncii.

Toate aceste istorice realizări ilustrează cu putere justetea politicii partidului nostru comunist, forța și superioritatea orînduirii socialiste, pe care o edificăm cu succes în România, minunata capacitate a poporului român de a asigura — sub conducerea partidului — progresul și înflorirea continuă a patriei noastre socialiste.

Omagiind astăzi opera luminoasă a lui Mihai Eminescu — ca de altfel a tuturor marilor creatori din toate domeniile — avem datoria să dezvoltăm și să îmbogățim permanent, cu noi și noi creații, minunatul patrimoniu național — tezaur de gîndire înaintată, revoluționară, care, prin conținutul de idei și mesajul profund umanist și patriotic, reprezintă o contribuție de seamă la mobilizarea întregului popor în edificarea noii orînduiri, la formarea și educarea omului nou, înaintat, constructor conștient și devotat al socialismului și comunismului în România.

Apreciînd munca și realizările creatorilor de artă și cultură contemporani, partidul, societatea noastră le adresează acestora chemarea de a realiza noi opere literar-artistice, de toate genurile, care să reflecte pe larg marile înfăptuiri ale poporului român, strălucitele fapte ale constructorilor socialismului care, într-o perioadă istorică scurtă, au ridicat patria noastră la un nivel înalt de civilizație și cultură, transformînd năzuințele și visurile

înaintașilor despre un viitor liber și fericit într-o realitate concretă a României de azi.

Așa cum a făcut însuși Eminescu, numai trăind împreună cu poporul, realizînd creații legate de viața poporului, participînd activ la făurirea prezentului și viitorului patriei noastre, creatorii de literatură și artă de azi pot realiza opere de înaltă valoare, își pot îndeplini nobila misiune ce le revine în amplul și complexul proces al dezvoltării revoluționare a societății noastre, în care tot ce se realizează este destinat înălțării patriei, creșterii bunăstării și fericirii omului, a întregii națiuni, întăririi independenței și suveranității României.

Cinstind memoria lui Mihai Eminescu, să facem totul pentru a asigura înfăptuirea neabătută a programului partidului de construcție socialistă, pentru înflorirea continuă a artei și culturii românești, pentru sporirea forței sale educative, a mesajului său profund umanist, revoluționar, să creăm și să dăm poporului noi și valoroase opere care să slujească progresului și înălțării patriei, ridicării conștiinței socialiste, dezvoltării înaltelor trăsături ale omului nou, înaintat, făuritor conștient al celei mai drepte și umane societăți, al visului de aur al omenirii — comunismul !

NICOLAE CEAUȘESCU

Simpozionul omagial dedicat centenarului MIHAI EMINESCU

La Ateneul Român s-au desfășurat, marți, lucrările în plen ale Simpozionului omagial consacrat Centenarului Mihai Eminescu, în organizarea Consiliului Culturii și Educației Socialiste și a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

În mijloc de iunie, în anotimpul florilor de tei, oameni de cele mai diferite vârste și profesii, din Capitală și din întreaga țară, și-au dat întâlnire sub cupola impunătorului edificiu străjuit de statuia poetului nostru național pentru a omagia creația și viața lui Mihai Eminescu, la un veac de la trecerea sa în eternitate.

La manifestare au participat tovarășii Emil Bobu, Constantin Olteanu, Dumitru Popescu, Suzana Gâdea, Ioan Toma, Ion Ursu.

Au luat parte reprezentanți de frunte ai vieții culturale-științifice din țara noastră, precum și oaspeți de peste hotare, cunosători ai operei eminesciene.

Întreaga desfășurare a simpozionului omagial care încununează bogata suită de manifestări organizate la orașe și sate cu prilejul acestui centenar, s-a aflat sub semnul de emoție și noblețe al ideilor și aprecierilor cuprinse în Mesajul adresat participanților de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

Mesajul a fost prezentat de tovarășul Emil Bobu, membru al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R.

Mesajul conducătorului partidului și statului — vibranta cinstire și prețuire a marelui nostru poet, a creației sale nemuritoare, inspirată de viața și idealurile poporului din mijlocul căruia s-a ridicat — a fost primit cu profundă satisfacție și grațitudine de către participanți. Aprecierile formulate la adresa nobilei misiuni educative a literaturii și artei, caldele îndemnuri adresate creatorilor de a-și pune talentul și puterea de muncă în slujba aspirațiilor legitime ale omenirii de pace și progres pe planeta noastră, a nobililor idei umaniste de modelare a conștiințelor, constituie pentru toți oamenii de artă și cultură un mobilizator program de acțiune în vederea realizării unor opere valoroase, care să vorbească posterității despre mărețele împliniri ale prezentului socialist.

Aceste gânduri și sentimente, pregnant puse în evidență de-a lungul desfășurării simpozionului național, s-au regăsit în telegrama pe care participanții la manifestarea de la Ateneul Român au adresat-o, la încheierea lucrărilor, într-o atmosferă entuziastă, tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

În numele celor prezenți la simpozion, telegrama a fost citită de tovarășul Radu Voinea, președinte al Academiei Republicii Socialiste România.

În cuvântul său, tovarășa Suzana Gâdea, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste, a spus:

Ne aflăm astăzi aici pentru a omagia pe Mihai Eminescu, poetul născut și crescut pe plaiul românesc, printre oamenii acestui pământ, pe poetul ce din fragedă copilărie și-a contopit simțirea cu frumusețile țării sale, pe cel care și-a umplut sufletul de comorile făurite din timpuri îndepărtate și cărora el avea să le dea strălucire fără egal, scuturînd colbul „de pe cronică bătrâne”, cercetînd cu nesățut tot ce îl vorbea despre zilele de luptă și de glorie ale înaintașilor săi. De pe aceste pământuri, dintre acești oameni și din această țară, căreia din fragedă tinerețe i-a dorit la trecutul mare, mare viitor, a pornit gândul lui Eminescu, călătorul său gînd de a-și însuși, fără proget și fără odihnă, ceea ce geniul omenesc a acumulat în necurmată cale a cunoașterii. Poezia sa, zămislită din sevele nemuritoare ale naturii românești, țesută în firele de aur ale glasului românesc nepe-reche, impregnată de dorurile, visurile și gândurile poporului, reprezintă una din cele mai adînci, cele mai patetice expresii ale setei de a pătrunde în esența fenomenelor vieții, ale Cosmosului, ale istoriei.

Veacul care a trecut de la moartea lui Eminescu a însemnat veacul nemuririi sale. Opera sa tipărită în ediții științifice și de largă popularizare, studiată în numeroase țări, tradusă în zeci și zeci de limbi, a cunoscut, aici, la noi, și pe toate continentele, o impresionantă răspîndire.

Ne vor rămîne adînc întipărite în minte și vor constitui pentru noi toți un semn de referință cuvintele emoționante prin care tovarășul Nicolae Ceaușescu omagiază personalitatea lui Eminescu, în Mesajul transmis astăzi participanților la Simpozionul omagial, pentru care dăm glas mulțumirii noastre profunde.

Gîndul nostru se întoarce și astăzi către partidul comunist, prin a cărui înțeleaptă politică s-a produs valorificarea întregului tezaur cultural național. Gîndul nostru de adînc respect și înaltă grațitudine se îndreaptă spre tovarășul Nicolae Ceaușescu, spre tovarășa Elena Ceaușescu, de numele cărora este nemijlocit legată înflorirea continuă a științei și culturii românești.

Îl sărbătorim astăzi pe Mihai Eminescu, cu sentimentul certitudinii că opera sa este o sărbătoare a sufletului românesc. Îl

ței, apărării vetrei strămoșești, creării României moderne, în consens cu tot ce cuprindea mai înaintat timpul.

La un secol de la trecerea sa în eternitate, Eminescu ne apare ca un puternic și generos arbore al cunoașterii. Un simbol de cultură, un reper fundamental pentru edificarea programatică a construcției noastre spirituale. Cu Eminescu, literatura română realizează răcordul major la literatura lumii, dar, totodată, impune lumii un scriitor avid de cultură, neobosit în a cunoaște, creîndu-se și creînd, după un adevărat program. Eminescu este omul depălin al culturii românești, etalon nu numai pentru literatură. Din exemplaritatea efortului său dedicat cunoașterii — de la viața cotidiană, pînă-n adîncimile istoriei sau misterele etosului popular, pînă la cercetarea profundă a lingvisticii, a științelor exacte, artelor plastice — se constituie un model de creație valabil pentru întreaga evoluție spirituală a României din veacul care a trecut.

Pentru cultura românească, Eminescu înseamnă un secol căruia i-am putea spune: Secolul Eminescu. Opera și Poetul exercită un adevărat efect magnetic asupra literaturii, dar și cu iradiere puternice și benefice în toate compartimentele vieții sociale. Reînnoirea României, renăscerea națională de după eliberare, mari propulsii ale revoluției au în substanța lor nucleu de foc din dorul de mai bine eminescian. Vasta exegeză consacrată lui Eminescu a reunit, ca sub cupola aceleiași Academii, erudiția și aspirațiile culturii românești. O titanică muncă de studiu a operei eminesciene, desfășurată în spațiul ultimilor zeci de ani, constituită în marea ediție „Eminescu”, în mii de alte lucrări, se înscrie ca participare a generațiilor de astăzi la eterna omagiere și cunoaștere a poetului nostru național. S-a realizat și continuă să se edifice o adevărată „Cultură Eminescu”.

Omagiem astăzi poetul care ne-a lăsat drept moștenire un lăceafăr pe cer, poetul pentru care literatura națională formează focarul spiritului național, unde concurg toate razele din toate direcțiile vieții spirituale, ea arătînd nivelul vieții publice spirituale. Omagiem omul înzestrat — după Călinescu — să exprime sufletul unei mulțimi simple ce se afla în primejdia de a fi smulși din locul rădăcinilor sale. Omagiem Omul prin care gîndirea și sensibilitatea românească au trăit o extindere a orizontului lumii, al cugetării și al simțirii, care ne-au transformat în mod esențial.

Ca semn al înaltei cinstiri aduse celui mai mare poet al românilor, dați-mi voie să rechem cuvintele rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România: „Aducem omagiul nostru memoriei marelui poet național Mihai Eminescu, acela care odată cu opera sa literară a făcut să apară pe bolta culturii românești un astru care va străluci în vechi de vechi, revărsînd lumina și căldura în sufletele oamenilor, al poporului nostru”.

O sută de ani de nemurire se împlinesc în această lună de cînd Mihai Eminescu face parte integrantă din istoria poporului român, din istoria și gloria poporului român.

O cultură care-și cîntește înalțății, se cîntește pre sine. Poporul nostru, sărbătorindu-l pe Eminescu, se sărbătorește pe sine. Asistăm astăzi la o sărbătoare a poporului român. Prin Eminescu, pentru înființarea, esența noastră ni s-a dezvăluit în plenitudinea sa. Eminescu este astăzi o carte deschisă a destinului nostru, o carte rămasă deschisă în fața eternității.

În comunicarea „Opera lui Eminescu, strălucită întru-chipare a marilor idei ale umanității, a înaltelor idealuri și aspirații ale poporului român”, prezentată de Dumitru Ghișe, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, se spune: Opera marilor poezi călătorește în timp nealterată în strălucirea

ei încărcată de sensuri și semnificații aducînd, pentru fiecare generație, noi moduri de a o percepe, un interes aparte. Mesajul poetic eminescian nu numai că nu s-a istovit odată cu vremea în care a apărut, dimpotrivă, trecerea anilor l-a sporit frumusețea, profunzimea și aria de înțelesuri, oferind răspunsuri — surprinzătoare în prospețimea lor — pentru sensibilitatea și gîndirea noastră, a celor de astăzi.

În continuare, după ce este subliniată receptarea poetului de-a lungul timpului, în comunicare se arată: Eminescu pe care îl omagiem astăzi nu ne mai apare doar ca un monocord poet pesimist, nici ca un geniu întors cu fața spre trecut, sau spre o lume a himerelor și care visa la repaosul absolut. Prin studiul și publicarea postumelor, imaginea lui Eminescu a devenit tot mai apropiată de prototipul ei real. A ieșit la iveală și un Eminescu titanic, revoluționar și profetic. El este expresia sufletului românesc, o flacără mereu vie a sensibilității și gîndirii noastre.

Dacă în multitudinea manifestărilor sale creatoare, indiferent că este vorba de poezie, filozofie, economie sau publicistică politică, se poate vorbi totuși de anumite dominante ale creației eminesciene, acestea sînt fără nici un dubiu umanismul și patriotismul înflăcărat al poetului. Integritatea spirituală a poporului român era, pentru Eminescu, mai presus decît orice.

După cum o demonstrează articolele sale politice, Eminescu a păstrat un cult special istoriei. Ca într-un pelerinaj la un templu sacru, el cobora în trecut să-și reîmprospăteze energiile credinței și ale întăririi, în lupta cu o realitate social-politică nu întotdeauna la înălțimea trecutului glorios. Nu întîmplător, pentru Eminescu regresivitatea în timp semnifică tendința de a ajunge la momentele genezei, la dimensiunile fabuloase ale timpului mitic, pentru ca imaginea unei epoci de aur să proiecteze în viitor întreaga ei forță modelatoare.

Avidul devorator al cunoașterii universale credea cu tărie în destinul națiunii sale.

Eminescu a gîndit dezvoltarea societății românești în termenii unei filozofii sociale ce pune accentul pe dezvoltare organică, proprie, specifică împrejurărilor, condițiilor concret-istorice în care trăiește, cum spunem noi, astăzi.

Dorința de a vedea țara sa cit mai prosperă din punct de vedere economic l-a făcut să închine un adevărat imn muncii, ca activitate umană fundamentală. Munca este — în viziunea eminesciană — nu numai chează prosperității unei națiuni, ci și a moralității ei.

Iubindu-și patria în înțelesul cel mai înalt al cuvîntului, prin tot ceea ce a scris, Eminescu a năzuit să dezvolte în conștiința concetățenilor săi ideea necesității angajării profund responsabile față de destinul țării. Pentru el era limpede că a fi un bun român „nu e un merit, nu e o calitate ori un monopol special... ci o datorie pentru orice cetățean al acestui stat, ba chiar pentru orice locuitor al acestui pământ, care este moștenirea exclusivă și istorică a neamului românesc”.

Prin cele mai înalte gânduri și vibrații ale sufletului său, Eminescu este nu numai un ilustru înaintaș, ci, deopotrivă, un mare și iubitor contemporan al nostru, al celor de azi. Iată de ce, din perspectiva unui secol, „lumina steei ce-a murit...”, ne apare, acum, și mai strălucitoare.

Aspirațiile marelui poet își găseseră o minunată împlinire în istorica operă de edificare a socialismului și comunismului, pe care poporul nostru o înfăptuiește sub conducerea gloriosului Partid Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, căruia îi exprimăm — și cu acest prilej — întreaga noastră stimă, dragoste și recunoștință, pentru activitatea fără ostentire ce o consacră înfloririi patriei, înaintării ei spre orizonturi tot mai luminoase de progres și civilizație.

Exprimăm, totodată, aleasa noastră considerație și prețuire față de tovarășa academician

doctor inginer Elena Ceaușescu pentru contribuția de deosebită însemnătate adusă la progresul multilateral al țării, la afirmarea tot mai puternică a științei, învățămîntului și culturii românești, ca factori hotărîtori ai dezvoltării generale a patriei.

Așa cum se subliniază în căldurosul Mesaj adresat de secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pe care l-am primit cu profunde sentimente de respect și satisfacție, chipul lui Eminescu ne însoțește, în tot mai mare măsură, propria noastră existență. Îl murmurăm versurile lui de dor, de dragoste sau de durere, ne învăluim cu manta iubirii lui față de oameni, ne astîm-părăm setea noastră de dreptate, libertate și adevăr de la izvoarele lui clare și adînci, ne încălzim la flacăra nestinsă a patriotismului său nemărginit și credem, împreună cu el, în destinul tot mai fericit al națiunii noastre.

În continuare, Ion Dodu Bălan, prof. univ. la Universitatea București, a prezentat comunicarea intitulată „Opera lui Mihai Eminescu — strălucită sinteză a caracterului național al literaturii române”, în care se spune: Poet național în sensul cel mai profund și mai complex al cuvîntului, adevăr confirmat de toate exegezele critice din țară și din străinătate, Eminescu intruchipează în tulburătoarea lui personalitate și în inegalabila sa operă întreaga lume românească — o lume bogată în gînduri și simțiri, originală în coordonatele ei geografice, istorice și spirituale, cu mituri, datini, credințe, elemente distincte ce compun un admirabil portret etnopsihologic al românului.

Apartinînd organic ființei noastre naționale, Eminescu a vibrat la toate durerile și frămîntările poporului său și i-a exorimat întregul univers de gînduri și simțiri. El a ridicat limba poetică românească pe culmi nebănuite, imprimîndu-și uimitoarea lui personalitate, în fiecare articulație a ei. Prin limba lui Eminescu asistăm la geneza lumilor, la devenirea istorică a umanității și la toate momentele de răscruce din istoria noastră națională.

De la el încoace rostim cuvintele limbii române cu sporul de expresivitate relevată de marele poet. De asemenea, pentru noi, românii, natura patriei poartă în ea o parte din sufletul lui Eminescu.

Sub pana poetului nostru național, o țară și un popor au devenit un cîntec fără de moarte.

Descriîndu-se pe sine și chipul omului de la noi, pe coordonatele unei problematice etern umane, Eminescu a realizat în universul său artistic portretul neamului nostru, capacitatea lui de a înțelege lumea, de a se așeza într-o ecuație rezonabilă cu timpul și spațiul, de a se ogîndi în natură și de a o reflecta în propriu-i destin. Eminescu a exprimat modul specific al românului de a-și cînti strămoșii și pămîntul țării, felul lui de a iubi și a urî, de a reacționa în fața vieții și a morții, de a-și construi o viață prin sine și pentru sine, cum atît de limpede se desprinde din publicistica sa, în centrul căreia stă ideea de muncă, văzută într-un sistem de valori naționale.

Expresie artistică neîntrecută a lumii românești, sinteză strălucită a valorilor noastre folclorice, lingvistice și literare, opera lui Eminescu este un pisc înalt de sosire și totodată unul de pornire pentru poezia și cultura românească. Dăruit cu scînteia geniului, Eminescu a înțuit, în scurta și tragică lui viață, toate marile teme pe care le va dezvolta lirica noastră de după el. Tot ce există în spațiul spiritual românesc s-a hrănit cu poezie sub privirile melancolice ale genialului poet.

Așa cum se subliniază în Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii, „Poet al poporului său, Mihai Eminescu a lăsat posterității imaginea unui artist legat trup și suflet de pămîntul țării sale, de aspirațiile spre mai bine ale maselor populare, re-

(Continuare în pagina 4)

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a efectuat, duminică și miercuri, vizite de lucru în unități agricole de stat și cooperatiste din Sectorul agricol Ilfov, din județele Ialomița, Călărași, Giurgiu, Teleorman, Olt și Dolj.

„Omagiind astăzi opera luminoasă a lui Mihai Eminescu — ca de altfel a tuturor marilor creatori din toate domeniile, avem datoria să dezvoltăm și să îmbogățim permanent, cu noi și noi creații, minunatul patrimoniu național — tezaur de gândire înaintată, revoluționară, care, prin conținutul de idei și mes-

jul profund umanist și patriotic, reprezintă o contribuție de seamă la mobilitizarea întregului popor în edificarea noii orînduiri, la formarea și educarea omului nou, înaintat, constructor conștient și devotat al socialismului și comunismului în România”.

NICOLAE CEAUȘESCU

TELEGRAMA ADRESATĂ TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România,
de participanții la Simpozionul omagial dedicat CENTENARULUI MIHAI EMINESCU

Mult iubite și stimate tovarășe
Nicolae Ceaușescu,

Participanții la Simpozionul omagial dedicat Centenarului Mihai Eminescu vă aduc, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu — marele Erou între Eroi neamului românesc, ilustru conducător de partid și de țară, strălucită personalitate a lumii contemporane, înflăcărat luptător pentru libertatea, independența și prosperitatea națiunii române — un cald și vibrant omagiu, expresia sentimentelor de aleasă stimă, neîfărmită dragoste și fierbinte recunoștință pe care scriitorii, oamenii de știință, cultura și artă, asemenea întregului nostru popor, le nutresc față de exemplara și prodigioasă dumneavoastră activitate consacrată înfloririi patriei, formării omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste și comuniste în România.

Exprimăm, totodată, cu adînc respect, sentimentele noastre de aleasă considerație și deosebită prețuire tovarășei Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prim viceprim-ministru al guvernului, președintele Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, eminent om politic și savant de largă recunoaștere internațională, căreia îi adresăm, și cu acest prilej, întreaga noastră grațitudine pentru îndrumarea și sprijinul permanent acordate literaturii și artei, activității din domeniul științei, culturii, educației și învățămîntului.

Participanții la simpozion au primit, cu profunde sentimente de respect și satisfacție, căldurosul mesaj adresat de dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, prin care se exprimă un fierbinte omagiu și cea mai înaltă cinstire adusă marelui nostru poet ce a oglindit în opera sa, ca nimeni altul, trecutul, prezentul și viitorul țării, alesele însușiri ale poporului, aspirațiile sale de dreptate, libertate și înălțare a României, apreciere de autentică simțire patriotică ce ilustrează dragostea și prețuirea pe care noi toți o purtăm Luceafărului poeziei românești.

Evocînd valoarea fără egal a creației eminesciene, în cadrul lucrărilor simpozionului au fost subliniate cu pregnanță grija permanentă și înalta considerație manifestate de conducerea partidului, personal de dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, față de cunoașterea și valorificarea operei, de aprofundarea cercetărilor privind viața și activitatea poetului. Cu deosebită satisfacție, participanții la simpozion au evidențiat că, în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea — moment de însemnătate istorică în dezvoltarea economico-socială și politică a țării, în descătușarea energiilor creatoare ale întregii națiuni — a fost întreprins un vast program de valorificare critică a moștenirii noastre literare, în cadrul căruia s-au înscris la loc de frunte cercetarea și editarea creației eminesciene, operă monumentală a culturii române, tipărită și difuzată în sute de mii de exemplare, asigurîndu-se, astfel, pătrunderea și cunoașterea ei de către întregul popor.

Punînd în lumină înalta valoare națională și universală a creației eminesciene, comunicările prezentate au reliefat, în același timp, semnificațiile majore ale generoasei politici culturale a partidului și statului nostru de păstrare și dezvoltare a tradițiilor umaniste ale poporului român și ale culturii naționale, permanenta preocupare pentru ea, odată cu progresul remarcabil pe plan economic și social al patriei, să se asigure înflorirea continuă a vieții spirituale și a creației literar-artistice.

Desfășurîndu-se în anul celei de-a 45-a aniversări a victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 și al celui de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român — evenimente de mare însemnătate în viața social-politică a țării — lucrările simpozionului omagial, manifestările consacrate Centenarului Eminescu au evidențiat cu putere hotărîrea fermă a oamenilor de cultură și artă ca, asemenea întregului nostru popor, strîns uniți în jurul partidului, al dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, să-și sporească contribuția la continua înflorire a patriei, la formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor, la ridicarea nive-

lului lor de cunoaștere. Acționînd neabătut pentru înfăptuirea strălucitului program ideologic al partidului, avînd permanent drept călăuză tezele, ideile și orientările de inestimabilă valoare teoretică și practică, fundamentate în magistrala dumneavoastră operă, ne angajăm să facem totul pentru a spori contribuția oamenilor de cultură și artă la realizarea de noi creații care să oglindească uriașa muncă a poporului nostru, în care eroii principali să fie muncitorii, țăranii, intelectualii, cu preocupările lor, cu dorințelor lor de progres, de bunăstare, cu hotărîrea lor de a contribui la făurirea socialismului și comunismului în România.

Reafirmăm, și cu acest prilej, deplină aprobare și profundă încredere a tuturor creatorilor din domeniul științei, culturii și artei față de politica internă și externă a partidului și statului nostru, strălucit concepută și înfăptuită de dumneavoastră, mult stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit și respectat fiu al poporului român, care, printr-o activitate eroică și o gândire vizionară, asigurați mersul ferm al României pe calea socialismului și comunismului, sporirea prestigiului său în lume, afirmarea demnă, liberă și suverană a patriei.

Într-o vie și deplină unanimitate, participanții la Simpozionul omagial Mihai Eminescu folosesc acest prilej pentru a vă exprima dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, dumneavoastră, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, cele mai calde sentimente de aleasă dragoste și neîfărmît respect, satisfacția deplină și întreaga recunoștință pentru strălucita activitate politică, revoluționară și patriotică pe care o desfășurați, asigurîndu-vă că vom face totul pentru dezvoltarea științei, culturii și artei, astfel ca aspirațiile Luceafărului poeziei românești să-și găsească o minunată împlinire în ampla operă de edificare a celei mai drepte și demne orînduiri — comunismul, visul de aur al omenirii !

PARTICIPANȚII LA SIMPOZIONUL
OMAGIAL DEDICAT CENTENARULUI
MIHAI EMINESCU

Simpozionul omagial dedicat centenarului MIHAI EMINESCU

(Urmare din pagina 2)

ceptiv la problemele majore ale epocii în care a trăit, ale luptei pentru apărarea și afirmarea ființei naționale — care au constituit în permanență izvorul veșnic viu al minunatei sale creații“.

Opera lui Eminescu, de la ediția lui Maiorescu din 1883, a rămas o permanență în cimpul vieții noastre culturale. În afară de cele 11 ediții succesive maioreștiene au mai apărut până la Eliberarea țării circa 60, mai mult sau mai puțin științifice. După istoricul Congres al IX-lea al partidului, cind tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost ales în fruntea destinului țării, cultura română a fost eliberată de dogmatism și inchistare, astfel că până astăzi au apărut peste 100 de ediții într-un tiraj de 70 de milioane, culminind cu desăvîrșirea monumentală ediții de **Opere**, începută de Perpessicius și terminată de un colectiv de la Muzeul Literaturii Române. E cel mai de seamă monument ce i s-a ridicat poetului național.

Vremea noastră în care procesul valorificării moștenirii culturale a luat o amploare deosebită, mai ales în ultimele două decenii, a făcut din Eminescu un simbol al geniului creator românesc.

Privim cu mîndrie la toate cîte s-au înfăptuit, maret și durabil — și în acest domeniu — în cultură, și considerăm că o îndatorire de conștiință să exprimăm profunda noastră recunoștință tovarășului Nicolae Ceaușescu, tovarăsei Elena Ceaușescu pentru grija permanentă ce o acordă înfloririi neconținute a spiritualității românești.

Creația lui Eminescu poartă în ea însemnele operei de geniu prin care se mărturisește un întreg popor. De aceea, interesul românilor față de ea este în neînteruptă creștere, ca și fața de poetul care declara în una din postume, Ovidiu și poetul: „Ca un lucefăr am trecut prin lume, / În ceruri am privit și pe Pămînt“.

Astfel Eminescu a putut cuprinde în opera lui întregul univers românesc dintre pămînt și cer, universul nostru de gînduri și simțiri și povestea întregii lumi, impunindu-se ca poetul nostru național și unul dintre cei mai mari poeți ai literaturii universale.

Comunicarea „Creația eminesciană, culme a valorii artistice românești, a înaltului conținut de idei social-patriotice ale literaturii române“ a fost prezentată de prof. univ. Constantin Ciopraga, de la Universitatea „Al. I. Cuza“ — Iași. Evocind valoarea creației eminesciene, vorbitorul a subliniat grija permanentă acordată de partidul și statul nostru, personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de tovarăsa Elena Ceaușescu cunoașterii și valorificării operei marelui nostru poet, a moștenirii noastre cultural-artistice.

Timpul, se relevă în comunicare, a arătat îndeauns că fenomene dintre cele mai complicate se lasă prinse în definiții cit se poate de simple. Lucrurile se schimbă, însă, cind ne referim la marii creatori, între care Eminescu, personalitate multiplă, una din permanențele spiritualității noastre și, concomitent, una din vocile distincte ale culturii universale. În viziunea lui Nicolae Iorga, el însuși o figură monumentală, Eminescu reprezenta „sinteza sufletului românesc, sinteza științei, cugetării, simțirii și instinctului acestui neam“.

Profund intrat în conștiința națională, Eminescu e Shakespeare al nostru, opera lui reprezentind umanitatea noastră, modul nostru caracteristic de a dialoga cu natura, de a interoga istoria și universul. Mitologia, folclorul, ethosul popular au dobîndit prin geniul acestui cel mai mare poet român perspective și ecouri universale. A fost contemporan cu Caragiale, Creangă și Maiorescu — și este contemporanul nostru. A fost nevoile de Eminescu pentru ca tentațiile spre grandios și frumusețe, care nu-și găsiseră expresie pînă la el, să capete expresii nemuritoare. Nevoia de cunoaștere a etogenezei noastre devine la Eminescu o idee

forță, de unde explorări fascinante în epoci independente, călătorii în timpuri ce nu se măsoară în ani și luni, ci în accente afective; asistăm astfel la panoramări nesfîrșite, sub semnul fabulosului romantic.

Primul aspect exemplar al lecției lui Eminescu e capacitatea extraordinară de a înscrie efemerul, cotidianul și permanențele în construcții care sugerează perfecțiunea.

Dacă ne întrebăm de unde vine sau în ce constă prodigioasa forță de captație poetică, răspunsul obligă la explorări multiple, care se ciocnesc nu o dată de inefabilul unor texte. Simple afirmații, bunăoară că autorul Luceafărului și al Sărmanului Dionis e o figură monumentală ori o personalitate renașcentistă, nu explică nimic, atîta timp cit se ignoră raporturile dintre substanța textului și valorile expresive, în muzica și mișcarea lor. Pentru a-i desena statura reală, poetul trebuie așezat în timpul său, între ce a fost înaintea sa și ceea ce e după el.

Fundamentale în creația eminesciană sînt normele materiale, spirituale și etice legate de spațiul geografic și timpul istoric românesc. Om al timpurilor noi, acționind pentru afirmarea identității noastre naționale, despre Eminescu niciodată nu se va vorbi prea mult. Poet, prozator, scriitor pentru eternitate, în personalitatea lui își dau întîlnire figuri tinzînd spre colosal, Cantemir și Haseșu, dar și Horea și Mureșanu, demiurghi în alt sens. Capacitatea lui de a gîndi mitic, în paralel cu existența istorică, este enormă și, exceptînd pe Lucian Blaga, nu-i merge pe urme aproape nimeni. Poet național prin toate dimensiunile, autorul Luceafărului e în același timp creator de valoare universală, solicitat de marile teme care au interesat todeauna. Vizionarul inspirat, liricul neegalat, cîntărețul spațiilor deschise și al dragostei, evocatorul miturilor și al istoriei a fost vocea reprezentativă a timpului său, prestigios prin capacitatea de a fi profund și accesibil, prin unicitatea rostirii, prin arta de a preface ideile în viziune. Reflecție, tensiune lirică și forme își conjugă disponibilitățile pentru a imprima cuvîntului forța sentențioasă antică. De dincolo de viață, un Eminescu profet ne reamînteste patetic realitatea lui a fi, datarea de a ne manifesta ca popor cu fizionomie proprie între popoarele lumii: „Iar noi loculul ne ținem, / Cum am fost, așa rămînem!“.

În comunicarea „Eminescu — fond național și formă universală“, prezentată de prof. univ. Eugen Todoran, de la Universitatea din Timișoara, este reliefat faptul că, odată cu marile noastre poet, lirica românească a dobîndit — dincolo de imagine, sunet, idee sau temă — dimensiunea gîndirii poetice, într-o sinteză originală ce poate fi numită pe bună dreptate „Miracolul eminescian“. După cum se subliniază în Mesajul adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii, acestui Simpozion omagial, Eminescu a lăsat posterității imaginea unui artist legat trup și suflet de pămîntul țării sale, de aspirațiile spre mai bine ale maselor populare — se spune în comunicare, punindu-se în lumină faptul că marele poet prezintă un „prototip“, pentru că în spațiul poeziei românești el este „centrul“ gîndirii poetice, indiferent de istoria poeziei, dar și un veritabil promotor al culturii naționale, în toate formele ei de manifestare.

„Ca soarele care absoarbe“ și nu „ca piatra care apasă“ voia Eminescu să fie cultura română — se subliniază în comunicare —, cultura națională prin spirit și universală prin valorile către care ea tinde. Într-o perioadă cind o întreagă literatură a fost creată de scriitorii „Duhului național“, cu interes pentru folclor, Eminescu semnala că aceasta, cit timp se limita numai la formă și formulă, nu și la ideea internă ce trebuia înțeleasă, rămînea o imitație și o adaptare pe teme folclorice.

Pentru înțelegerea operei lui Eminescu din această proiectie ideologică a spiritului național, ca „idee internă“ în „forme“ culturale naționale, trebuie avută

în vedere mai întîi teoria lui despre modalitatea artistică a valorificării folclorului în literatura națională, prin relația dintre idee și imagine. Marele nostru poet avea în vedere creșterea artei din propriul ei fundament lăuntric, în formele ei de expresie simbolică a unui „învățămint“, cu care el identifica „spiritul“ înțeles ca „idee etern poetică“, reflectată în imagini determinate de însuși sufletul poporului, în condițiile istorice ale dezvoltării lui.

Această argumentare teoretică a spiritului național în literatură ne arată că Eminescu aplică regula proporției sau a simetriei prin analogia dintre ideea internă a operei literare ca idee națională și ideea etern poetică a literaturii, ca idee universală. Prin această regulă a proporției, trecînd de la național la universal, el a dat o explicație a modului în care lumea unui poet se deschide, prin orizontul său interior, spre lumea altor poeți din literatura națională și universală, sau cum un poet este cu atît mai „universal“, cu cît este mai „național“.

Singularitatea operei lui, privită în alternarea planului orizontal, istoric, cu cel vertical, poetic, universal, face din Eminescu nu numai un poet romantic, în contextul istoric al mișcării romantice, ci și un poet universal, prin definiție, prin care poezia românească și-a găsit propria ei ființă, ca poezie modernă, în cultura universală.

Comunicarea subliniază că preluarea în totalitate a operei lui Eminescu — poezie, teatru, publicistică — acțiune care a căpătat o deosebită amploare în ultimele două decenii, prin înalta prețuire și interesul deosebit manifestat de conducerea partidului și statului nostru, de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de tovarăsa Elena Ceaușescu față de valorificarea tezaurului eminescian, pune în evidență mai mult ca oricînd identificarea geniului poetului nostru național cu geniul însuși al culturii române moderne, cu acea forță internă a ei, ce îi asigură dezvoltarea istorică.

„Caracterul social al poeziei lui Mihai Eminescu“ este titlul comunicării prezentate de Hajdu Győző, redactor-șef al revistei „Igaz Szó“ din Tg. Mureș, în care se spune: Eminescu, cel mai mare poet român al tuturor timpurilor, nu a murit acum o sută de ani, căci un întreg popor îl poartă în sufletul său, păstrîndu-i de-a pururi memoria. Geniul național al poeziei românești nu a trecut în neîntîlnire, spiritul său continuînd să trăiască prin noi toți.

Pentru mine, scriitor maghiar din România, șansa de a depune mărturie aici, unde ne-am adunat pentru a cinsti bolta de lumină a spiritualității eminesciene, reprezintă o onoare supremă.

Țin să subliniez că am fericea să-l văd pe Eminescu zilnic, să mă întîlnesc cu el în fiecare dimineață, în drum spre redacție, și după-amiaza tîrziu, la revenirea mea spre casă, cind pașii mă poartă pe latura de est a municipiului Tg. Mureș, unde la umbra vechilor ziduri se ridică statuia sa. Acestea sînt întîlnirile mele cotidiene cu marele poet. Și pentru că Eminescu aparține prin toată ființa sa lăuntrică spațiului românesc, cu el se întîlnesc astfel neîncetat zeci și zeci de mii de oameni la Tg. Mureș, și prin versurile lui, prin opera lui, sute și sute de mii, milioane de oameni din întreaga țară, milioane din întreaga lume.

Eminescu a fost și a rămas un exemplu și un maestru spiritual și pentru noi, scriitorii maghiari din România. Referindu-se, în continuare, la traducerea creației în limba maghiară, vorbitorul a arătat: Opera începe să-l fie tradusă încă din timpul vieții, la nici doi ani de la apariția ediției princeps girată de Titu Maiorescu. Din anul 1885, cînd „Atît de fragedă...“ apare în traducere într-o publicație clujeană, generații succesive de poeți maghiari de excepție au tălmăcit în flux continuu poezia lui Eminescu, activitatea de traducere a operei sale conturîndu-se, apoi, pregnant în ultimele patru decenii și jumătate. Prin urmare, min-

dria patriotică ne îndreptățește să afirmăm că deținem, în traducere, la ora aceasta un Eminescu aproape integral. Numărul traducătorilor se ridică la peste o sută, marea majoritate fiind din rîndul reprezentanților poeziei maghiare din România. Dacă ținem seama de faptul că unele tălmăciri circulă în mai multe versiuni, ansamblul acestei opere, strînsă într-un volum, ar putea constitui un monument literar capabil să demonstreze că geniul eminescian a strălucit neconținut și a vibrat mereu în sufletele noastre. Împreună cu Homer și cu Goethe, Eminescu aparține unui triumvirat de geniu indispensabil pentru echilibrul de spiritualitate al lumii contemporane.

Fapte fără de număr demonstrează că aspirațiile, visele de aur ale lui Eminescu au prins contur acum și aici, în România socialistă. Datorăm toate acestea forței politice conducătoare a societății noastre, centru vital al întregii națiuni, Partidului Comunist Român, mult iubitului și stimatului nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Exprimăm, totodată, profunda prețuire, grațitudine și recunoștință tovarăsei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, eminență personalitate politică, savant de largă recunoaștere internațională, pentru grija permanentă și strălucita competență cu care conduce viața culturală și științifică a patriei noastre.

Eminescu este maestru în impunerea celei mai depline dintre confruntările posibile: confruntarea cu infinitul. Ne-a arătat cum să rămînem mereu simpli în conștiința complexității, cum să ne adăpăm din puritatea de cleștar a izvorului și să trăim concomitent filosofic profunzimea. A cunoscut și a slujit o măreață și nobilă cauză: libertatea, independența și prosperitatea națiunii române. Ne-a învățat că numai adevărul nu poate deșerta, că numai rostirea lui nu poate oboși. De la el am desprins că sentimentul cel mai înălțător este sentimentul iubirii de țară, al dragostei față de scumpa noastră patrie comună, România.

Acestea sînt sentimentele despre care am depus mărturie și în cuprinsul recentului număr al revistei noastre, „Igaz Szó“ din Tg. Mureș, apărut sub semnul luminos al centenarului poetului Mihai Eminescu, care ne-a gravat în inimi următorul mare adevăr: „Sufletul omului e ca un val, sufletul unei națiuni ca un ocean“.

După cum ne îndeamnă Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii, pentru noi patriotismul ardent și modelul poetic ale lui Eminescu trebuie să se constituie și pe mai departe — pînă cind vor exista poeți și va exista poezie pe acest pămînt — într-un lucefăr călăuzitor, dătător de lumină.

Pot să reînviu luminos ca Pasărea Phoenix?, se întreba Eminescu. Nu, nu este nevoie să renască asemenea păsării Phoenix, fiindcă Eminescu este mereu aici, trăiește printre noi. Căci nu moare nicicînd acela al cărui nume este zilnic pe buzele oamenilor, în sufletul și conștiința unui întreg popor, acela pe care națiuni întregi l-au înconjurat cu dragostea inimii lor.

În comunicarea „Lirismul eminescian“, prezentată de poetul Cezar Baltag, sînt reliefate bogăția de idei și semnificațiile deosebite ale Mesajului adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii, cu prilejul Simpozionului, care constituie un puternic îmbold pentru toți oamenii de cultură și artă din țara noastră de a-și pune întreaga activitate în slujba înfăptuirii celor mai nobile aspirații ale poporului nostru. În comunicare se subliniază aleasa prețuire pe care conducerea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarăsa Elena Ceaușescu, o acordă poetului nostru național, nepieritoare sale opere, a cărei valorificare complexă, îndeosebi în sensul cunoașterii sale de către un număr cit mai mare de cititori de la noi și de peste ho-

tare, reprezintă una din constantele activității culturale din țara noastră.

În continuare, în comunicare se spune, între altele: În nemarginile geniului lui Mihai Eminescu adevărul se răsfrînge cu acea vigoare de reprezentare care pornește dintr-o profundă necesitate ontologică. De altfel, nu cred că există poezie mare care să nu pornească, în nucleul ei cel mai adînc, de la problema veșnic prezentă a existenței. În cuvîntul a fi, predicat original, verb de temelie, din care s-au născut apoi toate cuvintele, este cuprinsă în germene, încă nedescoperită, întreagă poezia lumii. Lumea, în totalitatea ei, sub lumina privirii poetului, invocă limbajul care prin numire, prin cuvînt îi conferă existență spirituală.

„Eu pun destinul acestei lumi într-o inimă de om“ stă scris undeva printre manuscrisele eminesciene. Există, credem, o viziune românească a destinului și întruparea sa capătă expresie încă din ceea ce socotim cu toții a fi orizontul matricial al culturii noastre, adică din Miorița și Meșterul Manole.

Pentru cine ar încerca să facă o fenomenologie a „dorului“ eminescian, prima constatare care se impune ar fi, așadar, aceea că dorul este forța care poartă opera o depășire a destinului, o accedere la ceva ce depășește cadrul relativ al existenței. Prin dor, întimplarea destinată se înglobează ca putere și sens unei trăiri de ordin superior, care depășește timpul și spațiul obișnuit și se încarcă cu semnificație totalizantă. Într-o tensiune paradoxală a întregii sale făpturi, omul cîștigă capacitatea de a îngloba niveluri diferite ale realului, de a stăpîni tot ce a fost și tot ce o să vie și de a găsi un fir al înțelegerii pentru toate cîte nu avură rost în viața lui pămîntească. În numele prețului pe care numai asumarea superioară a existenței și a suferinței legate de ea îl poate acorda, omul poate spera să înțeleagă că rostul vieții și al mortii lui este de a descoperi în stralul cel mai profund al propriei ființe aceea coerentă misterioasă, aceea formă pregnantă care conține în sine taina lumii. Căci cu nimic nu se poate împăca mai puțin sufletul eminescian decît cu inconsistența planului de suprafață, a planului aparentelor.

Dorul eminescian este zona în care contrariile se caută pentru a se iubi și contopi, în care întinerul și lumina se îmbrățișează și se sărută, în care marmura și dalta, lutul și spiritul își mărturisesc nevoia de comuniune, setea lor nestînsă „după oltă“.

Fiecare om este o întrebare pusă din nou spiritului Universului, a spus Poetul și noi simțim că prin el întrebarea pusă spiritului Universului ne-a legîtimat cu un răspuns pe măsura lui și a noastră. Inima lui, care s-a mistuit, arzînd, continuă să ne lumineze cu o flacără pe care o vom recunoaște întotdeauna în adîncul inimilor noastre. Fără ochi nu e lumină, fără auz nu e cîntec: el, Poetul, este ochiul cugetului românesc deschis către eternitate, este auzul unui suflet colectiv deschis către muzica sferelor.

Eminescu nu face parte dintre scriitorii care-și vor pierde vreodată actualitatea, așa cum nu și-au pierdut-o nici Dante, Shakespeare, Cervantes, Goethe. Oricît de rapidă ar fi evoluția conceptului de poezie, el va continua să opereze în noi o permanență transfuzie de ființă și Sens. Eminescu a legat pentru todeauna taina de expresie, a pus în acord lumina cu limbajul, a făcut ca silabele limbii române să lumineze, să devină structuri de lumină, dătătoare de sens lumii.

Și cu cît trece timpul și-l descoperim mai adînc, cu atît ne dăm seama că el Există, că ne este și ne va fi contemporan de-a pururi.

M. Eminescu

Anul centenar

ITINERARIILE în timp și spațiu ale vieții și operei poetului nostru național Mihai Eminescu au ajuns, la centenarul trecerii sale în eternitate, până la fruntea și ochii și inima noastră.

Fiecare generație, în acești o sută de ani, a pus o mie de întrebări și a primit tot atâtea răspunsuri de la viața și opera **Luceafărului poeziei românești**, stea de primă mărime a poeziei universale. Dar numai generația de azi se poate mindri, având, în sfârșit, în fața **integrala operei eminesciene**, că înțelege și cunoaște în toată profunzimea această viață cutremurător de scurtă și această operă cutremurător de vastă. Proporția, acum și mai evidentă, dintre timpul (de zi și mai ales de noapte) atât de restrâns al scrierii (doar 17 ani întregi) și spațiul incommensurabil al idelilor condensate în mii de manuscrise ne dă întreaga măsură a geniului eminescian. Numai acum, aplecându-ne privirile de la bolta înstelată a **anlunelor** (alese de Maiorescu, în mod cert, și după primul proiect al poetului) până la straturile și subsolurile tulburător de adânci ale **postumelor** (de care Perpessicius s-a ocupat cu știința savantului și tenacitatea unui miner), trecând prin labirintul tuturor variantelor, putem realiza titanismul muncii poetului, viziunea sa inspirată asupra componentelor întregii spiritualități românești, asupra destinului național devenit istorie, asupra istoriei ca sursă inepuizabilă de meditație pentru gânditorii și artiștii unei națiuni, ca și pentru orice om de rind, asupra **omului** însuși, cu toate înălțimile și abisurile sale, a omului mereu luminat de gândirea filozofică a poporului din care face parte, a lumii pe care o trăiește și re-trăiește în toate virstele umanității.

Pe cărările unei asemenea înțelegeri am căutat noi românii, generație de generație, o sută de ani la rind, explicația miraculosului izvor al admirației populare față de **fenomenul Eminescu**, factor catalizator al gândirii și creației românești din acest răstimp istoric. Era, această căutare, o rivnă neîntreruptă de a descoperi și înțelege tainele Cuvintului „ce exprimă adevărul”, cuvintul unui geniu național, adevărul unei întregi națiuni. „Sufletul omului — scria Mihai Eminescu — e ca un val, sufletul unei națiuni ca un ocean”.

Cu vîietul acestui ocean în urechi, am pornit, încă de la începutul lui 1989, **Anul Eminescu**, să străbătem cu toții, pas cu pas, emoție cu emoție, itinerariile recunoștinței, cărările adorației, o națiune întreagă, de la copil și școlar pînă la savanții cu temple cărunte. Cred că n-a fost nici o zi și, cu atât mai puțin, nici o săptămînă în care revistele noastre literare, presa culturală, ziarele centrale și cele județene (era firesc ca ziarul „Clopotul” din Botoșani să se intreacă pe sine în această privință) să nu dedice spații ample noilor cercetări ale momentelor mai puțin cunoscute din viața scurtă și chinută a Poetului, unor date revelatoare, observații și sinteze la zi, cu privire la fețele prismatice ale poeziei, prozei, teatrului, publicisticii și traducerilor, regăsite, reconstituite literar cu literă din noianul caletelor-manuscris (fotocopiate spre înzestrarea citorva mari biblioteci din țară și puse, astfel, la îndemina tuturor cercetătorilor) studiate din noi unghiuri și cu noi criterii ideologice și estetice, pe urmele deschizătorilor de drumuri și întemeietorilor de exegeze eminesciene de către istoricii literari, criticii și teoreticienii noilor generații, formați cu toții la școala libertăților de gândire inaugurată de istoricul Congres al IX-lea al P.C.R.

N-a existat săptămînă în care vitrinele librărilor să nu prezinte noi și noi ediții ale operei lui Eminescu, începînd cu ediția academică în 16 volume și cu reproducerea ediției **princeps** Maiorescu din 1883. Printre ele se va număra și un monumental **Album** dedicat vieții și operei eminesciene și o bio-bibliografie exhaustivă.

Cred că nu există nici o sală de clasă din școlile primare și liceale, nici o aulă universitară în care copiii, elevii, studenții și dascălii lor să nu-și fi adus aminte, evocînd prin recitări, recitaluri și colocvii însemnătatea operei eminesciene în cultivarea dragostei de limba română, de istoria noastră națională în înțelegerea și cunoașterea mlădierilor, ritmurilor și muzicii inefabile ce caracterizează aliajul fără pereche al artelor cuvintului la Mihai Eminescu. I-am văzut pe acești copii și tineri în pelerinaj la Ipotești și „Iacul

codrilor albastru” — cu drumuri special amenajate pentru accesul marelui public — la Botoșani și Pomărla, la Iași și la București, la Blaj și Alba Iulia, la Sibiu, Arad, Timișoara și Lugoj, la Giurgiu, Galați, Brăila și Bacău, peste tot unde pașii adolescentului și tinărului Eminescu purtau neistovita sa dorință de cunoaștere, cum zicea el însuși, a „întregului neam românesc”, din toate provinciile, absorbînd în ființa sa izvoarele versului și mitologiei noastre populare, trecute apoi prin creusetele geniului său poetic și înaltei sale culturi, ca să ne lase moștenire nestematele cele mai rare ale „scripturilor române”. Ce lecție mai profundă de frumusețe și de patriotism ar putea primi aceste milioane de pelerini tineri decît cunoașterea directă a semnelor trecerii prin lume a lui Mihai Eminescu și a tainelor elaborării operei sale nemuritoare !

Fiecare cămin cultural, din toate satele și comunele, fiecare club muncitoresc și casă de cultură, toate centrele de creație spirituală ale Festivalului Național „Cîntarea României”, toate formațiile artistice de amatori, teatrele și filarmonicele de pe tot cuprinsul țării, cu actorii și interpreții cei mai de vază, televiziunea și radioul, prin multiplele și variatele lor emisiuni, se întrec în acest uriaș spectacol de preamărire și recunoștință sintetizat într-un singur cuvînt : **EMINESCIANA**.

SUD acest generic se înscriu, de asemenea, numeroasele expoziții de carte, de artă plastică, dezvelirea unor monumente și plăci comemorative, inaugurarea unor noi secții și puncte muzeale, pe lângă cele existente.

Muzeul Literaturii Române, un adevărat focar ce iradiază cultul și știința descifrării „fenomenului Eminescu”, este, de asemenea, prezent în eforturile unanime de cînstire a marelui nostru înaintaș.

Merite deosebite revin, în această privință, Uniunii Scriitorilor și Academiei Române, care au știut să fie prezente, prin numeroșii lor reprezentanți, nu numai la pregătirea și publicarea noilor ediții și studii eminesciene, a fiecărui număr din revistele și ziarele românești, ca și cele în limbile naționalităților conlocuitoare, a tuturor suplimentelor și almanahurilor dedicate lui Eminescu, dar mai ales prin organizarea unor vizite la locurile și instituțiile istorice legate de viața poetului, a unor simpozioane de specialitate (pe toate temele vastei problematice societății și dezbateri publice în cadrul întîlnirilor cu mil și mil de oameni ai muncii, de toate virstele și de toate categoriile sociale. Se realizează și pe această cale o fuziune mai organică între sfercele înalte ale creației eminesciene și receptarea lor pe orizontala societății românești actuale, între cel care dorea României „la trecutu-i mare, mare viitor” și toți cei care, prin sudoarea frunții și lăcusința spiritului, făuresc prezentul și viitorul socialist și comunist al patriei noastre. Din această realitate a înfăptuirilor poporului român, sentimentele noastre se îndreaptă cu profundă recunoștință către tovarășul Nicolae Ceaușescu și către tovarăsa Elena Ceaușescu, de personalitatea cărora se leagă îmbogățirea continuă a spiritualității și creației românești.

TOATE aceste manifestări omagiale din țară, într-o continuă creștere și amplificare, sînt însoțite de numeroasele semne de recunoaștere a universalității gândirii și creației eminesciene ce ne vin de pe toate meridianele globului, sub fericitul patronaj al UNESCO, al așezămintelor românești din alte țări, al unor academii, universități, societăți și fundații culturale, edituri și reviste de prestigiu, care țin, parcă, să confirme și de astă dată ceea ce poetul vizionar scria încă în anii lui tineri : „Națiunile nu sînt decît nuanțele prismatice ale **Omenirei**, și deosebirea dintre ele e atât de naturală, atât de explicabilă, cum putem explica din împrejurări asemenea diferența dintre individ și individ. Faceți ca toate aceste culori să fie egal de strălucite, egal de poleite, egal de favorite de **Lumina** ce le formează și fără de care ele ar fi pierdute în nimicul neexistenței...”

Un mesaj atât de specific gândirii eminesciene, umanismului său funciar, întregii gândiri și spiritualități românești, de ieri, de azi, de totdeauna...

Cu vîietul oceanelor în urechi, pe itinerariile recunoștinței, în **Anul Centenar Eminescu**...

Ion Brad

Desen de C. BABA

TITU MAIORESCU :

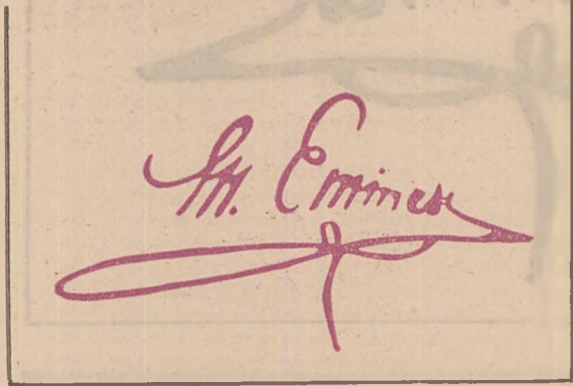
■ Pe cit se poate omenește prevedea, literatura poetică românească va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu, cea mai frumoasă infăptuire pînă astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestimentului cugetării românești.

Fiu al veșniciei

E umbra, marea umbră care străbate veacul ;
Albastra umbră care străluminează vremele.
Cu ce-i cuprins în gînd și suflet românesc,
Și umbra-i veșnică străbate mai departe
prin tot ce-i gînd și suflet în literă pe carte
în grai străvechi moldav și-n grai străin
cum norii de belșug din crugul verii vin.
Cu cheia minții sale „a fost deschis o poartă
prin care trece albă regina nopții moartă”,
cu umbra lui alături străbate spre vecie
tărîmul de legendă numit „Melancolie”.
In vetre de jăratec se-aud sunînd din goarne
strigoi amintirii cu-n prînz avar Arald.
Pe o colină lină ne-aduce pe Călin
Și la ospățul vremii făpturii lui vin
Sub umbra larg întinsă de mag să stea alături.
Răzbătătoare umbre ne străbătură veacul —
din cronica gîndirii un cavalin alai
cu veșnică trecere de un tărîm cuprinsă
din culmile Carpatice peste cîmpia ninsă
pe care trece albă regina nopții moartă
cînd cheia minții sale i-a fost deschis o poartă.
Să ne-nchinăm la umbra ce s-a numit Mihai
care prin nopți de veghe a dăltuit o limbă
sub geană de Luceafăr. Născutul lui alai
să-l urmărim cînd raza gîndirii lui îl plimbă
nepieritor prin veacuri ce nălucesc prin gene
din unghi de piatră rară, comori eminesciene.

Radu Boureanu

G. CĂLINESCU :

■ Astfel se stinse în al optulea lustru de viață cel mai mare poet pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie și peste locul ingropării sale va răsări pădure sau cetate, și cite o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și stringă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale.

Timpul sub om

Am putea spune că norocul publicisticii lui Eminescu au fost liberalii. Numai cu partidul conservator, i-ar fi fost mai greu, pentru că forța verbului său stă în ael *in contra*. (Practicat cu succes și mari foloase pentru noi și de Maiorescu). Tonul e tunător, dumnezeesca. E glasul de deasupra, care, încruntat, amenință și condamnă. Să nu cădem în greșeala de-a crede că avem întotdeauna dreptate. În absolut, da. Dar istoria fiind constituită mozaical, din mici realități puse una lângă alta, poți să ai dreptate pe-o bucățică și să n-ai pe cea următoare — sau să ai dreptate în mare, global și să te înșeli nițel în cutare sau cutare adîncitură ori cută. Existau și gazetari tirșiți de vremuri, unii făcuseră 48-ul și multe din evenimentele care-au urmat. Aceștia știau din rutina penei acustica anilor de plinuri și goluri. Cîteodată pamfletarul nimerește *in plin*, dar parcă-ar fi trebuit să dea în gol. Dar ce contează! Tot Eminescu avea dreptate. În absolut.

„Au de patrie, virtute, nu vorbește liberalul?” Mulți din adversarii caricaturizați cu atîta artă de poet merită, istoricește vorbind, stima noastră.

Dacă se mai întîmplă însă, luat de șuvoiul formidabil al sfintei minii, să vadă eronat amănuntele, pe care le îngroașă, Eminescu nu se înșeală cînd e vorba de problemele marj, esențiale ale românilor și ale timpului său. Și le asumă cu fanatism și disperare, le esențializează și absolutizează. Prin lucrarea gazetăriei sale, el devine național, tot așa cum devine național, prin lucrarea versului său. Ori din ce direcție ar fi plecat, dinspre gramatică, sau istorie (a cărei oglindire o gîndește în planuri uriașe, proiecte de drame și epopei) el se investește cu aura națională. Avea vocația martirului care intuiește, caută roata și se viră sub ea, s-o ridice la buna funcționare, știind, din capul locului, că nu e treaba unui singur individ și că va fi strivit. Un icnet îngrozitor răzbate din cuvintele sale, opintite, un icnet ca singele care te bușește, ori ca lacrima incremenită. De aceea scrierile-i sînt numai încordare a minții sau descătușare a inspirației, ceea ce e aproape același lucru. La Eminescu de cele mai multe ori în cultura română încordarea minții a stins fericirea exprimării. Nu mai găsim alt arc atît de uriaș și de năzdrăvan și de norocos în țintire.

Lipsa de convenție cu care vorbea despre alții se completează — ba izvorăște din duritatea cu care vorbește despre sine. Din tinerete și-a fost cel mai înverșunat dușman.

Nota : „Dumnezeu la adițiunea lumii a greșit cu unul, acela am fost eu, dar e o minune ce nu există în realitate, ci e numai umbra unei greșale. Un punct în cartea destinului, care nu trebuia să fi fost, la care răsufarea cititorului se oprește fără să trebuiască”.

Faptul centenarului, care parcă ne ia prin surprindere, ne întoarce spre cer privirea uimită, de magi amatori, către opera-diamant, care continuă să urce fără apus, fiindu-și deopotrivă staul, naștere și credință.

Marin Sorescu

El

■ Mă gîndesc la Creangă cu o anume familiaritate, și gîndul la el îmi dă sămîntă de vorbă. Pe Caragiale mi-l pot închipui și, uneori, cred că mi-l pot explica. Dar ca să scriu despre El așa cum visez, mi-ar trebui, în același timp, două cerneluri și două foi care să se suprapună într-un filigran miraculos, fiindcă, într-o sută de ani de posteritate, Poetul a devenit mitul nostru : în continuarea *Miorișei*, a *Meșterului Manole*, a *Dochiei* și a *Zburătorului* vine el, Eminescu.

Cristian Teodorescu

Nu este carte-n lume...

■ Textul pe care-l edităm, bruion al unei poezii niciodată terminate, schițat cu creionul într-un caiet de Iași—București pune probleme în privința datării lui fiind deopotrivă afin atît cu texte aparținînd anului 1876, *Mureșanu* (C), E împărțită omenirca, Icoană și privaz, Cînd le-am văzut Verena, Gemenii cit și cu texte databile 1879—1880, N-am fost la înălțime, În zadar în colbul școlii, Ca o făclie..., O stingă-se a vieții, O-nțelepciune ai aripi de ceară, Gelozie, Apari să dai lumină. Ca mai toată creația eminesciană, bogat în sugestiile autobiografice ce ne-ar putea eventual facilita datarea, textul, abordat din această perspectivă, devine, deîndată ce încercăm a-l descifra cu cheia unor evenimente cunoscute din viața poetului, ambiguu trimițînd deopotrivă la ambele date posibile. Fie că pornim dinspre poezie spre biografie, fie dinspre biografie spre poezie spre a ne lămuri într-o privință sau alta ajungem în aceeași lume a penumbrelor toată poezia eminesciană străvezii autobiografică dovedindu-se la o analiză riguroasă foarte mediat autobiografică. Totuși biografii o manevrează cu o surprinzătoare siguranță spre a lumina zone mai obscure din existența poetului. Spre exemplu versul 53 din varianta manuscrisă a poeziei *Amicului F.I.* (1866), *Un an de lacrimi și tot s-a stins* coroborat cu varianta manuscrisă a poeziei *Din străinătate* sub-data-

tă de poet 1865 ar certifica, ca an al morții iubitei de la Ipotești anul 1865. Raționamentul pare irefutabil : „funeștul eveniment n-a putut surveni decît în 1865, cînd sub impresia lui nemijlocită fu scrisă poezia *Din străinătate*. O confirmare suplimentară în acest sens ne-o oferă *Amicului F.I.*, din 1866, unde stările sufletești își au pivotul în acest abia trecut «an de lacrimi» pe care comentatorii l-au găsit atît de enigmatic”. Comentatorii sînt sau mai exact comentatorul este Perpersicius care, cu buna măsură care-l caracterizează, glosează pe marginea poeziei amintite : „*Amicului F.I.* închide nenumărate note autobiografice, evident nu toate descifrate. Fragmentul *Tirnavă prinsă-n galbine maluri* cu strofa bogată în ipoteze *Un an de lacrimi... și tot s-a stins* /.../ stă la îndemină” (OPERE I, p. 273). Avizatul comentator care era Perpersicius nu putea dezvolta raționamentul de mai sus de îndată ce, excelent cunoscător al parcursului versului eminescian, îi preciza lui I. Bogdan-Duică că varianta manuscrisă a poeziei *Din străinătate*, nu era, hotărît lucru, creație a anului 1865, ea era ulterioară antumei publicată în „Familia”, altminteri sigur tabla scăderii îi era la îndemină. Mai cunoscînd și varianta inițială a versului *Un an de lacrimi... : Dar le-a stins toate anii de jele* (s.n.) Perpersicius, reputat pentru rigoarea științifică a demersului său editorial s-a abținut să supraliciteze informația

versului în discuție. În plus poetul însuși în *Erotocrii*, mai în glumă, mai în serios invită la precauție în interpretarea biografică a versurilor sale :

Singur aş voi să spun că
Te-am purtat pin flori de luncă,
Și că tu ai fost aceea
Care-n brațu-mi se aruncă,
Că te-am dus pin codri mindri
Te-am purtat pin flori de luncă,
Toți ar crede că o fată
Tu ai fost... nici presupun că
În a mea copilărie
Am păscut în deal o giuncă.

Așa încît ne ferim a decreta în ceea ce privește textul nostru că ne aflăm în plin ciclu veronian, în plin conflict, surd dar conflict, cu Junimea, că iată poetul optează ce-i drept numai liric nu și civil pentru alternativa împlinirii prin iubire sau că, de bună seamă, muza nu poate fi decît Cleopatra Poenaru Leca — O marmură aibi milă de-a mele rugămînți — întrezărită din cămară sau printr-un ochi de geam ș.a.m.d. Ne vom limita la a aproxima că bruionul, în familia căruia se poate include și un altul datat de Perpersicius 1879 și publicat în *Addenda & Corrigenda* la postume (OPERE V, p. 681—682) datează din anii 1879—1880. Ne întemeiem și pe similitudinile frapante cu postumele N-am fost la înălțime și Apari să dai lumină.

Oxana Busuioceanu

2306

117r Nu este carte-n lume din care să înveți

Ca viața preț să aibă și moartea s-aibă [preț]
Deci aruncînd în laturi acele mii de cărți
Cari privesc viața din patruzeci de părți
Și cred cum că o lume, o inimă* se schimbă
Cu dezlegări ciudate și cu frinturi de limbă

Astfel rămas-am singur... Ce caut eu*, viață,
Lumina frumuseții, plăcerea și dulceață...
În petece de gînduri, în greul colb al școlii,
În literele strimbe și-n urmele de molii ?

Trece pe dinainte-mi ușoară umbra sorții
Căci am simțit durerea și voluptatea morții ;
O, cit ești (de) frumoasă cum dormi așa de blindă
Te văd cu ochiul lacom și inima flămîndă ;
116v O, dumnezeu* o roagă din ochii tăi cei sfinți,
O marmură aibi milă de-a mele rugămînți...
Dormi*, dormi* !

117r Nu am atîta vină pe cită pot durere...

Căci nu am fost nimica, nu sînt stăpîn pe mine
Pătruns ca de-o durere de patimi* ce mă ține ;
Ea a intrat în mine ca un demon străin*
De nu mă mai cunosc. Eu sînt unealta ei
Eu sînt nimic și ea e tot...
De sînt sălbatec...

Și ce sînt eu de vină
Că mi-e atît de sete de-o rază de lumină
Din ochii tăi ? De vină că inima mi-e* grea
De suferinți și lacrimi și de iubirea mea ?

O farmec* dulce-al umbrei deasupra* sfintei mini*¹
118r Încet pășesc pe virful picioarelor spre tine
a fost menirea sorții
Ca tu să-mi dai durerea și voluptatea morții

Căci visul e o viață, cum viața e un vis.

¹. inițial deasupra * albei mini *

Două variante

■ ÎN manuscrisul 2279, pe paginile 104rv și 105r, se află, așternute grăbit cu creionul, zece strofe ale unei poezii rămasă pînă azi inedită, și era ploaie cu senin. Faptul curios că, după atîta cercetare a manuscriselor eminesciene, poezia n-a fost descifrată și publicată, nici măcar semnalată, s-ar putea explica atît prin dificultățile de descifrare cit și prin neafilierea ei la nici o poezie cunoscută.

După grafie, ortografie, stil și vecinătăți textul a fost scris la București, în 1879.

Deși nu există demarcări explicite, o analiză mai atentă dovedește că ultimele cinci strofe din această suită sînt reluarea, mai elaborată și mai bine echilibrată, a primelor cinci și că ne aflăm în fața unei duble redacții, cea de a doua scrisă imediat după cea dintîi.

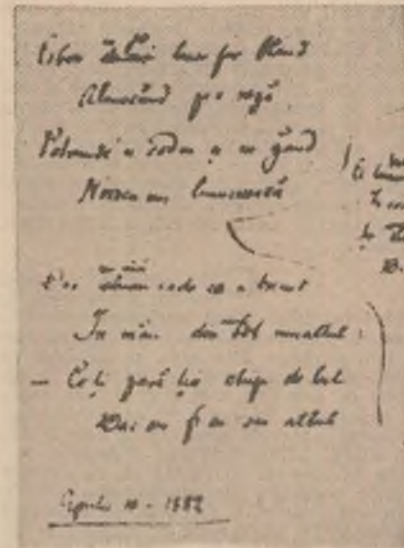
Din punct de vedere formal și era ploaie cu senin prezintă două particularități notabile. Dintre cele 17 pe-

rechii de rime prezente în text dacă însumăm cele două versiuni, 8 apar numai în această poezie : infloreauiu, floare-sărbătoare, văpaie-ploaie, senin-nelin, infloresc-răspîndesc, primăvară-sară, scinteind-șiroind, lîncmine. Iar structura prozodică și strofică de aici nu se mai regăsește în nici o altă poezie a lui Eminescu. Singura analogie este aceea cu *Luceafărul* și cu textele din familia *Luceafărului* : în cadrul aceleiași structuri iambice, versurile lungi sînt identice, iar cele scurte au numai un iamb mai puțin.

E o poveste transparentă și suavă, cu o linie foarte pură : în seara de primăvară plouă ușor sub razele soarelui, care iluminează salcîmii în floare și face să scîlpească stropii șiroind pe fereastra iubitei ; iar aceasta pînă la urmă se arată, în haină albă, prîvind cu ochii mari.

A. C. D.

Manuscris eminescian

Și era ploaie cu senin

I
Și era ploaie cu senin,
Senin cu ploaie,
Cînd te-am văzut, o, chip
divin,
În albe straie.

Și tot salcîmii infloreau
De primăvară
Și nu știam ce o să iau
În.....

Pin' te-am văzut pe al meu
piept,

O dulce floare.
De-atuncea, sufletu-mi,
deștept,
E-n sărbătoare,
De-atuncea sufletu-mi e plin
De-a ta văpaie...
Cînd era ploaie cu senin,
Senin cu ploaie.

O, mă priviți întunecoși,
Ochi negri, tineri,
.....
.....

Și era ploaie cu senin,
Senin cu ploaie,
Salcîmii ramurile-nclin
Și le indoaie.

Acuma toți ei infloresc
De primăvară
Ș-un dulce miros răspîndesc
În dalba sară.

Un mindru soare scinteind
Pe bolta-albastră,
El bate ploaia șiroind
Pe-a ta fereastră.

II
Și-n haină albă tu apari,
Cu pasuri line
Și numai ochii tăi cei mari
Privesc la mine

Atît de dulce și deplin,
Cu-așa văpaie...
Ah, era ploaie cu senin,
Senin cu ploaie.

Text descifrat și stabilit de
Aurelia
Creția-Dumitrașcu

Intransigență și consecvență

CERCETAREA operei eminesciene pune în evidență unitatea, consecvența și întrepătrunderea dintre gândirea estetică și atitudinile social-politice, dintre concepția teoretică și soluțiile practice preconizate. Spirit romantic, însetat de absolut, nemulțumit de stările prezentului — pe care-l consideră o reprezentare deformată, falsă a dezideratelor trecutului și premisă de mari neajunsuri pentru viitor —, Eminescu întregește, în ansamblul operei, dezbateră de idei, argumentând-o și propunând soluții, în multe cazuri de exemplară actualitate practică, prin referiri la realitatea concretă, socială și morală, abordată în devenirea ei istorică și în manifestări naționale specifice.

Se constată, de asemenea, o excepțională fidelitate a scriitorului față de idealurile afirmate încă din perioada începuturilor sale artistice și publicistice, chiar dacă în continuarea lor, prin timp, noi deslășiri ideologice, atitudini și justificări sentimentale vin să le completeze înțelesurile.

Manifestările poetului, prozatorului, dramaturgului și publicistului pun în evidență existența în substanța care le ordonează finalitatea, impletirea organică a tradițiilor spiritului militant și vizionar pașoptist cu atitudinea critică preocupată de promovarea unei civilizații bazate pe adevăr, muncă și valoare anunțată de postpașoptiștii Ion Ghica, B.P. Hasdeu și Al. I. Odobescu și cultivată cu perseverență de „Junimea“.

Împreună cu contemporanii săi Maiorescu, Caragiale, Slavici, Iacob Negruzzi, cu unele nuanțări determinate de temperament sau de poziția lor socială, Eminescu demonstrează că literatura cu conținut social-patriotic, militant, nu este o simplă temă cu subiect și expunere specifice ci, în primul rând, materializează înțelegerea sinceră și profundă a necesităților veacului patronată de o atitudine critică, lucidă, în caracterizarea oamenilor și evenimentelor, eliminarea euforiilor falsificatoare, a ignoranței, lipsei de măsură, a cosmopolitismului și frazeologiei politicianiste. Se întreprindea, astfel, o salutară acțiune de asanare nu numai a climatului literar, de clarificare a unor noțiuni teoretice referitoare la specificul și cerințele creației literare dar și de respingere a unor moravuri și mentalități pe care cele mai pătrunzătoare minți ale momentului le considerau ca manifestări străine progresului adevărat, piedici în dezvoltarea economică, socială și politică a țării.

„Românii — scria Maiorescu —, anticipând formele unei culturi prea înalte, au pierdut dreptul de a comite greșeli nepedepsite și, departați din starea mai normală a dezvoltărilor treptate, pentru noi etape de aur a patriarhalismului literar și științific a dispărut. Critica, fie și amară, nu mai să fie dreaptă, este un element neapărat al susținerii și propagării noastre, și cu orice jertfe și în mijlocul oricăror ruine, treuie împlinit semnul adevărului“.

Opera lui Eminescu, în ansamblul ei, se înscrie plenar în cerințele acestei aserțiuni maioresciene, în sensul că poetul, interesat de descifrarea sensurilor existenței și de sesizarea cauzelor care determină evoluția umanității și locul individului în destinul comun al colectivității, devenit gazetar, explorează anomalii din viața noastră internă, politică, socială și economică, dezvăluind tare morale, atitudini înapoiate, demagogia patriotardă, spolierea claselor de jos, elogiind, ori de câte ori are prilejul, virtuțile oamenilor simpli, hărnicia și vitalitatea păturilor „producătoare“, „pozitive“, pe umerii cărora se răzma întregul edificiu al țării. Această diversitate de preocupări justifică integral opinia lui G. Ibrăileanu, potrivit căreia în opera lui Eminescu „întotdeauna (...) chestia socială se confundă, ori, mai bine, ia aspectul de chestie națională“, poetul abordând cele două coordonate majore ale timpului său într-o unitate de nedesfăcut. O exemplifică nu numai înțele sale poezii (*La mormintul lui Aron Pumnul*, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, *Din străinătate*, *La Bucovina*, *La moartea Principelui Știrbei*, *Junii corupți* etc.) dar și înțele sale articole precum: *Să facem un congres*, *Echilibrul*, *În unire e țaria*, în care, utilizând cunoștințe istorice, sociale și etnografice serioase, date extrase din domeniile politicii, economiei, sociologiei etc., consideră că unirea Transilvaniei cu Ungaria sub sceptrul fragil al dualismului austro-ungar este o faptă monstruoasă, care încalcă drepturile obținute de români, după revoluția de la 1848, cerind dreptul popoarelor la autodeterminare și afirmând adevărul că legile nu pot purcede decât de la poporul însuși: nu pot fi impuse de forțe străine care

li neagă specificitatea, tradițiile, continuitatea, accesul la cultura și civilizația modernă în limba sa. Problema unității românilor este reluată de Eminescu în *Notiță asupra proiectatei întruniri la mormintul lui Ștefan cel Mare la Putna* (1870) ca și în „Scrisoare d-lui Dumitru Brătianu“ mărturie ale patriotismului poetului și expresii ale sentimentelor de unitate și de solidaritate națională ale tinerețului studios, inițiator al comemorării lui Ștefan cel Mare la Putna, ocupată în acel timp de imperiul austro-ungar: „S-a născut conștiința — scria Eminescu — că o întrunire a studenților români din toate părțile ar putea să constituie și altceva decât numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru, și că, cu o ocaziune atât de favorabilă în felul său, am putea să ne gândim mai serios asupra problemelor ce viitorul ni le impune cu atita necesitate. Viitorul însă e continuarea, în cazul cel mai bun rectificarea trecutului. Ca el să fie o simplă continuare a trecutului, cu toate calitățile acestuia, a fost o idee ce trebuia exclusă a priori, pentru o rectificare a greșalelor și lipselor prezentului care mine firește va fi pentru toți trecut“.

Condiția fundamentală a realizării idealurilor de unitate și independență națională o constituie — potrivit studiului lui Eminescu, *Influența austriacă asupra românilor din Principate* (1876), întărirea statului român, creat prin unirea din 1859, prin eliminarea tendințelor centrifuge, individualiste, armonizarea intereselor colective și subiective, promovarea funcției morale a puterii de stat, incurajarea claselor „positive“, în special a țărănimii, mijloacele de eliminare a fenomenelor negative fiind *stabilitatea politică*, dezvoltarea *muncii* și eliminarea parazitismului funcționaresc, *spiritul de economie*, „adică dreapta cumpănire între foloasele aduse de cutare cheltuială și sacrificiile făcute pentru ea“, o politică economică protecționistă, de incurajare a producției proprii.

ARTICOLELE din ciclul *Icoane vechi și icoane nouă*, publicate în „*Timpul*“ (dec. 1877) impun talentul de ziarist al lui Eminescu, reliefează maturitatea gândirii sale sociale și politice, spiritul polemic, diversitatea și adâncimea informației, siguranța argumentării, logica demonstrației, tăria opiniilor. În varietatea problemelor discutate sînt abordate aspecte referitoare la consecințele sociale și politice ale liberalismului, considerat de Eminescu fenomen împrumutat, „formă fără fond“, la caracterul nociv al demagogiei politice și cel parazitărilor al claselor de mijloc, ca și la natura arbitrară și artificială a legilor introduse la noi fără să se țină seama că pentru a putea fi aplicate era nevoie de schimbări în structura economică și socială a țării.

Era nevoie, deci, de dezvoltarea cu prioritate a „fondului“, a potențialului creator al poporului nostru, legile promulgate trebuind să fie emanată propriilor noastre realități. Întoarcerea la stările de lucruri ale trecutului nu mai era posibilă, dar istoria pămîntului nostru și a oamenilor lui putea

oferi sugestii necesare unei evoluții organice, originale, cu efecte pozitive atât de natură economică, materială, cit și culturală, spirituală.

Tineretul, trimis în străinătate la studii, trebuie îndrumat să învețe acolo „lucruri folositoare. adică cum se ară și se seamănă mai cu spor, cum face pe copii să priceapă mai bine cartea, cum se lecuiește o boală de stomac, cum se țese pinza și se toarce inul, cum se fac talpe trainice la ghetă“ și nu să „deprindă ariile teatrelor de mahala“, dorința de a deveni, imediat ce se întorc, fiindcă nu mai au bani, „deputați, miniștri, profesori de universitate, membri la societatea academică“.

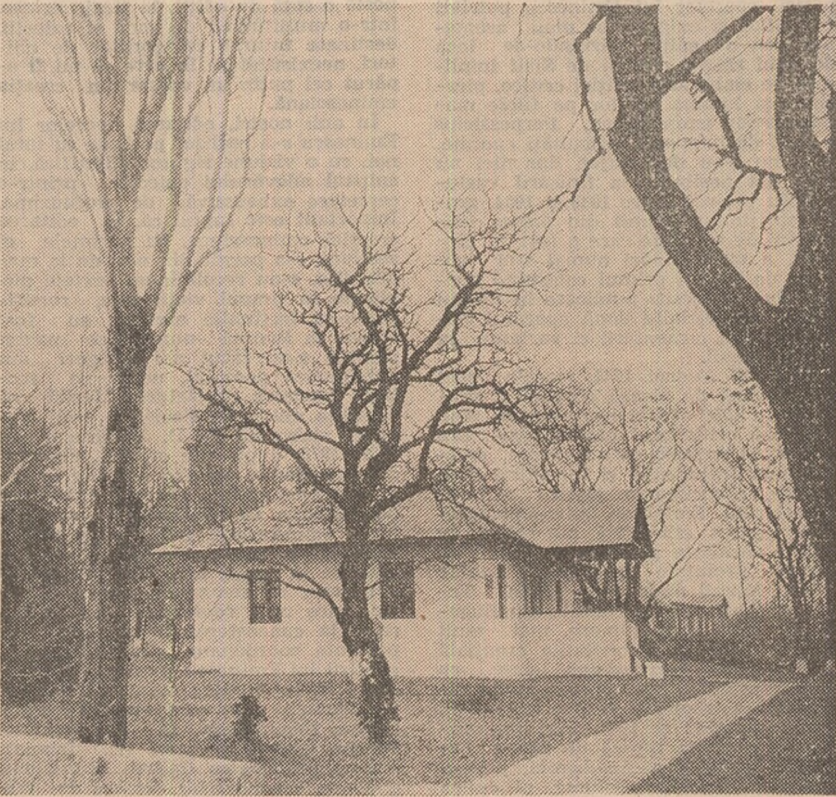
Eliminându-se șarlatanismul politic, rolul nefast al „suveicii“ electorale, trebuia sprijinit, în spirit hegelian, rolul statului în reglementarea relațiilor dintre clasele sociale și apărarea intereselor acestora, plecîndu-se de la premisa că „materia vieții de stat e munca, scopul muncii, bunul trai, averea“, iar „condiția civilizației statului este civilizația economică. A introduce formele unei civilizații străine, fără ca să existe corelativil ei economic, e curat muncă zadarnică.“

Probleme relativ similare sînt analizate de Eminescu în *Studii asupra situației* (1880), cu insistențe asupra interdependenței dintre existența internă și externă a unui popor, deficiențele vieții noastre parlamentare, imoralitatea și iresponsabilitatea claselor dominante și asupra cauzelor ce alimentează nemulțumirea celor oprimați.

Deși exprimă multe adevăruri, judecata lui Eminescu este, totuși, prea severă, ea negînd uneori total orice progres înregistrat de România în veacul al XIX-lea, veac în care avuseseră loc Unirea, reformele lui Cuza și Kogălniceanu, cîștigarea independenței de stat, ca să nu mai vorbim de succesele activității culturale și literare, multe dintre ele remarcate de Eminescu însuși în *Epigonii*, comentariile referitoare la Heliade, Bălcescu, Anton Pann, Alecsandri ș.a. Și deși poetul declară că „Patria vieții e numai prezentul“, acest prezent este, așadar, caracterizat prin negare, așa cum se întîmplă lucrurile și în creația lui Maiorescu sau mai ales în cea a lui Caragiale. Dacă trecutul istoric este utilizat ca simbol și ca atmosferă, prezentul este disecat de Eminescu în detaliu. În această situație, patria și poporul sînt plasate sub semnul eternității, forțe capabile să afle căi reale de ieșire din impasuri, în timp ce oligarhia conducătoare, chiar invăluțată în haina liberalismului, se profilează pe scara istoriei, în viziunea eminesciană, ca un element absurd și deci caduc.

Aceste gânduri ale lui Eminescu pătrund cu deosebită virulență și în unele poezii precum *Împărat și prolețar*, *Junii corupți*, *Glossă*, *Demonism*, *Odin și Poetul*, *Întunecul și Poetul*, *Viața*, *Serisori*, *Memento mori* etc. sau pagini de proză, cum sînt cele din *Geniu pustiu*, pagini înnobite de aspirația spre mai bine a unui devotat slujitor al luminii și adevărului, mereu actual și reprezentativ.

Al. Hanță

Casa de la Ipotești astăzi

G. Ibrăileanu

G. IBRĂILEANU :

■ El este cel dintâi care a dat un stil sufletului românesc și cel dintâi român în care s-a făcut fuziunea cea mai serioasă — fuziunea normală — a sufletului daco-roman cu cultura occidentală.

Recapitulare

Altor neamuri le-a fost dată Tamisa și l-au avut pe Shakespeare.

Nouă ne-a fost dată Ozana și l-am avut pe Eminescu.

Altor neamuri le-a fost dat Tibrul și l-au avut pe Dante Aligheri.

Nouă ne-a fost dat Siretul și l-am avut pe Mihai Eminescu.

Altor neamuri le-a fost dată Sena și l-au avut pe Victor Hugo.

Nouă ne-a fost dată Bistrița și l-am avut pe Mihai Eminescu.

Altor neamuri le-a fost dat Ian-Tse și l-au avut pe Li Tai Pe.

Nouă ne-a fost dat Mureșul și l-am avut pe Mihai Eminescu.

Altor neamuri le-au fost dați Pirineii și l-au avut pe Cervantes.

Nouă ne-au fost dați Carpații și l-am avut pe Eminescu.

Aceasta e țara, acesta e sufletul nostru.

Geo Bogza

Unicul...

■ Cred că nimeni n-are dreptul, încumetîndu-se totuși să gloseze despre Eminescu, să susure cu obsecvicioasă pietate că e greu, ori cu neputință, Poetul aflîndu-se în zone celeste : ar însemna încă un pas spre împămîntenirea unui mit factice alcătuit din adorație filistină, extaz nebărbătesc, ori falsă umilitate : posturi pe care, cel dintii, el le-ar fi respins.

Cum a respins, presimțînd-o, frazeologia găunoasă cu iz de catedră mîncată de carii, ori de podium poleit la repezeală, cu care atîția îl slăvesc în circumstanțe calendaristice, „lustruindu-se pe sine“, căci altceva nu știu.

Cred și simt că despre Eminescu, la un secol de cînd a plecat, trecînd astfel în fiecare din noi, ar trebui scris ca și cum ne-am fi despărțit acum cîteva clipe, știînd că ne putem întîlni cînd vrem, adică atunci cînd sîntem demni de o asemenea întîlnire.

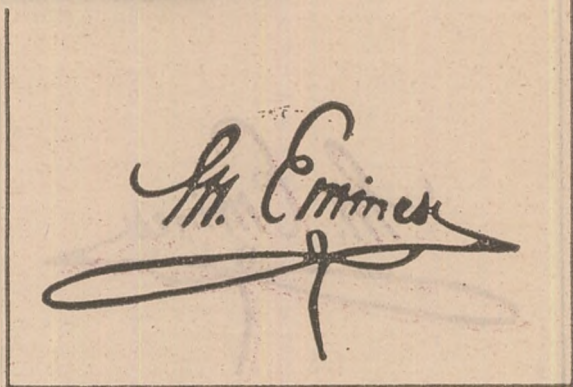
Pentru că după cîte mi-e dat să știu, rareori sau poate într-adevăr niciodată un scriitor n-a ridicat la înălțimi mai pure truda noblete a acestei *meserii* sîpînd în pieritoare cuvinte cu vorbele zilnice ale fiecăruia și ale înaintașilor fiecăruia, mai simplu, deci mai adînc ; mai contemporan cu sine însuși, deci mai durabil ; mai sincer — în toate și întru toate — cu neamul său, deci mai al lumii întregi, — sufletul ce se mistuie chinuit spre împăcare senină ; marile, mereu aceleași și mereu schimbătoare taine ale iubirii ; sacra nemulțumire în fața condiției umane, singura atitudine pe care o putem opune morții ; datoria imprescriptibilă a scriitorului de-a ridica biciul spre alungarea negustorilor din templu.

De aceea cel ce-l descoperă, copil fiind, cunoaște bucuria de a-l înțelege, pîrîndu-i-se că-l știe dinainte de-a se naște ; de aceea celui care, ajuns la capătul drumului, îl recitește ori și-l spune pe de rost, îi este dată fericirea să-l descopere, izvor neînceput.

De aceea cînd, — rareori, intrucît a trebuit să fiu al veacului meu — îmi aduc aminte că sînt dator să-mi ridic ochii spre steaua singuratică oglîndindu-se etern ih apele mării, lumina ei nepărăsită mă ajută să trăiesc, muștrindu-mă.

Titus Popovici

LUCIAN BLAGA :

■ Eminescu desăvârșește opera poetică a unui veac întreg, al cărui aluat ațiția l-au frământat, pregătindu-i drumul. (...) Eminescu e de o rară îndrăzneală în poetizarea gîndurilor. Plasticizarea ideii se îndeplinește cu atîta stăruință, încît totdeauna cîștigă liniile sigure și culoarea vinjoasă a unei viziuni surprinse cu ochiul.

Insemnare

■ Eminescu se descoperă pe sine închinat, de la primele licăriri ale conștiinței chemării, de la însuși ceasul trecerii din mirare în întrebare, unei unice alternative : a mărturiei despre accesul la ființă, căruia cale îi este curiozitatea despre tot, nevoia de cunoaștere în absolut iar expresie, ca soare, limba română, ca planete, toate formele de scriere, semn, în puținătatea unei singure scurte vieți, un suris pierdut în colțurile gurii și degete pururea pătate de cerneli.

Spre purtarea unui atît de greu canon va pune în evidență o natură robustă, aprigă, pentru care orice altă percepție echivalează o luare în posesie pentru totdeauna, nici un lucru neputînd trece neobservat pe simplul motiv că despre el s-a mai vorbit, o memorie fabuloasă are a fixa, cataloga, disocia, cîntări, însuma fiecare porcelă sau vocabulă - a o privi o clipă cit eternitatea, în zare și a-i gîndi infinitele-i posibile logodiri.

Văzută din perspectiva înțelegerii acestei meniri, viața celui mai mare poet al pămîntului dintre Carpați și Dunăre, din copilărie pînă în ceasul morții, nu cunoaște nici un eșec, e numai o succesiune spectaculoasă de împliniri. Trebuie să vorbim astfel de o altă biografie eminesciană, a doua, în care intrăm citeodată, părelnic, apoi ea-și urmează cursul supralumesc, neabătută. Dăruindu-se scrisului, proces de creație sau fulger lung increment. Personajul ei unic n-are sub miini decît o masă rudimentară de brad, dar cu picioarele constituite de cele patru elemente ale vechilor greci, și care îl poartă ca un covor fermecat, printre ceruri de stele în stingeri și izvoiri. El însuși o stea de mărimea întii. Cu lumină proprie. Exclusiv muzică.

Aurel Rău

Poetul meu

■ Un geniu național răspunde oricînd și oricui, în timp și peste timp, prin opera lui, multiplelor stări emoționale, ce animă omul și veacul său. În ființa unui poet al tuturor sălășluiesc durerea și, deopotrivă, nădejdea și cutezanțele fiecăruia, el transfigurînd tristețea în bucurie și bucuriei dîndu-i un sens major, suferinței, un grad neegalat de demnitate, iar revoltei și neliniștii o altă neliniște de spirit.

Pentru mine, Eminescu a fost și a rămas neîmpăcatul cu sine și cu alții ; echivalentul speranței în a fi noi înșine, chiar și atunci cînd aparent nu mai sîntem. Dacă mă aflu la un pas de dîncolo de amărăciune, îmi strecor sufletul printre literele care luminează adîncul și-mi înseninez cugetul, crezînd cu tărie și în seninul timpului meu. Fără poezii lor națiunile încetează să mai fie distincte, oîneacă într-o confuzie geografică și într-o nedefinire a personalității lor. Fără poetul meu m-aș simți în prima linie a unui front de unde știu sigur că n-am să mă mai întorc, pentru că n-am unde. Dezarmarea lăuntrului pornește de la dezarmarea cuvîntului din ghînturile țevii ce-i dau glontului corespondențel exact al menirii sale. Avîndu-l pe el mă simt cu cătarea la ochi, mă simt mai al meu, fiind el atît de distinct și de al său ; mă simt mai om, știindu-mi cuvîntul dăltuit mai întii în spatele înaltei sale frunți, făuritoare de limbă, de țară și de neam.

Într-o seară cu stele căzătoare am îngînat citeva strofe din *Împărat și proietar* și am avut revelația eternului și a nemuririi demnității românești.

Petre Sălcudeanu

Editarea operei

CONȘTIENT de genialitatea lui Eminescu și de necesitatea imperioasă ca opera să se întregze cit mai grabnic în comorile creativității naționale, să fie cit mai larg cunoscută și prețuită de suflarea românească, a cărei strălucită expresie se definea, Titu Maiorescu a luat, cel dintîi, laudabila inițiativă, marcînd un moment fundamental în evoluția literaturii române, de a aduna și tipări, într-un prim volum, capodoperele liricii eminesciene, apărut în decembrie 1883, după tragica prăbușire a marelui poet. Acestui volum i-au succedat, în anii următori, alte ediții, apărute tot sub girul lui Titu Maiorescu, deschizîndu-i poetului drumul în nemurire.

Timp îndelungat, pînă în epoca noastră, urmînd exemplul lui Maiorescu, editarea operelor lui Eminescu a preocupat pe mulți și, unii dintre ei, eminenți oameni de cultură, critici, istorici literari și editori, înregistrîndu-se realizări importante în direcția răspîndirii și cunoașterii aprofundate și complexe a creației eminesciene, nu numai a celei publicate în timpul vieții poetului, ci și a celei rămase inedite, în miile de pagini manuscrise. O primă contribuție a adus-o V. G. Morțun, în 1890, cu ediția *Versuri și proză*. Cel dintîi care a reprodus textele după manuscrise, scoțînd la lumină multe inedite, a fost Ion Scurtu, în volumul de *Poezii* apărut în 1908. Un moment notabil l-a înscris A.C. Cuza, în 1914, prin ediția *Opere complete*, oferînd, pentru prima dată, o imagine mai cuprinzătoare asupra creației eminesciene, incluzînd, pe lîngă poezii și scrierile în proză, revelatoare fragmente dramatice, articole social-politice și filosofice, scrisori și traducerea *Criticii rațiunii pure* a lui Kant. Dintre edițiile de poezii apărute pînă în 1939, cînd Perpessicius inaugurează monumentală ediție critică de *Opere*, merită să amintim îndeosebi pe cele alcătuite și comentate de Mihail Dragomirescu (1916), N. Torga (1922), G. Bogdan-Duică (1924), G. Ibrăileanu (1930), Constantin Botez (1933) și G. Călinescu (1938). La acestea mai putem adăuga volumele de publicistică și de literatură populară, întocmite de Gr. Păucescu (1891), Ilarie Chendi (1902), I. Scurtu (1905) și, mai ales, D. Murărașu (1931) și I. Crețu (1941).

Cu toate realizările obținute, editarea operei lui Eminescu a urmat un drum sinuos și accidentat. Privite prin prisma rigorilor istorico-literare și, îndeosebi, filologice, referitoare la descifrarea și transcrierea corectă a textelor, stabilirea formelor intermediare etc., nici una din edițiile apărute pînă la primul volum de *Opere*, îngrijit de Perpessicius, nu a fost scutită de erori, adesea grave, care impletau asupra acurateții și valorii creației eminesciene. Așa cum remarcă Perpessicius, în 1939, în prefața acestui volum, de la o ediție la alta se perpetuau și se intensificau acuzele reciproce, „corul tînguirilor”, deosebi „cu rare excepții, fiecare nou editor a găsit cu cale să arunce o piatră în grădina antecesorului, pentru ca mai ferit să-și impună roadele miciei sale ferme”.

Ediția critică inițiată de Perpessicius, a cărei valoare este unanim recunoscută, a pus piatra de temelie tipăririi operelor lui Eminescu potrivit criteriilor și exigențelor unui asemenea gen de ediții. Dăruindu-se însă de unul singur muncii de Sisif implicate de elaborarea ediției critice, pierzîndu-și lumina ochilor pe filele manuscriselor eminesciene, Perpessicius a avut de înfruntat dificultăți enorme, care nu l-au descurajat, dar nici nu l-au dat posibilitatea finisării vastului său proiect. Între 1939 și 1944, grație sprijinului primit din partea editorului de excepție care a fost Al. Rosetti, a putut tipări numai trei volume de *Opere*, primul conținînd poeziile lui Eminescu publicate în timpul vieții, iar celelalte două aparatură critic de note, comentarii și variante la aceste poezii.

După 23 August 1944, marele poet s-a bucurat de aleasă cînstire și prețuire, în 1950 sărbătorindu-se, pe plan național, centenarul nașterii sale. Din păcate, în perioada care a urmat, datorită unor prejudecăți și îngustimi dogmatice, preocuparea pentru editarea operelor lui Eminescu, dintr-o perspectivă riguroasă științifică, s-a soldat cu puține rezultate pozitive. Edițiile de poezii, prefăcute de Mihail Beniuc (1950), Mihail Sadoveanu (1955), Tudor Arghezi și Zoe Dumitrescu-Bușu-lunga (1960) erau sumare, mai mult de popularizare. Contribuția esențială a adus-o tot Perpessicius, care, cu mari eforturi și surmontînd multe dificultăți, a izbutit să scoată la lumină, între anii 1952 și 1963, încă trei volume din ediția critică de *Opere*, apărute la Editura Academiei, primul conținînd poeziile postume, al doilea aparatul critic, de note și variante la

aceste poezii, cel de al treilea volum fiind consacrat literaturii populare cuprinse în manuscrisele poetului. Pentru a readuce în circulație poeziile antume, incluse în primele trei volume, apărute între 1939 și 1944, Perpessicius a mai făcut efortul de a concentra aceste trei volume într-o ediție de proporții mai restrînse, numai în ceea ce privește aparatul critic, tot în trei volume, tipărite între anii 1964 și 1965. În aceeași perioadă, o realizare demnă de amintit a constituit-o ediția de *Proză literară*, îngrijită de Eugen Simion și Flora Șuteu, cu un substanțial studiu introductiv al celui dintîi, apărută în 1964.

În epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, sub nemijlocita îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu, toate valorile spirituale create în trecut, toți scriitorii clasici reprezentativi s-au bucurat de cea mai înaltă prețuire, valorificarea tezaurului creativității naționale devenind o componentă majoră a politicii culturale a partidului și statului nostru. În cadrul acțiunii largi, organizate sistematic în prestigioase instituții culturale și editoriale, de editare științifică, pe criterii judicioase, obiective și ferme, a operelor înaintașilor, o importanță deosebită a fost acordată tipăririi întregului patrimoniu eminescian. Concomitent cu apariția unor temeinice exegeze istorico-literare, opera marelui poet a fost tipărită, din 1965 și pînă acum, în peste o sută de ediții, în tiraje uriașe, într-o multitudine de serii și colecții, destinate tuturor categoriilor de cititori, neexistînd an în care să nu fi apărut cel puțin un volum din creația eminesciană.

În anii noștri, editarea operelor lui Eminescu s-a realizat pe baze cu totul noi, cu o viziune riguroasă științifică, în spiritul adevărului obiectiv, printr-o cercetare exhaustivă, de profunzime. Important este faptul că, în editarea creației eminesciene, cu variatele ei secțiuni, s-a pornit din nou de la manuscrise, s-au recolaționat textele publicate în timpul vieții sale, rectificîndu-se lecțiunile eronate, au fost scoase la lumină numeroase pagini inedite, s-au făcut noi culegeri din publicistica poetului, unele pe secțiuni tematice revelatorii. Merită să amintim ediția de *Poezii* în trei volume, elaborată de D. Murărașu, în 1970-1972, după alte criterii, deosebit de interesante, așezînd poeziile în ordine cronologică, oferînd cititorului posibilitatea să urmărească evoluția liricii eminesciene. Evident, nu putem întocmi o listă completă a edițiilor apărute în acești ani, însă credem că e necesar să semnalăm cîteva dintre ele, care au reprezentat contribuții reale la cunoașterea unor noi și importante coordonate ale gîndirii și simțirii lui Eminescu, axate pe pătrunderea în intimitatea manuscriselor și publicisticii sale, cum sînt *Fragmentarium* (Magdalena D. Vatamaniuc), *Despre cultură și artă* (D. Irimia), *Scrieri pedagogice* (Mihail Bordeianu și Petru Vladcovschi), *Scrieri de critică teatrală* (Ion V. Boeriu), *Icoane*

vechi și icoane nouă (Gh. Bulgăr și Al. Melian), *Economia națională* (Vasile C. Nechita), *Dicționar de rime* (Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan) etc. Merită, de asemenea, să amintim edițiile de poezii bilingve, în versiunile româno-latină (Traian Iăzărescu), româno-engleză (Leon Levițchi și Andrei Bantaș), româno-franceză (Veturia Drăgănescu-Vericeanu), româno-rusă (Iuri Kojevnikov și, respectiv, Nicolae Maliarciuc), româno-spaniolă (Omar Lara).

CEA mai importantă și mai valoroasă realizare din epoca noastră, de însemnătate națională, o constituie elaborarea monumentalăi ediții critice complete de *Opere*, încununată acum de volumul XVI, apărut la împlinirea a o sută de ani de la trecerea marelui poet în nemurirea gloriei românești. Pregătită în cadrul Muzeului Literaturii Române și sub egida Editurii Academiei R.S.R., de către un colectiv de eminenți și pasionați cercetători, factorii esențiali fiind Petru Creția, pentru partea filologică, și D. Vatamaniuc, pentru cea istorico-literară, această fundamentală ediție critică a continuat, în mod firesc, ediția în șase volume elaborată de Perpessicius, reluînd-o de la volumul VII, apărut în 1977, în care a fost inclusă proza literară a lui M. Eminescu. Volumele următoare au cuprins dramaturgia, publicistica, traduceri filosofice, istorice și științifice. În fiecare volum, procentul de inedit este impresionant.

Acțiunea vastă și temerară de editare critică, științifică a operelor lui Eminescu, într-un timp relativ scurt, a fost încununată cu deplin succes. Avem astăzi sub ochii noștri întregul tezaur eminescian, într-o ireproșabilă acuratețe filologică, însoțit de un imens și excepțional comentariu documentar și istorico-literar, valorificînd orice cuvînt scris de pana poetului, reconstituind geneza fiecărei scrieri, laboratorul de creație al poetului, descifrînd și fixînd variantele succesive ale textelor, identificînd și reunind fragmentele dispersate în miile de pagini manuscrise, oferînd amplul tablou al receptivității creației eminesciene de la începuturile ei pînă în vremea noastră. Fiecare volum cuprinde un mare număr de reproduceri după manuscrise și publicații, indicînd care facilitează consultarea, referințe bibliografice complete. Printre marile merite ale ediției se înscrie și faptul că, datorită cercetărilor laborioase întreprinse de D. Vatamaniuc în Biblioteca Națională, Arhiva Parlamentului și Biblioteca Universității din Viena, s-au identificat publicațiile străine din care a tradus Eminescu în activitatea sa publicistică. Un alt merit deosebit îl constituie includerea, în volumul XVI, a corespondenței poetului și a documentelor referitoare la întreaga sa existență.

Opera lui Mihail Eminescu a fost așezată astăzi, în toată plenitudinea și strălucirea ei, pe cel mai monumental soclu de marmură nepieritoare al creativității naționale.

Teodor Vârgolici

Ediția Perpessicius

ACUM, cînd se împlinesc o sută de ani de la stingerea din viață a lui Mihai Eminescu, acum cînd ediția integrală și critică a operei sale e pe cale — în sfîrșit — să-și capete împlinirea, se cuvine ca gîndurile noastre, ale tuturor, să se îndrepte cu smerită recunoștință către acel om care și-a asumat misiunea să înalțe unul din cele mai impunătoare monumente ale spiritului românesc, prin dimensiunile sale morale, prin semnificațiile sale istorice, către marele și în veci neuitatul cîntăreț Perpessicius. Cu atît mai mult sîntem îndatorați să-l omagiem în ziua centenarului, cu cît prefața sa la primul volum din *M. Eminescu. Opere I, ediție critică îngrijită de Perpessicius* se încheia cu această semnificativă indicație: *București, iunie, 1939.*

Piatră de hotar, despărțire a apelor între ce a fost și ce era să fie, între numeroasele acte de curajoasă și pătrunzătoare încercare de a restitui universul eminescian văzut din ce în ce mai mult în integralitatea și multitudinea desfășurării talentului său, ediția Perpessicius începută acum o jumătate de veac deschidea calea cea mare a tipăririi integrale și științifice a poetului național. Tipărirea acestui volum în trei mii două sute cincizeci de exemplare, în somptuoasele înfățișări grafice datorate unui alt cîntăreț căruia nu putem să nu-i rostим cu aceeași admirație recunoscătoare numele — Alexandru Rosetti —, constituie unul din momentele de covîrșitoare și sîrbătorească însemnătate ale devenirii cîrții românești. Atunci, în iunie 1939, în lunile ce făceau iminent un al doi-

lea război mondial, cînd imaginea tancului, a tunului, a avionului semănător de moarte devenea omniprezentă vestind catastrofe care aveau să vină, cu o liniște ireală, un om care-și pierduse brațul în cealaltă conflagrație, trăia în altă lume, în lumea paginilor, a miilor de pagini însemnate de scrisul lui Eminescu, în lumea colecțiilor de ziare și reviste, căutîndu-l tot pe El, pe cel care semnase și nu semnase ceea ce ca ziarist incredința tiparului, aflînd ecurile în epocă ale scrisului său, descoperind, căutînd cu o superbă dăruire, ca un cavaler de altădată, pe care timpul și timpurile nu-l abat din drumul ce părea nu numai o dată să intre în zodia himerei.

Pentru că ediția Perpessicius, cu toate cele șase volume cite au apărut în timpul vieții sale între 1939 și 1963, s-a săvîrșit parcă în afara istoriei și nu o dată împotriva ei. Singur în clădirea veche a Bibliotecii Academiei, cînd a început să urmărească firul Ariadnei, cum avea să numească el însuși viața petrecută în lumea manuscriselor eminesciene, printr-o metaforă cum suflul său de adevărat poet a aflat, singur și în sala manuscriselor din noua clădire, Perpessicius părea absent la tot ceea ce se întimplă, continuîndu-și strădania, cu o tenacitate pe care n-ai fi bănuț-o la omul asupra căruia suferința își pusese atît de timpuriu pecetii și la care virsta avea să adauge altele. Tomurile acestei ediții se împlineau în anii de război, cînd puțini le luau în seamă, în ani de răsturnări istorice, cînd unii le întîmpinau cu atîta obtuzitate și rea voință încît orice pas înainte părea o

himeră. Și totuși Perpessicius își continua lucrul, acolo, la primul etaj al Bibliotecii Academiei, adăugînd luminii obișnuite lumina unei lămpi din ce în ce mai puternice, pentru a birui dioptriile care creșteau neconținut. Trăia în lumea lui Eminescu și cred că și pe drumul ce-l urma de la Bibliotecă pe Calea Victoriei, pînă la colțul cu strada Nuferilor, unde aștepta autobuzul 37, ce-l ducea către casa lui din strada Eminescu, nu părăsea această lume. Și n-ar fi deloc exagerat să comparăm destinul lui Perpessicius cu cel al lui Beethoven prin eroismul cu care au reușit să înalțe monumente nepieritoare și să biruiască tot ceea ce ținea de infirmitatea condiției fizice. Pe măsură ce timpul trecea, cu luciditatea care îl caracteriza atît de mult, Perpessicius știa că nu va reuși să-și ducă la capăt ediția începută: „O viață de om nu ajunge ca să cuprindă totalitatea moștenirii literare a lui Eminescu, singura de altminteri ce a lăsat”, spunea în *Scrisoarea către editorul eminescian, integral, din anul 2000*. Dar cele șase volume existau. Și mai exista pilda neconținutei încrederi că măcar în anul 2000 gîndul și fapta sa au să se împlinescă.

A fost să fie însă mai devreme. Dacă ar exista o bucurie postumă, aceasta ar fi unica pe care Perpessicius ar trăi-o într-adevăr. Cel ce au preluat această ediție din momentul în care n-a mai fost posibil să fie materializată de Perpessicius au alcătuit un roman al ei drept prefață la cel de-al șaptelea tom. Roman ce conține datele cunoscute, știute, verificate, consemnate. Dar sîntem, și poate nu puțini, cei cărora Perpessicius ne-a destăinuit, nu o dată cu amărăciune, nu o dată aflat la limitele descurajării, *fața ascunsă* a acestui roman, sîntem cei ce am trăit alături de el momente dramatice, cei ce nu am uitat articolul, nesemnăat, care desființa cel de al patrulea tom al ediției...

Poate odată și aceste fapte vor trebui cunoscute pentru a întregi romanul acestei ediții nepereche în istoria literaturii române. Dar pînă atunci să spunem acum, cînd se împlinește o jumătate de veac de la apariția ei, că Perpessicius rămîne nu numai marele editor al lui Eminescu, el rămîne în istoria țării noastre ca un exemplu peren de devotament și sacrificiu pe altarul unei idei, al uneia din cele mai nobile idei din cite a avut cultura acestei țări: tipărirea integrală și critică a operei lui Eminescu.

Valeriu Răpeanu

M. Eminescu

EUGEN LOVINESCU :

■ După cum T. Maiorescu e cea mai înaltă expresie a întregii ideologii junimiste, M. Eminescu este expresia ei literară cea mai înaltă: ei sunt cariatidele, pe care se va sprijini în ochii posterității această mișcare unică în literatura noastră...

Poetul național

■ Cit de mare trebuie să fie un poet, cit de complexă și de complicată opera sa, cit de grave și dureroase problemele pe care ni le pune, dacă la 100 de ani de la moartea poetului Cartea Sa întreagă încă nu s-a tipărit, Operele Sale Complete încă sînt în lucru!

Mihai Eminescu nu este un poet al veacului al XIX-lea, cum se mai susține citeodată. Apariția lui, în spiritualitatea românească, este atît de așteptată, atît de urgentată de evenimente, încît el parcă nici nu s-a născut, ci urmează să se nască. Cred că putem extinde premoniția lui Maiorescu, potrivit căreia, noi vom începe literatura veacului al XX-lea sub auspiciile geniului său, în sensul că noi vom începe și literatura veacului al XXI-lea, tot sub auspiciile geniului său. Toate marile înnoiri care s-au produs de la Eminescu încoadă, nu neagă, ci confirmă eminescianismul. Chiar și Macedonski este eminescian, oricît ar părea de absurd. Imbogățiri ale eminescianismului sînt și Arghezi, și Sadoveanu, și Bacovia, și Urmuz, și Voiculescu, și Blaga, și Labiș, și Nichita Stănescu... Și asta dintr-un motiv pur și simplu adînc: Eminescu s-a confundat cu trecerea din amonte în aval a poeziei române.

Și mai e ceva. Odată cu Eminescu se împlinește un ideal al firii inșei: limba unui popor devine egala gîndirii aceluia popor. Fenomenul se petrece rar, iar izbînzile de această natură, care au urmat momentului Eminescu, vin să insuflețască distincția nobiliară a acestui lîntii Exemplu.

Generația care a urmat lui Eminescu slujește de 100 de ani acest ideal de credință și acuratețe al limbii române, pentru că o limbă, în interiorul căreia idealul de căpătii, și anume concordanța cu gîndirea vorbitorului acelei limbi a murit, se poate rezuma la spontane interjecții oportuniste la adresa forțelor naturii.

Poetul care dă personalitate limbii poporului său și stabilește un echilibru, de obicei imposibil, între ce gîndește și ce vorbește acel popor, poetul care, atunci cînd îmbrățișează dinăuntru istoria aceluia popor, e în stare să devină mai credibil decît inșei documentele acelei istorii, poetul care legiferează melancolia și sacralizează dorul, poetul care este și întiul profesor de muzică al limbii neamului său, poetul care își iubește patria și se lasă pe sine moștenire ei, în spațiul hipersensibil și tensionat al comunicării, al cuvîntului-mesaj, al poetului care (așa cum spunea Blaga) nu este ales în mod plebiscitar ci printr-un „consimțămînt de ordin divin”, poetul care ne lasă și astăzi datorii către el cu o Doină și cu atîtea alte fapte de cultură, poetul-așa-cum-il-văd-Românii se numește Mihai Eminescu și rămîne definitiv Poetul Național al Românilor.

Fără Eminescu cultura română n-ar avea drapel.

Adrian Păunescu

Bucură-te!

■ Ochii tăi ne văd și ochii noștri nu te văd, în mintea ochilor noștri este un întuneric luminos cînd ne uităm la tine, tu ești veșnic, iar noi sîntem încă în clipa cea repede a acestei lumi, Bucură-te!

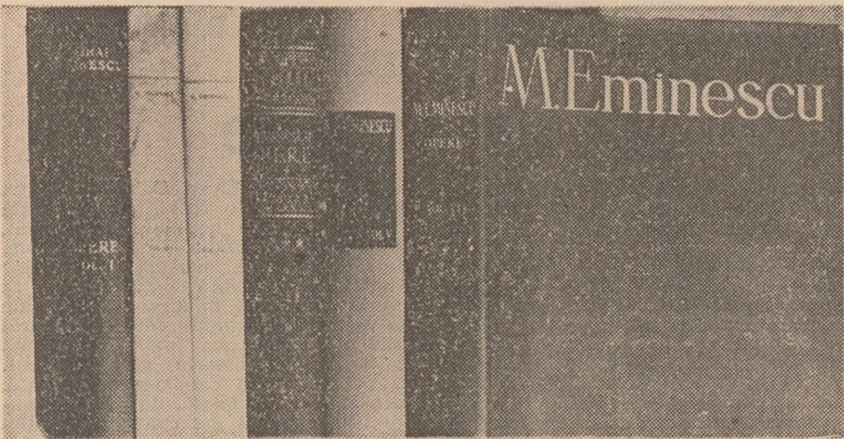
Spiritul tău este pretutindeni în noi și nimeni nu a plîns încă pe pămîntul reavăn în care vom sta, Bucură-te!

Noi sîntem copiii gîndului tău cel mai pur și cel mai mirean totodată, Bucură-te!

Clipa cea repede nu se petrece decît prin trupurile noastre muritoare și dornice de viață, în spirit noi sîntem încă înainte de a ne naște mamele noastre alături de tine, Bucură-te: totul va dura atîta timp cît vor dura pămîntul și soarele și cerul, Bucură-te: Clipa cea repede ne îndeamnă la mărșă Ta, Bucură-Te!

Ștefan Agopian

Constantin Țoiu

Prepeleac

Descoperirea lui Creangă

■ LA opera eminesciană scrisă, se adaugă alta, nescrisă, dar tot atît de genială: *Descoperirea lui Creangă*.

Fără Eminescu, autorul *Amintirilor* n-ar fi trăit, ca scriitor, și poate că ramura puternică a prozelor românești numită Sadoveanu s-ar fi micșorat întrucîtva, crescînd altfel... Toți cei ce scriu azi în această tradiție majoră a literaturii noastre ar resimți o lipsă, ar țînji ca de un dor de un tată pierdut...

Eminescu putea să nu scrie *Luceafărul*. Poezia română ar fi avut aceeași strălucire. Dar să nu fi fost *Amintirile*... Să nu-l fi întîlnit el, ca revizor, într-o zi, pe învățătorul bonom și poznaș, care lui M îi zicea *Crăcanatu*, lui B *Bîrdănosu* și G. *Ghebosu*; să nu fi dormit în bojdeuca lui, să nu fi băut împreună vinul popular al birturilor ieșene...

Nu. N-a fost hazardul. A fost o determinare firească, puterea unui organism încărcat de o irepresibilă vitalitate, creîndu-și singur împrejurările prielnice precum și momentul potrivit exprimării și afirmării sale. Creangă ar fi putut rămîne, și-așa, un mare oral, oralitatea lui dizolvîndu-se benefic în fondul național al folclorului. Eminescu însă, punînd degetul său fin, îngălbenit de tutun, pe masa încinsă de verb a crîșmei ieșene, a zis: *scrie!*

Și Creangă a scris... Și Eminescu a intrat cu el de mină la *Junimea*. „Aveau ochii turburi — îi descrie Iacob Negruzzi — și rideau liniștit cu fericirea omului beat: ei veneau împreună direct de la *Borta rece*...” Iar junimiștii, scîrțoși, dar domni, se agîtară oarecum făcîndu-i loc, și-l primiră între ei pe acest „țaran necioplit... gros și gras, nepieptănat și îmbrăcat prost” cum îl vede, exact, același Negruzzi.

Sunt în istoria literaturii universale mari scriitori care au recomandat, sprijinit ori impus alți confrăți de-al lor. În nu puține cazuri, cei nașiți astfel, s-au dovedit a fi sau mediocri, sau simpli imitatori, fideli maeștrilor, însă

null, artistic. E cunoscută slăbiciunea unor artiști de primă linie de a se înconjura numai de talentele ce le reflectă, în diferite moduri, propriul lor chip. Eminescu era străin de această vanitate. Așa se întimplă că el ni-l dădu pe Creangă, opus și întregitor.

DE la Eminescu, părintele spiritual al lui Creangă și de la Maiorescu, părintele practic, apărător, nu avem portrete sau rînduri care să-l fi surprins în mișcare, așa cum era. Avem în schimb multe mărturii sugestive sau strict referențiale ale unor contemporani mai puțin importanți, cu excepția lui Caragiale, Slavici, Gr. Alexandrescu și a redactorului de la „Convorbiri” citat mai sus.

E o ciudățenie a literaturii de pretutîndeni: despre genii au scris mai atractiv, mai pitoresc scriitorii al vremii nu de primă mărime. Ca și cum presiunea omului de geniu, dispărînd, s-ar produce un gol, un virtel absorbant, o eliberare, în care ceilalți, avînd brusc mai mult loc și cuprinși de o subită limbuție, încep să țîpe, să se miște mai sprinteni, asemeni școlarilor după ieșirea profesorului din clasă. Cei mari tac de obicei turburați de secretul celui dus. Ceilalți relatează, conștiințioși.

ASTFEL, de pildă, George Panu se întrebă în „Amintirile” sale de la „Junimea”: *Ce făceau ei (Creangă și Eminescu) Unde se duceau? Ce vorbeau oare, zile, nopți întregi?*

Curiozitate de reporter bine venită, căreia îi datorăm acest raport concret, minuțios:

Plecau amîndoi și se infundau pe la vreun crîșmar din Tătărași, Păcurari, sau Nicolina... Era o plăcere pentru ei ca să se așeze într-o odăie din fundul unei crîșme, pe laviți de lemn, cu brațele rezemate de o masă murdă, serviți de un băiețel naiv (capăt de frază frumos, izbutit).

Ce făceau ei? Drept masă sau dejun,

cereau să le frigă o bucată de pastramă, mai mincau cîrnați cu usturoi... ordonau ca să li se aducă o cană de vin, de calitate cum s-ar fi întimplat, și după ce mincau pastramă, apoi, înaintea unui pahar de vin, stăteau toată noaptea, dacă crîșmarul le dădea voie. Cînd crîșmarul voia să închidă, ei plecau în altă parte a orașului, unde știau că localul stă deschis pînă la ziuă, și vorbeau, vorbeau, vorbeau, dar și beau.

Ce vorbeau între ei? Nu știu; Eminescu și Creangă rar primeau un al treilea în intimitatea lor... Cîteodată întrebam pe Eminescu: — Ce vorbești tu tot timpul cu Creangă?

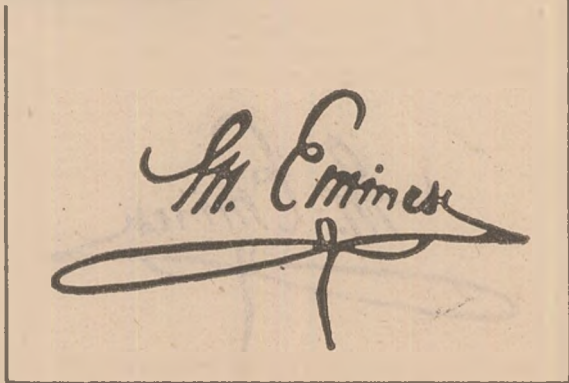
El zîmbea, și cu acea privire vagă și rătăcită... răspundea în mod evaziv: — Vorbim și noi ce ne trece prin minte!...

Și atîta tot... Cînd se întorceau, erau de nerecunoscut; hainele neîngrijite, figurile obosite de veghere, de trudă... însă foarte încîntați de asemenea excursiuni, gata să le reînceapă a doua zi... Cîteodată noi îi îndemnam să mergea pe la crîșmele noastre boierești; mai totdeauna refuzau.

— Nu, nu mergem; preferăm să ne ducem la chir Costache de la Nicolina... Cer, adăuga Creangă, să-mi aducă pe un hîrb de strachină vreo trei cărbuni și-mi pun eu singur pastrama pe dinșii de se frigă. Apoi este băiatul Ghiță, care e un drac și jumătate. Vinu-i cam turbure și cam acrișor, dar bun. Și stăm de vorbă pînă în ziuă. Nu-i așa, Eminescule?...

IAR suflul imbolnăvit de har, curentul aceluia duh pustiitor, beteag de frumusețe, ce-i bîntuia pe amîndoi, unindu-l în suferință, și care, unul după altul, i-a mistuit pînă la ultima celulă nervoasă, în același nefast 1889, trecu mai departe, fără a se reincorpora încă, în generațiile următoare...

TUDOR VIANU :

■ Lectura lui Eminescu a fost, pentru toate generațiile apărute de la moartea lui, un eveniment capital. Prin Eminescu, gândirea și sensibilitatea românească au trăit o extindere a orizontului lumii, al cugetării și al simțirii care ne-a transformat în mod esențial. Fără el, am fi cu toții altfel și mai săraci.

Voevod al literelor române

■ Mihai Eminescu ne-o dăruit din cerul gindurilor sale luceferi, păstrînd pentru sine doar noaptea.

Ca-n vremea minunilor, Poezia română s-a înălțat prin versul lui, în nici două decenii, cit olte Poezii în secole.

Versul eminescian rămîne expresia fericită, irepetabilă sub multiple aspecte și infinite nuanțe privind filosofia, etica, limba literară, temperamentul și conștiința poporului nostru. Aceasta explică și fireasca lui integrare în marea poezie universală, unde Mihai Eminescu își ocupă locul de Voevod al literelor române.

Au trecut o sută de ani de cînd ochii atît de frumoși ai Poetului nu mai văd „codrul bătut de ginduri” sau făpturi pe care să le desmierde asemuindu-le „cu floarea albă de cîreș”.

O sută de ani s-au scurs de cînd a chemat : „Ștefane, Măria Ta, / Tu la Putna nu mai sta !”

Și tot de atîția ani versurile lui, oricare dintre ele („Și dacă ramuri bat în geam...” „Nu credeam să învăț a muri vreodată...” „Dintre sute de cataracte”... „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie”... „Nu e păcat / Ca să se lepede / Clipa cea repede / Ce ni s-a dat?”...) continuă să ne tulbure, să ne primenească sufletele într-o armonie.

Poezia lui Mihai Eminescu, precum o Vestală, ocrotește peste veacuri flacăra dorului de dor, de verticalitate și frumos a tuturor românilor.

Tiberiu Utan

La rădăcină, la izvor

■ Dator izvoarelor cu o conștiință ce-și știe reazimul în înțelegerea complexă a istoriei și în datoria de a o respecta și continua pentru a păstra neatinșă ființa patriei și nemaculat spiritul propriu poporului, Eminescu a rescris cu o genială vocație a sintezei și o incomparabilă măsură a emoției, pentru conștiința vremii sale și a posterității, pagină de jertfă întru cuvînt a înaintașilor ; smulgîndu-l pe unii ultîrii — presupuse de o chemare artistică modestă, dar meritînd neuitarea pentru perenitatea idealurilor căroră și-au dăruit ființele trecătoare —, așezîndu-l lingă valori certe, între precursorii glorioși întru cuvînt. A alcătuit astfel o constelație pe care a hărăzit-o să lumineze drumurile noi ale poeziei române.

Cu o generozitate izvorită dintr-o adîncă înțelegere a dialecticii devenirilor spirituale, a căilor fertile pentru o identitate culturală ce poate conferi personalitate actului creator românesc, geniul tutelar al versului lîvit în orizonturile spațiului miotic zidește din cuvintele limbii române un monument pentru înaintași, care este destinat nu doar unei pioase îndatoriri față de premergători, ca o justificare a unui gest de despărțire, ci și un semn de recunoaștere a locului lor în cristalizarea și acreditarea unui climat spiritual, a unor opțiuni fără de care ar fi fost greu imaginate zboruri mult mai înalte și atît de necesare, căroră Eminescu le-a fost și le va rămîne pentru multă vreme aripa cea mai strălucitoare. Din „zilele de aur a scriiturilor române”, muindu-și „condelul de-a dreptul în Luceafăr” — cum i-a nemurit Arghezi demlurgicul gest creator —, Eminescu a înălțat un monument înaintașilor, celor care, înmuind „pana în coloarea unor vremi de mult trecute”, „visînd cu doina tristă”, deșteptînd „donul tîrîi cei bătrîne” și-au făcut din patrie nu o frază ci un ideal.

Nicolae Dragoș

10 România literară

Al cincilea mit

G. CĂLINESCU recunoaște, se știe, patru mituri fundamentale în cultura română : 1. mitul nașterii, întemeierii (Traian și Dochia), 2. mitul care sugerează situația cosmică a omului (Miorița), 3. mitul creației (Meșterul Manole) și 4. mitul erotic (Sburătorul). Ele constituie, adaugă criticul, „punctele de plecare mitologice ale oricărui scriitor național ; un străin care nu le-ar cunoaște ar pierde mult din semnificația poeziei noastre moderne”. Sint, probabil, mai multe mituri care circulă în cultura noastră și, dacă ne-am referi numai la balade, am putea observa că foarte pregnant este, de pildă, mitul eroic (Toma Alimos). El propune un model al confruntării de tip cavaleresc și o morală bazată pe curaj și loialitate, valori esențiale pentru etica medievală.

Literatura cultă a dezvoltat aceste modele și a inventat, evident, altele. Unele dintre ele au devenit așa de răspindite încît, depășind granițele literaturii, au intrat în viața obișnuită și s-au transformat în modele de existență. O situație ce se observă și în alte culturi. Istoricii mentalităților și sociologii culturii constată că spiritul francez a fost serios influențat de clasicii francezi (indeosebi de Corneille și Racine) și unele note socotite specifice naționale au fost exprimate mai întîi în operele literare. Tragedia impune, de pildă, un stil de existență și popoarele care au mari opere tragice au și un mod de a fi inconfundabil care se manifestă în cultură și în viața obișnuită (sînt adesea citați, înaintea tuturor, grecii pentru norocul lor de a fi avut în antichitate mari autori tragici).

Miturile și modelele noastre se găsesc, evident, în balade și în doine, dar, în faza modernă, cultura a lărgit

aria lor și a creat altele. Cel mai puternic este, desigur, Eminescu. El a devenit în scurt timp un model de urmat și chiar un mit al spiritualității și al existenței românești. Lingă cele patru, fundamentale, citate de G. Călinescu, noi operăm, azi, cînd vrem să definim cultura română și să ne definim și pe noi, ca spiritualitate și mod de a fi, cu un al cincilea model : Eminescu. Nu-i o simplă vorbă, spusă la o comemorare, este o realitate a culturii noastre (o cultură, în primul rînd, de poezi). Eminescu a fost numit omul deplin al culturii noastre, partea noastră cea mai bună (Noica), ultimul mare romantic european, etc. Mai nimerit este să vedem în el un mit creat de literatură și primit ca atare de cititorii lui din mai multe generații. Ei aveau nevoie de un model și l-au aflat în acest poet cu o viață scurtă și o operă mare. Viața și opera se condiționează, în cazul lui, într-un mod curios : opera i-a creat și continuă să-i creeze o viață (o biografie) ce se pierde în mit. Iubirile, fugile, viața lui de gazetar, suferințele și eclipsele lui de memorie au intrat în legendă. Există, azi, un mit Eminescu și el funcționează, repet, și în afara culturii. Nimeni, avea dreptate Nichita Stănescu, n-ar vrea să-l retrăiască viața, dar toți se gîndesc la ea ca la un model moral. Caz rar, am scris și altădată, de perfectă osmoză între eul profund și eul social, între creație și existență din afara creației. Se poate spune, la o sută de ani de la moartea poetului, că el are viața pe care opera lui o merită. Asta ca să parafrarez o cunoscută propoziție a lui Sartre despre Baudelaire.

Ar fi interesant de urmărit cum funcționează acest al cincilea mit fundamental în cultura noastră, înțelegînd prin mit ceea ce tot G. Călinescu numea „o ficțiune ermetică, un simbol

al unei idei generale”. N-am să pot răspunde aici la o întrebare care privește, în fond, întreaga noastră cultură modernă. Ceea ce pot spune este că Eminescu rămîne un model activ și îl regăsim în toate marile momente de creație din secolul al XX-lea. El trebuie căutat nu în scrierile imitatorilor, ci în acelea care se îndepărtează de formula lor poetică, la simbolisți, de pildă, sau la Arghezi și Blaga, poeți sensibili, ca și Eminescu, la arhetipuri și creatori de stiluri lirice inconfundabile. Eminescianismul lor este de substanță și poate fi observat în această enormă deschidere spre lume. Este eminescianismul poetului care vrea să cuprindă lucrurile în totalitatea lor și care aspiră să dea o explicație oricărei lumi. Nici răzvrătitul Barbu nu este, în fond, departe de acest model, iar dintre poeții postbelici, doi cel puțin (Nichita Stănescu și Leonid Dimov) coboară sau urcă spre sursele eminesciene. Dimov cultivă o reverie de tip oniric, prezentă la poetul Luceafărul, Nichita Stănescu debutează sub semnul tinărului Eminescu și definește, mai tîrziu, un program liric bazat pe lirismul metalingvistic, îi zice el, din *Odă în metru antic*...

Eminescu este pentru noi, românii, vreau să spun, mai mult decît un poet exemplar și chiar mai mult decît un model liric. Este un mit pe care îl socotim reprezentativ pentru specificul nostru. În el ne regăsim, în el ne proiectăm, la el ne întoarcem cînd ne este mai greu și ni se pare că totul se clatină și se prăbușește, în poezia și în viața lui punem, cu adevărat, partea noastră cea mai pură. Ca model liric, el nu poate fi imitat, dar nimic esențial în poezie nu iese fără prezența acestui model.

Eugen Simion

El nu se temea de moarte

„NU credeam să-nvăț a muri vreodată”. Cu această mărturisire începe marea *Odă (în metru antic)* a lui Eminescu. Ne putem întreba însă : îi era cu adevărat necesară Lui o asemenea învățătură, o asemenea învățare ? Mi se pare că nu. El n-avea de ce să învețe ceea ce știa. Din naștere, independent de cauză biografică : suferința, presupusa maestră a acestei învățături. Atitudinea față de moarte era adînc (vom vedea *cît de adînc*) implicată în structura sa nativă. Care a fost această atitudine ? O putem rezuma astfel : **El nu se temea de moarte...** Ezitățile și frămîntările prințului Hamlet din celebrul monolog „A fi sau a nu fi” îi sînt străine lui Eminescu : „A fi sau nu, aceasta e-nțrebarea ; / Mai-nalt e-n sine cugetul să-ndure / Săgețile și praștiile soartei, / Sau, mări de suferințe înfruntînd, / Să curme totul scurt ? Să mori ; să dormi, / Nimic mai mult. Iar printr-un somn să-nchei / Dureri și mii de lovituri firești / Căzute din strămoși ; e-o suferință / Plăcută orișicui ; să mori, să dormi ; / Să dormi : cu vise, poate ; — aci e-aci ; / Căci visele din somnul morții, cînd / Din iarmarocul vieții vom scăpa, / Ne țin pe loc.” (în traducerea lui Vladimir Streinu). Deci : **a fi** pentru că **a nu fi** ar putea să însemne tot **a fi**, și încă într-un mod și mai cumplit. Pentru Eminescu (chiar dacă o însemnare din nepublicatele *caiete*, precum aceasta : „Moartea, laboratorul unei vieți eterne” ne invită la nuanțare) **a nu fi** înseamnă pur și simplu **a nu fi**, „căci — nu-l așa ? — morții sînt cei muriti”. Străină îi este de asemenea poetului teroarea în fața morții inevitabile pe care o încearcă judecătorul

Ivan Ilci Golovin, din cutremurătoarea nuvelă a lui Tolstoi, contemporanul său mai vîrstnic, teroare pe care a încercat-o — și nu o dată, ca un copil dezarmat, pînă la adînci bătrîneți — marea prozator însuși. Confirmă *Jurnalul* : „...ieri, după ce am stîns luminarea, am început să caut chibriturile și nu le-am găsit, și m-a apucat groaza. «Și te mai pregătești de moarte ! Nu cumva vrei să mori tot cu chibrituri ?», mi-am spus eu...” (cu ce amară autoironie pedepșitoare !). În replică parcă : „Cînd cu gene ostenite sara suflu-n luminare, / Doar cașonul urmează lung-a timpului cărare...” pe poet nu-l sperie nici beznă (indulcită, ce-i drept, aici, într-o altă oadaie de culcare, de luna care „varsă peste toate voluptoasa ei vâpaie”), nici mersul neobosit al cașonului ce „urmează lung-a timpului cărare”, cărare ce duce în cele din urmă la extincție, la stingerea individuală. Eminescu nu se teme, cum se teme Hamlet, nici de lumea de apoi (dacă ea ar exista), de „visele (eventuale, n.n.) din somnul morții”, nici de moartea ca moarte, de neantul morții, de „sacul acela negru”, de aceea „gaură neagră” în care Ivan Ilci simte cum o „putere nevăzută” îl tot îndeamnă, încercînd să-l vire pentru vecie. „Vino somn — ori vino moarte. Pentru mine e totuna”. După cum tot una e pentru el dacă moarte este un somn cu sau fără vise. Poetul se află la antipodul eroului (anti-eroului : un matusalem care se plînge de scurtimea vieții ! din *Regele moare*, piesă unde frica de dispariție atinge grotescul continuînd cu toate acestea să vibreze ca un clopot, să rămînă **a noastră**, a oamenilor de sfîrșit de mileniu ce sîntem. Prin atitudinea sa față de moarte, Eminescu nu este un

(biet) modern. El este, dimpotrivă, un om vechi, foarte vechi, plin de toată forța morală a acestuia, nededublat, nescindat, nechinuit — în acest plan, *întreg*. Dăruind, personajul Kirillov din *Demonii* evocă omul ce va să vină, „fericit și mindru, omul căruia îi va fi absolut indiferent dacă va trăi sau nu”, care „va învinge suferința și frica” (de moarte, iscată de ea). Fără nimic din crisparea întunecată, din rigiditatea fatală, de cavalier medieval fanatizat caracteristic eroului dostoevskian, Eminescu este deja, de la sine, un asemenea om. Și **fiind**, el repetă, structural, un tip uman care **a fost**. În a sa *Istorie a credințelor și ideilor religioase*, Mircea Eliade afirmă : „...tracii erau vestiți pentru însușirile lor războinice și **indiferența lor în fața morții**” (s.n.). Suportul acestei indiferențe îl constituia credința lor că „nu vor muri, ci vor ajunge într-un loc în care vor trăi de-a pururea și se vor bucura de o fericire desăvîrșită”. La Eminescu, suportul dispăre, atitudinea însă, transmisă din veac în veac, rămîne. Prin ea, poetul — bard al dacismului — își demonstrează, se poate spune, dacismul ; pe această linie el este un *geto-dac* „curat”, incoruptibil. Una din atitudinile fundamentale ale omului, atitudinea față de moarte. Cîrticică, în cazul lui Eminescu, blazonul de vechi pămîntean la care ținea atît de mult poetul, măsoară vigoarea rădăcinilor sale sufletești și spirituale, ce par înalte foarte adînc, direct în stratul cel mai profund al solului autohton.

În miezul întunecat, de marmură neagră al bogatului, superbului *thanatos eminescian* strălucește, ca un diamant, **ne-frica de moarte**.

Valeriu Cristea

Puternicul mag

servă imediat cît de intens a privit poetul spațiul în care a trăit cu o luciditate aproape dureroasă. Era vremea „acelor desperados cari cred că lumea și știința e a lor tocmai pentru că nu e a lor”. „În loc de încurajare — notează cu altă ocazie —, artistul întîmpină la noi mai pretutindeni o descurajare cumplită. În general el e privit ca un fel de perdevară, ca un om care n-are nici o ocupație solidă, ca un nebun care trăiește într-o altă lume decît cea reală, ocupîndu-se cu vedenii, visuri și cu închipuiri, lucruri cari nu aduc nici un folos societății”. Scrierea poemelor apare, astfel, și ca o replică a creatorului la acea lume, ca o tentativă de exorcizare a realității

ții. Dacă existența pămînteană i s-ar fi prelungit dincolo de pragul celor 39 de ani, poate că Mihai Eminescu ar fi reușit (cine altul decît el ? !) să dea prin *cînt* altă înfățișare — mai frumoasă și mai dreaptă — celor din jur, prezente și viitoare. Sint și acestea, desigur, „zisuri” și „vedenii”, dar adesea mi l-am închipuit pe Poet la o vîrstă tîrzie, asemănîndu-l cu personajul său investit cu o forță urlașă : „de-o stea prăvălită, cu cartea în mîna / Adînc se gîndește puternicul mag.”

Tudor Vlad

Colecția „Eminesciana”

POMPILIU Constantinescu visa-se o catedră Eminescu la universitatea bucuresteană. Visul nu s-a împlinit. E incontestabil însă că preocuparea pentru cercetarea, comentarea operei eminesciene și a vieții poetului a fost vie și bogată în roade în ultimele trei decenii. Generația istoricilor literari de azi a preluat torța de la aceea precedentă și o duce, cu bune rezultate, mai departe. Aș spune chiar că o vreme efortul s-a conjugat într-o fericită concomitență, prin personalitățile reprezentative ale celor două generații noastre (G. Călinescu, T. Vianu, Șerban Cioculescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, D. Murărașu, Edgar Papu). Datoria cea mare a noii generații de eminescologi a fost să continue munca lui Perpessicius pentru a încheia vestita lui ediție, care, iată, se apropie de final și, concomitent, a uncea mai restrinse, la Editura Minerva. Astăzi la împlinirea unui veac de la dispariția fizică a poetului opera sa întreagă (inclusiv publicistica, traduceri și însemnările de laborator interior) a fost restituită. E o înfăptuire extraordinară de care cultura noastră are de ce se mândri.

Au continuat însă, cum se știe, și cercetările pentru comentarea operei și a vieții marelui poet, pentru că, nu-i așa?, întreținerea în conștiința publică a mesajului unei mari personalități creatoare se realizează deopotrivă prin publicarea operei și comentarea ei. Avem de înregistrat, pe acest al doilea plan, inițiativa unei edituri de a întemeia o colecție anume consacrată studiilor de exegeză eminesciană. Este colecția „Eminesciana” a Editurii Junimea din Iași. Inițiativa e frumoasă, demnă de stimă și laudă recunoscută. Aflată sub coordonarea prof. Mihai Drăgan, colecția, inițiată în 1974, a ajuns să publice până la sfârșitul anului 1987, patruzeci și cinci de titluri. E mult, e puțin? E foarte mult. Firește, nu toate aceste titluri sunt egale de însemnate. Ba am putea spune că unele dintre cele mai importante exegeze despre opera poetului, apărute în ultimele două decenii, nu au fost, totuși, găzduite în această colecție. Dar nu e mai puțin adevărat că destule dintre cărțile acestei colecții se constituie în valori incontestabile. Nu e intenția acestor însemnări să analizeze toate titlurile acestei colecții. Au făcut-o, de altfel, de-a lungul anilor alți critici cu bune rezultate, chiar dacă nimeni nu s-a ocupat de toate aparițiile. Rostul însemnărilor de aici este să arunce o privire circulară în jurul acestei colecții, circumscrindându-i direcțiile, orientările și punctele mai reliefate.

Firește că mai întâi s-a acordat atenție operei poetului. Acesta ar fi cel dintâi despărțământ al colecției. Ea s-a deschis în 1974, cum se și cuvenea, cu o ediție de *Poezii* (selecție și prefață de Const. Ciopraga). Din păcate, nu a urmat o ediție din proza scriitorului. A venit una, utilă, în 1977, de *Scrieri pedagogice*, alcătuită și prefațată de Mihai Bordeianu, după care, în 1983, Vasile Nechita a făcut să apară o antologie, cam pompos intitulată, *Economia națională*, menită, probabil, să alimenteze prejudecata că Eminescu ar fi fost și economist.

O a doua și importantă direcție de preocupare a celui (celor) care veghează colecția a fost să readucă în memoria generației de astăzi opiniile mai vechilor exegeți (celi clasicizați) ai operei eminesciene, de cele mai multe ori în antologii de studii bine alcătuite. Ar fi de amintit, mai întâi, antologia (din 1976) din studiile eminesciene ale lui Mihail Dragomirescu, cel care și-a inaugurat concepția sa

Ilustrație la Eminescu de ANGELA PAȘCA

estetică, antiistorică, prin studiul din 1895 *Critica „științifică” și Eminescu*, publicat în volum (adăugat și amendat) în 1905, care a cunoscut încă două ediții (1906 și 1925). Forma aceasta definitivă, din 1925, e reluată în antologia lui Leonida Maniu din colecția „Eminesciana”, căreia editorul i-a adăugat și numeroasele alte articole și exegeze despre Eminescu ale celui ce a fost autorul celebrei *Știința literaturii*. E o ediție bună și avizată. Tot atât de bună, poate că mai serioasă încă, este aceea din 1974, datorată lui Mihai Drăgan despre exegezele eminesciene ale lui Ibrăileanu (inclusiv din cursurile universitare, celebre în epocă, restituite integral în ediția de la Minerva a lui Al. Piru și Rodica Rotaru). Acești doi iluștri exegeți au fost, cum se știe, potrivnicii publicării postumelor eminesciene. Alții, în aceeași perioadă, le-au admis, acordându-le prețuirea cuvenită. Scrierile acestora a fost N. Iorga, din scrierile sale despre Eminescu inchiuind o atentă antologie, în 1981, Nicolae Lău. Și editorul a știut să facă aici loc nu numai exegezelor propriu-zise (din cele două *Istории a literaturii*) ci și textelor unor articole sau chiar conferințe, în care personalitatea poetului și opera sa erau utilizate drept simbol și scut în acțiunile mișcării culturale inițiate de Iorga. Aflăm aici și ciudata atitudine a savantului care, în 1939, la apariția primului volum din ediția Perpessicius, deși l-a apreciat, cerca Academiei Române să preia și să continue ediția, autooferindu-se el (N. Iorga) să o coordoneze, recomandându-l pe stenograful și grafologul H. Stahl să fie asociat pentru a rezolva dificila (și azi) operație de fixare a datării unor creații sau însemnări. Sint apoi de amintit antologiile din scrierile lui Gh. Bogdan-Duică (de Ecaterina Vaum), Theodor Ștefanelli (de Const. Mohanu), Gala Galaction (de Gh. Călinescu) Vasile Gherasim (de G. Munteanu). În sfârșit, urmează, după un plan bine gândit, ediții din opera marilor exegeți ai operei și vieții poetului. Cel dintâi, în ordine cronologică, trebuie amintit D. Caracostea căruia i se reeditează (de către Ion și Nina Apetroaie), dintre studiile sale eminesciene, cel intitulat *Arta cuvintului la Eminescu*. Apoi, sint antologiile din

studiile lui Lovinescu (ediție de Ion Nuță), două din cele ale lui Călinescu (una de studii și articole de care s-a îngrijit Maria și C. Teodorovici și, era de așteptat, *Viața lui M. Eminescu*), una din exegezele lui Vianu (de Virgil Cuțitaru), Pompiliu Constantinescu (de Lenuța Drăgan) și Perpessicius (de regretatul Dumitru D. Panaitescu).

Un despărțământ special îl constituie, în fizionomia colecției, cel consacrat studiilor unor exegeți din străinătate al operei marelui poet român. Se cuvin amintite aici studiile lui Alain Gullermou (*Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*), Amita Bhose (*Eminescu și India*), Iuri Kojevnikov (*M. Eminescu și problemele romantismului în literatura română*), Eminescu în critica germană, Eminescu în critica italiană, și contribuția cercetătoarei noastre Elena Longhinovskii, *Eminescu în limba lui Pușkin*.

Fără îndoială că nu lipsesc din aparițiile acestei colecții studiile de elaborare mai noi. Revelator este, desigur, studiul lui Edgar Papu, din 1979, *Poezia lui Eminescu*, apoi ar fi cele ale lui Gh. Bulgăr (*Coordonate istorice și stilistice ale operei*), Eugen Todoran (*M. Eminescu. Epopea română*), Mihai Drăgan cu două volume de *Interpretări* (în 1982 și 1986). Un volum care a stîrnit discuții dar căruia i s-a recunoscut meritul unei importante descoperiri, a fost cel al lui I. D. Marin, *Eminescu la Ipotești*. I. D. Marin a descoperit că iubita din adolescență a poetului (pe care o intuise Bogdan-Duică, fără a o fi identificat); fusese o ființă aievea. Se numea Casandra Alupului, moartă în satul Ipotești în 1866, la vîrsta de 18-19 ani, pe care poetul o iubise cînd avea 14 ani și i-a deplins sfîrșitul în *Mortua est* (1871). „Și-ntr-un al meu suflet rănit de-ndoială, / De ce ai murit, inger cu fața cea pală? / Au nu ai fost jună, n-ai fost tu frumoasă? / Te-ai dus spre a stînge o stea radioasă?” Această Casandră, mereu venerată de poet, o regăsim evocată, ca un ideal de lealitate feminină, și în postume, opus Verenei (alias Veronica) „Venin e sărutarea păginei Vineri, / Care aruncă-n inimă săgeți-ndulcirii”. Idealul său rămăsese, nostalgic și neputincios, la zina din Ipotești cu „păr blond deschis, de aur și matasă”. Dar „ca a murit / Am îngropat-o-n zare / Sufletul ei de lume este plin”. Ce bine ar fi fost pentru destinul acestei colecții dacă ar mai fi avut parte și de alte cărți aducătoare de astfel de contribuții! Din păcate, cartea lui I. D. Marin a rămas aproape un unicat.

În 1988 colecția nu a fost reprezentată prin nici un titlu. Dificultățile tehnice au fost, în sfîrșit, soluționate. Pentru că de curînd, în cîntecul centenarului, a apărut cartea lui I. M. Ștefan, *Eminescu și universul științei*, cu o prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Carte de un interes special pentru o secțiune puțin cercetată de analiști, contribuția lui I. M. Ștefan deschide, lămuritor, o poartă. Și mai recent înregistrăm apariția volumului *Eminescu de Vladimir Streinu*. (Ediție îngrijită, prefață, note și indice de nume de Mihai Drăgan). Cum se vede, destinul colecției își urmează, neabătut, calea.

Colecția „Eminesciana” a Editurii Junimea e, fără nici o îndoială, o realizare valoroasă care a contribuit, în ansamblul existenței sale, la întreținerea climatului necesar studierii operei marelui poet.

Z. Ornea

AL. PHILIPPIDE :

■ Eminescu aduce, în tratarea unor teme vechi, mijloace de expresie cu totul noi, transfigurează și innoiește tema însăși. Originalitatea, cînd este vorba de poezie, stă mai cu seamă în expresie. Temele — vorbesc de marile teme fundamentale — nu sînt multe. Expresia este însă nelimitată mereu alta cu fiecare poet și cu atît mai nouă, cu cît personalitatea stilistică a poetului este mai bogată. Puterea de innoire a expresiei este la Eminescu nemărginită. Această putere este la el concomitentă cu o nemăpomenit de dezvoltată însușire de a gîndi poetic. Eminescu preschimbă în poezie, transfigurează poetic orice lucru pe care îl exprimă. Și trebuie imediat spus că a transfigura poetic nu înseamnă a înfrumuseța în chip artificial, a denatura esența lucrurilor, înseamnă a descoperi poezia lucrurilor.

La Eminescu

■ Ideea că Eminescu ne-a gîndit pe toți, ne-a pus într-o carte și a trînit coperțile cu aur ferecate peste noi pare deseori incomodă. Sigur, nu e prea plăcut în pîntecele chitului. Dar pe mine a spînteca pur și simplu burta cetaceului mă duce cu gîndul la „nifilistul” lui Caragiale. Cînd este vorba de un autor cu totul ieșit din comun, adevăratul ochi critic știe să aleagă măsura. Chiar dacă este un bun vînător de greșeli și nu iartă nimic, el caută înainte de orice să pună genialul în evidență. Omul ales e plin de defecte? Opera lui este imperfectă? Bineînțeles! Dar ce îl deosebește de mediocritatea gingavă și de atîtea ori harnică, perseverentă, solidară și biruitoare, asta contează. Spațiul de netrecut dintre Mozart și Salieri și nu demonstrația oricînd la îndemînă că și Salieri a scris muzică (și pe care o putem asculta, de ce nu, cu plăcere)... Iată, citesc o noapte întreagă Eminescu și transcriu dimineața gînduri mai noi și mai vechi. Urgența cu care Eminescu trebuie să fi scris *Epigonii*, poemă pe care doar în școală dacă o mai citim, ne atînge o clipă cu aripa rece, cu umbra-i ce îngrijorează. O clipă numai atînși de febra vizionară a tînărului de douăzeci de ani. *Iară noi? noi epigonii?*... Clasicii dau cu noi de pămînt? Știm să încasăm, altfel n-am rezista! Loc comun: cine nu știe să piardă, nu va reuși în veci să cîștige. Alt loc comun: care scriitor român, reluîndu-l mereu pe Eminescu nu a avut măcar o clipă imaginea brusc micșorată a propriilor staturi? Cu toate acestea, cursa continuă! Nu înainte de a cunoaște prețul încercării tale. Cu cît mai ridicat, cu atît mai nobil eșecul tău... Poetul cetățean Eminescu fulgeră în fața ochilor noștri o spadă cu două tăișuri. Creatorul unui așa abstract și melancolic univers liric este aproape în egală măsură publicistul căruia puține din realitatea vremii sale îi scapă. De la Iași, Creangă se miră: „...te cerți cu politicianii prin *Timpul*; ce-ai pățit de te-ai făcut așa războinic?” Pamfletele, satirele lui lovesc în ignoranță și demagogie, în corupție și ipocrizie. Idealismul lui absolutist, credința onestă, netrimbită în energia și răbdarea milioanei de anonimi fac poezia lui patriotică să dăinuie, după ce încă de la început depășise cadrul serbărilor școlare. Artistul mărește considerabil forța ziaristului. Eminescu nu vine din „goluri”. Geniul lui filtrează tot ce s-a făcut pînă la el. Mai mult: ne „conține”, poartă simburile viitorului. Scrieri însemnate de după el și pînă în zilele noastre în opera lui își au rădăcini și parfume. Nu este oare de tot „bacovian” un sonet publicat la 1 octombrie 1879? Iată prima strofă: „*Afară-l toamnă, frunză-mprăștiată, / Iar vîntul zvîrle-n geamuri grele picuri / Și tu citești scrisori din roase plicuri / Și într-un ceas gîndești la viața toată...*” Bacovian! Minus urletul existențial înăbușit în pernă al poetului de la Bacău. Și în lumina orbitoare (unde furia și melancolia devin reci și senine) a celui de la Ipotești.

George Bălăiță

Casa părintească de la Ipotești așa cum arăta înainte de 1923.

PERPESSICIUS :

■ Admirator, predestinat, al creațiilor populare, Eminescu și-a făcut ucenicia în chiar grădinile îmbalsămate ale folclorului, de la care a imprumutat atâtea miresme și atâtea podoabe pentru propria sa creație poetică.

CIND gindești la faima poetului național care s-ar fi cuvenit să fie vastă cit și geniala sa creație, te des-cumpănește ori chiar te stingherește o confuzie ce, din păcate, dăinuie. Este vorba de aceea care se produce curent între notorietate și universalitate, adică între fenomenul exterior al răspindirii în lume și calitatea intrinsecă a spiritului. A socoti valoarea operei eminesciene după numărul tălmăcirilor realizate pe glob, înseamnă a o supune unei aprecieri cantitative, cu ignorarea a tocmai ceea ce constituie prețul unei unice specificități. Și nici înscrierea personalității poetului în rîndul personalităților cu formație enciclopedică nu este îndestulătoare, fie aceea oricît de proeminente. Căci tiparul său de gîndire nu coincide cu acela al spiritelor enciclopedice, aglutinante, care aglomerează, juxtapunînd, cunoștințele cele mai variate din cele mai neașteptate domenii, precum Dimitrie Cantemir, Ion Heliade Rădulescu, B. P. Hasdeu, Nicolae Iorga sau alții, ci al unui spirit care a izbutit să închege în cerul uriașului său univers o sinteză îmbrățișînd toate cuceririle gîndului ome-nesc de pînă la el și să o exprime prin filtrul particular al existenței sale istorice, într-un timp și un spațiu anume, punînd asupra-i pecetea îndelebilă a ge-niului național.

Universalitatea se înfățișează, așadar, ca o rară, suverană calitate a spiritului care incununează frunțile a foarte puțini aleși din istoria culturii europene, ca un atribut atît de ales și de rar, încît nici nu știm dacă pe temelia lui atît de singulară putem construi o tipologie. Leonardo da Vinci, Goethe, Novalis par să alcătuiască prea puțin numeroasa familie continentală a spiritelor cu adevărat universale.

Îndrăznim, cu profundă convingere însă, să-l integrăm pe Eminescu acestui grup restrîns de spirite, conjugînd uni-versul operei sale publicate cu acela mai general al creației și cu datele discerna-bile destul de anevoie ale universului său mental. Mai cu seamă pe acesta din urmă îl descoperim în fiecare clipă altfel, în nenumărate ipostaze, deși mereu unitar și coerent. Bogăția pare inepui-zabilă și dezarmantă, și acum, după o sută de ani de la moartea poetului, avem sentimentul că abia începem investigă-rile decisive. Dar, de fapt, acum a fost și va continua să fie al fiecărei generații, căci fiecăreia, opera și gîndul artistului i se vor înfățișa altfel, ca în orice operă deschisă. Pe deasupra s-a adăugat pu-blicarea integrală a operei, odată cu apariția celui de-al 16-lea volum (con-ținînd corespondența) din monumentală realizare inițiată de Perpessicius, iar în ultimii ani discutarea celor 44 de caiete manuscrise ale poetului s-a extins în rîn-durile specialiștilor nu numai din cadrul istoriei și criticii literare, ci și în acelea ale oamenilor de știință, profund intere-sați de excursul minții eminesciene în domeniile lor de cunoaștere și activitate.

Prin urmare, acest acum al nostru se bucură de un privilegiu care după 50 de ani va deveni, probabil, un bun comun al culturii românești, dar astăzi ne îngă-duie să întrevedem abia puțin mai de-parte decît în urmă cu 50 de ani. De altfel, inconsistent și fugace, acest pre-

zent al nostru, alergînd neconținut către miinele nădejdlor de mai stabil și mai desăvîrșit, încearcă să descifreze mai cu seamă un Eminescu al științei, în consonanță cu exigențele epocii noastre „scien-tiste” prin excelență. Se conturează ast-fel un alt moment și un alt mod al abor-dării, după acelea mai vechi cu pedală fie filosofică, fie istorică, fie politică. Se încearcă și o incursiune din unghiul problematicii muzicale, de data aceasta însă în sens mai accentuat orfic-pita-goreic, adică în sensul universului conceput ca o nesfîrșită serie de raporturi matematice, producătoare ale efectului „dulci muzice de sfere”, care se regă-sește în efectul muzical al universului auditiv eminescian.

Sigur că a-l împărți așa, a disocia compartimentele unei gîndiri inegalabil integratoare, înseamnă a despărți ceea ce este invizibil, înseamnă aproape o mutilare. Dar operația aceasta devine inevitabilă la nivelul minții noastre, a muritorilor de rînd. Noi nu putem pași decît în mărunte trepte, pe fragmentele care ne sînt mai la îndemînă din uni-versul acela atît de înalt, atît de bine articulat, ca o axis mundi, între cer și pămînt. Esențial este să înțelegem și să păstrăm neclintit gîndul că pășim pe un teritoriu sacru, că, deci, se cuvine s-o facem cu sfială și solemnităte, că noi, „muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul”, avem datoria de-a privi înspre „mîntea ce-a cuprins tot universul”, cu respectul infinit datorat celor puțini aleși.

ÎN fapt, a vorbi despre universa-litatea spiritului eminescian în-seamnă a întreprinde o temerară tenta-tivă (care devine tot mai stringent obli-gatorie însă) de a vorbi despre unitatea și grandoarea unei viziuni pe care mai degrabă o intuim decît o înțelegem, din aspectele aparent fragmentare consem-nate mai cu seamă în manuscrise și scin-teind, în unitatea lor subiacentă, din operă. Ca și în cazul lui Novalis, crea-ția eminesciană se alcătuieste dintr-un demers mental multiplu, pornit din toate tulpinile cunoașterii, și convergînd și fi-xîndu-se, în principal, pe aceea a crea-ției mito-poetice, a poeziei în sensul cel mai larg. Poate fixarea, întimplătoare sau nu (căci se putea produce pe oricare din acele tulpini atît de numeroase), să fi intruchipat, în contextul unei istorii naționale și al unui spirit anume, răs-punsul la necesitățile constrîngătoare ale unei evoluții. Căci vastă sa viziune des-pre lume, înglobînd toate elementele cu-noașterii într-un chip de uimitoare ori-ginalitate, s-a turnat într-o operă care a înălțat dintr-o dată foarte sus nivelul imaginărilor românești și s-a cristalizat într-o limbă poetică ce a atins, în punc-tele maximelor izbînzii, sonorități și in-flexiuni de limbă sacră, dominată parcă de perfecțiunile secțiunii de aur. Și re-găsim în creația aceasta, cum spuneam, lamura unei gîndiri care a știut să to-pească totul laolaltă, în chip unitar, coerent, organic, oferînd privirilor pă-trunzătoare superbul spectacol al unui uni-vers cu legături inextricabile între părți, articulate într-un arbore viu care reunește cerul și pămîntul, macrocosmos-ul și microcosmosul.

CREAȚIE ȘI

Că macrocosmosul l-a obsedat pe Eminescu, se știe în general. Cum se știe, de asemenea, că cele mai numeroase in-vestigații de fizică, mecanică și pînă la cele privind viteza luminii, au fost întreprinse de poet pentru înțelegerea aprofundată a legilor de funcționare care gu-vernează lumea cea mare. Și asupra exactității intuițiilor lui s-au pronunțat și se pronunță încă savanții români și străini. Iar ca mostră de reprezentare științifică a celei uimitoare imaginații cosmice, credem că este potrivit să re-producem mereu acel fragment din ma-nuscrisul 2276 A, f. 209—211, folosit de I. M. Ștefan, cunoscutul specialist în is-toria științelor, la întîlnirile sale cu sa-vanții americani : „Să ne închipuim că Cezar ar fi trăit pe un pămînt depărtat de noi, ale cărui raze n-ajung la noi decît într-o mie de ani. Să ne-nchipuim că astăzi Brutus îl ucide și noi ținem oceanul spre acea stea. Acum nu vedem nimic — abia peste o mie de ani vom vedea ceea ce în steaua X se petrece astăzi. Pe de altă parte, să ne-nchipuim că oamenii din toți corpii cerești țin ochenele îndreptate spre noi, unii mai aproape, alții mai departe. Și Cezar azi cade de mîna lui Brutus. Cei din Lună ar vedea astăzi — cei mai de departe mini, și mai departe poimîni, în văile Universului peste o mie de ani. Raza care a căzut pe fața lui murindă călă-torește în Univers și ajunge pe rînd toate stelele infinitului și miliarde de ani pe ani, pe rînd, însă tragedia lui Cezar se petrece mereu, fără sfîrșit. Tragedia aceasta trăiește, dar pururea într-un me-diu nou. Pretulindenea ea e o clipă care nu este, devine, este, scade, nu este”.

Sigur că în funcție de această concisă (dar cit de concentrată) notație care fixa o viziune a spațiului și timpului supuse relativității, La steaua nu mai poate fi considerată o simplă transpunere după Gottfried Keller, ci o regîndire, la alți parametri, superiori, a versurilor poetu-lui elvețian de limbă germană. La fel, călătoriile intersiderale din Povestea ma-gului călător în stele sau din Luceafărul se investesc într-adevăr cu aura unei vi-ziuni puternice și originale care le con-feră fundamentul de adevăr și frumusețe.

Și de imaginația cosmică se leagă și interesul acut al gînditorului poet față de obirșii, de geneze, manifestat tot în ordinea cosmică. Acea minte călătoare prin galaxii a rătăcit și prin timp, înapoi și înainte, ispitit de ideea începuturilor, a genezelor. Și a dat, ca un bard vizio-nar din vechea Indie, uluitor închegate cosmogonii și o apocalipsă. Cosmogonia din Scrisoarea I, pornită dintr-un izvor răsăritean, din cele două imnuri ale crea-ției cuprinse în Rig-Veda, s-a întregit apoi cu sugestii cabalistice și gnostice, cu frînturi din teoria Kant-Laplace, și a devenit uriașul spectacol al creațiunii. Pentru Eminescu, la început a fost miș-carea : „Dar deodată-un punct se mișcă... cel întîi și sigur. Iată-l...”

Gîndul e anticipator pentru explozia inițială, pentru big-bang-ul pe care ști-înta îl descoperă astăzi. Cum anticipa-toare este și imaginea creațiunii care continuă, marcată de rapelul triplei ana-forale, de atunci : „De-atunci negura

eternă se desface în fășii, / De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii... / De atunci și pînă astăzi colonii de lumi pierdute / Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute / Și în roiri lumi-noase izvorînd din infinit, / Sunt atrase în viață de un dor nemărginit”.

Creația continuă se înscrie ca o in-tuiție superioară a minții poetului, ca și „surele văi de haos”, identificate astăzi de oamenii de știință drept noțiuni ana-loage cu acelea care desemnează mult discutatele black holes. De altfel per-sistența acestor imagini cosmice se în-tărește și cu prezența lor în strofele Luceafărului, acolo unde eroul liric că-lătorește spre centrul universului : „Și din a chaosului văi, / Jur împrejur de sine, / Vedea, ca-n ziua cea dintăi, / Cum isvorau lumine ; // Cum isvorînd îl în-conjor / Ca niște mări, de-a-notul... / El zboară, gînd purtat de dor, / Pin' pierde totul, totul ; // Căci unde-ajunge nu-l hotar / Nici ochi spre a cunoaște, / Și vremea-ncearcă în zadar / Din goluri a se naște. // Nu e nimic și totuși e / O sete care-l soarbe, / E un adînc aseme-ne / Uitării celei oarbe”.

Și aici, „a chaosului văi” cu izvoritul luminilor, „ca-n ziua cea dintăi”, deci creația în curs, și aici prezența adîncu-rilor cu adaosul setei care-l soarbe.

În perfectă simetrie cu cosmogonia, Scrisoarea I introduce și momentul escha-tologic, al apocalipsei, al sfîrșitului ci-clului (al unui yuga, în filosofia vedică). Și aici viziunea personală depășește prin frumusețe și credibilitate datele științi-fice, filosofice, religioase. Îmbătrînirea și răcirea lumilor răsună în tonuri mi-nore, cu surdine triste (față de jubilanța cosmogoniei), în degradare : „Soarele, ce azi e mindru, el îl vede trist și roș / Cum se-nchide ca o rană printre nori întune-coși, / Cum planeteii toți îngheață și s-azvîrl rebeli în spaț / El, din frinele luminii și a soarelui scăpați.”

Cu imagini analoage celor din cunos-cute scrieri sacre aparținînd lui Ioan din Patmos, urmează alte momente ale sfîr-sitului : „Iar catapeteasma lumii în adînc s-au innegrit, / Ca și frunzele de toamnă toate stelele-au pierit.”

Pentru ca totul să culmineze cu gran-dioasa imagine a morții Timpului, ca o moarte a Logosului : „Timpul mort și-n-tinde trupul și devine vecinicie...”

Spațializat, căpătînd trup, abolîndu-și mișcarea, curgerea, Timpul devine repre-zentabil. Îndrăzneala imaginii trădează încă o dată titanica obsesie eminesciană a timpului și spațiului, care se vădea și în Luceafărul, în strofele mai înainte ci-tate. „Nu-l hotar” semnifică abolirea spațiului, după cum „Și vremea-ncearcă în zadar din goluri, a se naște” vorbea despre lipsa timpului. Și în absența acestor categorii ale intelectului, cunoaș-terea nu era cu putință.

INSISTENTA cu care poetul gin-ditor revenea îndîrjit la proble-mele timpului, spațiului și cauzalității dezvăluie forța impactului gîndirii kanti-ene asupra minții lui.

Cînd se întîlnise cu filosofia lui Kant din care avea să traducă Critica rațiunii pure, Eminescu trăise o adevărată, răs-

colic
un
oric
rire
ză l
pătr
acel
aces
min
care
și p
te a
părt
rioa
par
mer
că
peir
inir
în
de
ne,
lum
Și
imp
cate
cîni
rele
dus
Dio
A
și i
ace
tem
bili
îna
Me
tar,
într
tazi
și
trec
une
iub
în
salc
șar
nik
mă
Pur
zea
tru
în
a c
se
ispi
ase
blic
C
tul
în
ruli
și
rir
dir.
sen
C
nit,
pri
gre
iub
al l
abs
cu
lită
Gir
inc
fiin

Regîndind la

ÎNTREGUL popor român s-a recu-noscut și se va recunoaște totdeauna în „sinteza de valori spirituale, de in-tense sentimente și pasiuni pe care o conturează luminos personalitatea și opera tutelară a geniului eminescian

CURBA interesului contemporan pentru opera lui Eminescu se înscrie în spirala ascendentă a culturii ro-mânești, caracterizată de setea nestîn-să de frumos și de adevăr. Și nimeni ca el nu a creat mai armonic frumu-sețea, nimeni ca el nu a spus mai hotărît adevărul.

ÎNRĂDĂCINATĂ în cele mai pro-funde straturi ale humusului istoric românesc, poezia lui Eminescu decan-tează cele mai pure transparențe, în-scriîndu-se în aria unui sincronism universal, dar închizînd în liniile ei ondulatorii, toată frumusețea fizică și spirituală a tărnuirilor de rară sime-trie ale României.

O LUMINOASĂ austeritate înconjoa-ră creația marelui romantic care atinge aria absolutului în descifrarea stării

de taină a universului. Acest însetat de absolut, poet prin excelență al vi-ziunii cosmice, este acceptat deplin de moderna sensibilitate a cititorilor con-temporani. Vibrarea profundă a ver-surilor sale este a unei voci grave care transfigurează în artă strădania constantă și eroică a poetului și sim-bolic a omului de a învinge timpul și labilitatea și de a se fixa, luceafăr nemuritor, în centrul frumuseții.

CUVINTELE poeziei lui erup din miezul viu al realității și al vieții, nu din contaminări livrești sau din asimilări necreatoare. Nu există o altă operă în literatura română care să fie atît de saturată de viață și de uma-nitate, de concret și de istorie.

EXPRESIE de artă a meditației pro-funde, a unei voințe și energii extra-ordinare, poezia lui Eminescu este unică, în toată desăvîrșirea ei. Valoa-rea lumii a crescut prin opera aceluia care reprezintă emblematic sensurile cardinale ale spiritualității românești, trecut în nemurire în urmă cu o sută de ani.

E
ză
a n
lini
r
mul
va
um
subi
dire
rile
om
pur
mo
fior

E
dur
niei
rîl
setz
tote
tre

P
exe
Gla
inte

RECUNOAȘTERE

ție. El notase atunci, ca ecția lui entuziastă : „Da ! generoasă, orice descoperde de la inimă și apeleaste ciudat, cind cineva a pe Kant, cind e pus pe e vedere atit de înstrăinat vointelor ei efemere, — e decit o fereastră prin soarele unei lumini nouă, inimă. Și cind ridici ochii văr in una. Timpul a dis-itate cu fața ei cea se-veste din fiecă lucrul. Se trezit într-o lume increte frumusețile ei și cum aștere, cum că ivirea și e sunt numai o părere. Și e in stare a te transpune re. Ea se cutremură încet asemenea unei arfe eolie-gura ce se mișcă în această ea este orologiul ei“.

um se simtea de marginile terii de acele dușmănoase mpului și spațiului, și fas-tate, el a pătruns în „ma-cele categorii care-au pro-velă fantastică Sărmanul

atea transcenderii timpului lui său ireversibil a fost rii vechiului motiv al me-re i-a dat artistului posi-și mișca eroul înainte și ensiunile redutabilei stihii. in sec. XIX într-un ava-magician din evul-mediu a gîndește, în prima ipos-itea spațiului și timpului, ul unei cărți zoroastriene e-a doua. Apoi, cu aceeași i, călugărul Dan, însoțit de ia, întreprinde o călătorie dă curs liber impulsurilor ce. Nemulțumit de înfăți-lui, el restringe dimensi-u-pînă la acelea ale unei re o agață în salba Mariei. oi sori și trei luni și reali-aj la scară gigantică, pen-aceea, să treacă, prin vis, ră. Tentativă luciferică, de aina ultimului cer și de a emenea lui Dumnezeu, il un va cădea trăznit din cer, erului căzut din mitul bi-răgit de romantici.

eminesciană de a înălța to-tivă cosmică, de a edifica ele mai înalte ale imagina-ți și găsește pereche chiar t romantică de primă mă-chiar la Jean Paul, unul sale predilecte în acest

l iubirea dobindește un ze-l-se cu demnitatea unui nic. Precum la filosofii edocle, de pildă, pentru care tuia principiul armonizator la Eminescu, tinjitorul după timentul acela trăit ardent, a, devenea cheazăsia posibi-acere a unității originare. bstinația spiritelor alese, la umii, ca și la începuturile pierdut unitatea prin di-

viziune, el dădea acesteia șansa iubirii absolute. Socotind-o lovită de o imperfecțiune originară, considerată ca o „cădere“ (eroul eminescian purtînd, în general în creația de tinerețe, marca acestei căderi în ipostaza demonului), și urmărită de destin, „norocul“, el credea în triumful iubirii redemptorii, în stare să refacă unitatea originară prin reunirea contrariilor de mitică rezonanță, ingerul și demonul.

Numai atingînd acel moment al abso-lutului în dragoste, ființa și-ar putea desfășura puterile demiurgice altfel ză-găzuite, cum se întîmplă în Sărmanul Dionis sau cum explică Scrisorile IV și V. Momentul suprem din Scrisoarea IV ilustrează tocmai iubirea ajunsă la acel zenit din care se proiectează asupra in-tregului univers : „...O, ascultă numa-n-coace, / Cum la vorbă mii de valuri stau cu stelele proroace ! / Codrii negri aiu-rează și izvoarele-i albastre / Povestesc ele-n de ele numai dragostele noastre / Și luceferii ce tremur așa reci prin negre cetini, / Tot pămîntul, lacul, cerul, ... toate, toate ni-s prietini... / Ai putea să lepezi cirna și lopețile să lepezi, / După propria lor voie să ne ducă unde repezi, / Căci oriunde numai ele ar dori ca să ne poarte, / Pretutindeni fericire... de-i viață, de e moarte“.

Cuplul legat prin iubire desăvirșită poate depăși imperfecțiunea ființei și a existenței, și chiar moartea, făcînd timpul reversibil, întorcîndu-se în natură și co-pilăria pierdută (Povestea codrului). Di-mensiunea mitică a basmului repară și întregeste imperfecțiunea ființei și a existenței, înălțînd pe îndrăgostiți în or-dinea supranaturalului, transformîndu-l în feți-frumoși și crăiese, sustrăgîndu-i puterii malefice a sorții, ca în Călin (file din poveste), sau ca în Cezara, unde, în paradisul regăsit al insulei lui Euthana-sius, Ieronim și Cezara redevin cuplu originar. În propriul său univers, artistul gînditor reasează lucrurile în așa fel încît iubirea, putere magică, să armonizeze din nou omul cu natura, cu cosmosul, ca dincolo de imperfecțiune, suferință, ne-dreptate, macrocosmosul și microcosmo-sul să vizeze în echilibrul unei ordini ideale.

Și Călin (file din poveste) se înfăți-șează ca o strălucită paradigmă a acestei înalte nădejdi în iubire și-n forța ei re-demptorie, ilustrînd în ordinea basmului ceea ce în lumea contingentului nu se putea petrece. Iubirea dintre Zburător și fata de împărat, după grele încercări și tribulații, se încheie cu o nuntă care ascunde în veșmintul imaginilor sensuri esoterice. Înăluntru pādurii de argint, topos evident sacru, pe marginea lacului rotund, „cuiabar rotînd de ape“, peste care „luna zace“ ca un adevărat os co-smogonic, se desfășoară nunta celor doi îndrăgostiți, ca un nou, proaspăt început de lume. Și că iubirea împlinită rearmoni-zează macro- și microcosm reiese cu evi-dență din prezența atit a soarelui și lunii la nuntă ca nasi. cit și din celebrarea nunții gîzelor alături.

Cînd însă iubirea și nădejdlle se vor stingea, și durerea va prinde glas, înțelepțitul prin cunoaștere superioară va învăța să privească lumea de la înălți-

mea scepticei lecții date de demiurg în Luceafărul. Și consolarea cunoașterii ab-solute va mîngia în parte pierderea iubirii.

Și în Călin (file din poveste), și în Luceafărul, Eminescu a știut să dea unor mituri universale, a căror va-loare fundamentală pentru marea poe-zie a înțeles-o perfect, substanță densă, bogată, națională.

Așa de pildă, profund interesat de mi-tul orfic, el a conferit virtuți orfice eroului din Făt Frumos din lacrimă, dînd muzicii lui scoase din fluier de doine și fluier de hore efectele consec-nate de autorii greci și latini în legă-tură cu muzica lui Orfeu. Și chiar în Epigonii, el face din cei mai de seamă înaintași poeți orfici. Tot în acest poem de tinerețe apare și mitul virstei de aur, „zilele de-aur a scripturelor române“. Pentru ca în Călin (file din poveste) să suprapună mitul românesc al Zburătoru-lui peste mitul grec despre Amor și Psyche, infuzînd mitului nostru semni-ficațiile cele mai adînci ale vechiului mit care, în imagini poetice, trata aventurile sufletului căzut în legătură cu iubirea divină, pînă la reunirea lor definitivă. Iar în Luceafărul, Eminescu împămîntenea pe cerescul Hyperion, eroul cu natură duală, pe care-l supunea unui joc filosofic de sorginte kantiană, între fenomen și numen. De altfel grandiosul poem, atit de simplu în maxima lui con-centrare, rezumă esența gîndirii mito-poetice eminesciene.

În același sens, marele romantic îndră-gostit de istoria națională a încercat s-o extragă din nemiloasa curgere a timpu-lui ireversibil și s-o eternizeze într-un timp mitic, într-o ordine a macrotimpu-lui unde se întilnesc zeii și eroii. Așa înflorește superbul episod al Daciei în Memento mori, așa Decebal stă printre zeli Valhalei în Odin și poetul, așa se află Dochia (în însemnări manuscrise) printre zeii Himalaiei, așa crește Ștefan cel Mare în Mușat și ursitorile, în Mușatin și co-drul, așa și Horia sau Andrei Mureșanu, așa Mircea cel Bătrîn.

Pe de altă parte, și spațiul românesc a dobindit virtuți mitice, pădurea, codrul, „ramul“, devenînd în construcția univer-sului eminescian topos-uri sacre, neatîns de timp, înăuntrul cărora dăinuie încă virsta de aur și vremea nu curge. Așa încît codrul poate răspunde ca o perma-nență neatînsă de dintele demolator al timpului : „Ce mi-i vremea, cînd de veacuri / Stele-mi scintie pe lacuri...“

Demiurgică, într-adevăr, capacitatea poetului de a edifica în imaginar, depă-șeste mai tot ce poezia romantică de primă mărime a reprezentat. Și totuși cele mai temerare construcții ale imagi-narului eminescian își au rădăcinile în spiritul cel mai autentic al folclorului ro-mănesc, ființa cu adevăruri ascunse, cu-noscut, după cum bine se știe, pînă în straturile sale cele mai profunde, odată empiric, încă de foarte timpuriu, iar mai tirziu teoretic, după exemplul romantici-lor germani și studiul acelei discipline de bază, Völkerpsychologie (etnopsihologia), din care a învățat relația obligatorie, de-terminantă, dintre un popor și artiștii și gînditorii săi reprezentativi. De aici și adeziunea pasionată, deși aparent para-doxală, la timpul românesc de istorie și spiritualitate din partea romanticului cu gest de tăgadă față de orice rînduială prestabilită, cu refuz luciferic de adec-vare.

Drama ființei nu lipsește din vasta hartă a lumii întocmită de Eminescu. Neîmpli-nirea personală nu răsună doar din Scri-sorile pline de vehemență sau în iambii îndurerăți ai liricii tirzii de dragoste, în geamătul reținut din Oda în metru antic mărturie a unei psyche divizate, în scepti-cismul filosofic din gnomicele versuri ale Glossei. O pagină mai puțin cunoscută postumă, Bolnav în al meu suflet, cu-prinde o confesiune de-a dreptul tragică, de o rară valoare existențială, o radio-grafie a ființei sale de o sinceritate ră-vășitoare.

Dar fiecare spovedanie personală con-centrează durerea ființei, durerea univer-sal umană, și puterea liricii eminesciene crește și cu acest adaos al maximei su-biectivității obiectivate.

Între timpul vieții muritorilor, timpul istoriei naționale și ordinea timpului mi-tic către care a aspirat cu fervoare, în pendularea între relativitatea ce stăpî-nește timpul comun și absolutul macro-timpului, Eminescu a țesut firele trainice ale unei organicități, ale unei unități de gîndire pe care abia începem a o des-cifra din frînturile percepute de mințile noastre de rînd din uimitoarea totalitate a unei minți unic integratoare.

Zoe Dumitrescu-Bușulenga

Fericitul Eminescu

■ A fost Eminescu fericit ? — se întreba la sfîrșitul vieții poetu-lui Maiorescu și nu putea să răspundă.

Nu trecuse veacul de la admîirea lui, ca să o poată face. La un veac de la strămutarea în cereștile locașuri, să se redesc-hidă racla moștenirii, să se cumpănească lucrarea în urma strămutării, a faptelor și cuvintelor sale și să poată fi trecut în calendare cu vremea în rîndul fericitorilor.

„România — poporul românesc — n-a ajuns decit cu rare excep-ții de-a da expresie ființei sale proprii“, spunea poetul, iar la un veac după această uriașă izbîndă chiar a lui, cred că poporul român îl recunoaște ca pe unul ce a dat expresie fiin-ței sale și ca atare poate fi socotit în rîndul fericitorilor, al acelo-ra ce au conlucrat la creșterea mării și cinstei neamului lor.

Mai scump ne este acest loc și istoria și Absolutul românesc, toposul, timpul și cerurile, în această patrie română după Emi-nescu și de aceea fericitul Eminescu !

Cel care a putut să ajungă în această poziție cosmică rar de atins trebuie să fi fost fericit, este fericit în eternitate,

Ioan Alexandru

eminescu

eminesciană demonstreă-reatoare niciodată finită și spirit, a eternului ne-luia care s-a ridicat im- adverse a propriei patriei sale. Nimeni mai nu, s-a ridicat împotri-riizontului și cunoașterii nd totdeauna spre zonele lepline libertăți de gin-ată. Chînuit de întrebă-ntale pe care și le pune veacuri, el le-a dat răs-ononanță cu structurala, sensibilitate, care se în-vibrație a universului.

nu este doar poetul „pă-relor“, al minunii armo-rilor românești, al iubi-oliei romantice, ci un în-ial de absolut, încercînd determine raporturile in-temporală și eternitate.

nu mai există un alt poezia lumii, în afară de pardi, de trăire atit de tit de puțini ani, de ar-

dere mistuitoare, de atita fervoare, de meditație profundă în jurul marelui simbure de mister al lumii.

EL va fi totdeauna simbolul înalt al omului însetat de cunoaștere, dori-tor de a trece limitele pentru a ști, pentru a scruta viitorul. Acum, cînd au fost, în sfîrșit, publicate integral miile de pagini ale manuscriselor sale, se poate constata cum structurile sale spirituale se dilată la infinit în in-cercarea de a depăși condiția umană în cea mai arzătoare rană a sa, tem-poralitate, în lunga și aspra pregă-tire pentru ascensiunea către cele mai înalte și luminoase creste ale artei versului.

ÎN primăvara aceasta, străbătînd itinerarii eminesciene, în țară, ne-am dat seama, o dată mai mult, că Mihai Eminescu este o înaltă treaptă a con-științei poporului român și a spiritua-lității sale, o voce gravă a poeziei lu-mii, totdeauna prezentă în mintea și sufletul nostru, doritor de frumusețe, aspirînd spre absolut.

Alexandru Balaci

Eminecu

TUDOR ARGHEZI :

■ Intr-un fel, Eminescu e sfântul preacurat al ghiersului românesc. Din tumultul dramatic al vieții lui s-a ales un crucificat.

Pentru pietatea noastră depășită, dimensiunile lui trec peste noi, sus și peste văzduhuri. Fiind foarte român, Eminescu e universal.

O lecție sublimă pentru noi

■ În conștiința națiunii noastre numele Eminescu simbolizează Poetul ! Timpul a lucrat fericit în favoarea tulburătoarei sinonimii, acordându-i acesteia virtutea ideii înaripate de geniu și a creației ideale, precum și a necontenitei aspirații spre perfecțiune. Sacralitatea numelui Eminescu — pentru că și ea a fost consacrată de timp în chip fericit —, s-a instalat la rîndul ei în conștiința națiunii cu semnul inspirat al conceptului de simțire românească, de oglindă unică a unei spiritualități capabilă să sporească inconfundabil „corola de minuni a lumii”.

Azi — la o sută de ani de spiritualitate eminesciană — Eminescu-Poetul, de care timpul, pe măsura trecerii lui, ne-a îngăduit să ne apropiem descoperindu-l mereu (și e sigur că acest proces e în plină desfășurare) — își implică argumentele unei copleșitoare personalități morale vibrînd cu o mistuitoare dăruire la semnele timpului său, la viața poporului și la destinul istoric al acestuia.

Numele Eminescu semnifică astfel, azi, și faptul revelatoriu că vocația socială și politică, vocația atitudinii și a militantismului, în chiar acceptul actual al termenului, au fost — și sînt — fundamentale pentru Poet.

E o lecție sublimă pentru noi, cei de azi !

Dinu Săraru

Izvorul lui Eminescu

■ De unde vii acum ?, am fost întrebat, și mi-am amintit că n-am știut versuri mai sonore și mai pline de farmec ca acelea din minunatul poem eminescian : „De treci codrii de aramă”, și am răspuns că vin de jos, de la Dunăre, și de sus, din Podișurile Moldovei și Transilvaniei, și de pe Olt, și de pe Argeș, și că am colindat mai tot timpul țara, și că mai tot timpul mi-a ieșit în față fascinanta „pădure de argint”.

Și iată că în Cișmigiul nostru, trecînd podul de pe noua Dimboviță, am întîlnit acel izvor cu nume sacru, „Izvorul lui Eminescu”, și ori de cîte ori am ajuns acolo, m-am oprit. Acest izvor îmi amintea, de fiecare dată, de fîntinile cu cumpănă ale copilăriei, cînd, pe sub dealuri, alergam spre fîntinile cu roată și spre știubeiele vechi, unele chiar de pe timpul lui Eminescu și al lui Tudor Vladimirescu, arse de fulger. M-am uitat la acest izvor și m-am gîndit la toți marii noștri scriitori, mereu vii, asemenea acestui izvor, precum spunea Marin Preda : „Există o rădăcină și rămîne doar s-o descoperim mereu”. Ar putea fi invocate mulțimi de nume : Văcărescu, Sadoveanu, Goga, Creangă, Bacovia, Caragiale, Rebreanu, Dosoftei, Alecsandri, Blaga, Cantemir și Argezi, Anton Pann și Eliade Rădulescu... Așadar — a privi izvorul din adîncuri și a-i avea „în ființă picătura alungîndu-se în arc de nepieritor aur”, cum scria într-un eseu Nichita Stănescu. Așadar — a privi, în acest început de vară românească, pe sub înaltele arcade ale timpului și a te gîndi la nemurirea lui Eminescu — lată sentimentul nostru pururi sub lumina dragostei de-a fi și-a îmbogăți cu faptele și gîndurile noastre viața.

Vasile Băran

Modelul Eminescu

EMINESCU ne-a sosit la timp. Nu oricînd, atunci cînd n-am fi avut ce face cu el, robiți fiind totul suferinței noastre istorice oarbe, ci atunci cînd, în sfîrșit liberi și neatîrnați, ba chiar trăind beția de a fi, în cel mai fericit moment al secolului al XIX-lea, cînd nimic ca împlinire în duh nu ne lipsea, sau prea puțin, apariția lui bruscă să fie ca un preaplin sau ca un prisos. Atunci lumea, la drept vorbind, n-avea nevoie de Eminescu.

N-avea nevoie în poezie — ne ajungea veselul Alecsandri, în gazetărie — ne ajunsesse sumbrul Heliade, în științele umane — ne ajungea fantasticul Hasdeu, în politică — ne ajungeau iluzionistul Rosetti și pragmaticul Brătianu, în politică externă — ne ajungea Kogălniceanu, în etică însăși în morală, aceste prisosuri muștrătoare ale existenței instinctive, nu aveam pe nimeni și în acest spațiu gol a răsarit Eminescu, reper absolut. A răsarit ca să preia instrumentul de supliciu al suferinței, să urce suferința noastră în absolut, pe numai doi umeri, umerii lui : „Jalnic ard de viu...”.

Ajuns în acest punct, Eminescu întemeiază un existențialism etnic care va trebui să-i poarte numele. El este un fondator în această disciplină, de fapt în acest rit de trăire care va trebui să-l veșnicească. Bălcescu ilustrase drama la modul pur biografic sau simplu existențial; ceva mai înainte Vladimirescu pornise la drum știind bine că îmbrăcase „cămășa morții”; Eminescu ridică drama la teorie, și, de la coordonata locală îi înalță paralaxa la Lună, pînă dincolo de stele. Chestiunea adevărului încetează de a mai fi pur speculativ, disjungerea dintre adevăr și fals trece din cuget prin carne și rupe existența umană în două. Nu e totuna cum mori, în adevăr sau în fals, nu e totuna dacă deasupra-ți planează falsul sau adevărul, antinomia fals/adevăr sfîșie ființa și încetează de a fi o pură aporie logică. De logică se ocupa în epocă, cu destul succes, domnul Maiorescu, domnul Eminescu în schimb trăiește adevărul, pentru noi toți, ca dramă ontologică. Luceafărul lui Eminescu reprezintă sigla singularității gîndului în univers, a singularității gîndului, a tentativei gîndului de a se intrupa în ceva, a neputinței de intrupare în absolutul existenței, un absolut care, în acest caz, echivalează cu o cădere în existență, dar fără absolut. Între tentația existenței fatal impure și refuzul existenței în puritate pură pendulează și existența omului și dezastrul lui pilduitor. Chiar dezastrul pur al Eminescului.

Dar, prin compensație, tot el a răsarit ca reper absolut și în poezie, confundată la noi pînă atunci cu prozodia, lănt sublim-arbitrar pe care spiritul eminescian l-a rupt, cum puțin alții în istoria lumii o făcuseră mai înainte, unii în chip inocent — nația însăși prin folclor, alții cu sfîșiere, precum Shakespeare, Poe și Baudelaire; nici unul însă cu o tortură a perfecțiunii pe care românul o duce pînă dincolo de pinzele albe, pînă la silabă și sunet. Doar în muzica omenirii s-au mai petrecut asemenea miracole, nu însă, conștient, în poezie.

Eminescu vrea și izbutește să schimbe statutul ontologic al cuvîntului, să-l sfarme statuaritatea conceptuală și să-l redea fierberii galactice prime, atoatefăcătoare. El n-a creat limba — aceasta exista, el a redat-o universalității umane ca muzică. Puține performanțe asemănătoare în eufonia unei limbi care devine comprehensibilă universal fără cuvînt.

Dar să ieșim din eufonia pur tautologică în regimul revelației. Acestea abundă la nivelul infra. Eminescu nu e numai un poet cosmogonic ci și un poet infraexistențial, infravital, infra în absolut. Coarda lui de sensibilitate pentru regimul infra al existenței o percep probabil doar albinele, furnicile, frunzele, membranele prime ale vieții prime, deși n-au cum o spune, n-au cuvînt. O spun prin El. O spune și un motan, care dă din coadă, în „Cugetările sărmanului Dionis”, primul motan din literatura română. Mi se va spune : ce este un motan ? Voi replica : ce sînt stelele sau un sistem astral ? Ce sînt membranele sau coardele prime ? Ce este Eminescu ?

„Ah ! garafa pîntecoasă, doar de sfeșnic mai e bună...”

De aici încolo nimic nu mai e bun, nici măcar sfeșnicul, suport cosmic de lumină. Radicalismul eminescian devine sumă negativă pentru tot. Și n-are poetul dreptate în filipica lui absolută ? De la acest nivel, absolut, realitatea politică și socială a României contemporane lui Eminescu apare ca fatal mizeră, pauperă, pură pleavă. El ne-a avertizat încă din urmă cu o sută de ani : vedeți că pleava o să vă sară în ochi ! Avertisment pe care lumea de atunci nu l-a luat în seamă. Oare un popor, ne putem întreba, nu-și poate schimba statutul ontologic, ca să devină altceva — nu contrariul său ci continuitatea sa întru destin fericit ? Eminescu statutează aceste continuități, pe care nu le mai evocăm aici. Mai statutează însăși altceva, un ce pe care exegeții se chinuie să nu-l observe de mai multă vreme. Toți bat monedă pe propoziția eminesciană în legătură cu „adevărul”. Toți citează versul „Unde voi găsi cuvîntul... ?”. Ca și cum cealaltă propoziție, nici măcar polară, pur și simplu corolară, n-ar exista : „Adevărul nu ajunge...”

De fapt tocmai din acest punct Eminescu construiește existențialismul său, abia azi fertil. Din acest punct, poetul și teoreticianul au anticipat asupra viitorului nației lui sau al lumii prin această simplă propoziție : „Adevărul nu ajunge”. Bine-bine, avem adevărul, îl posedăm ca pe un număr de telefon, îl aruncăm pe piață sau în stradă, dar după ? După „Adevărul nu ajunge”, ce urmează, mai urmează oare ceva, la noi aici sau altundeva în lume ? Și atunci ? Propoziția rămîne neesențială, dacă nu izbutește să scoată realitatea din fals. N-o scoate, în acest caz, „Adevărul nu ajunge...”.

Nu ajunge, într-adevăr, și lată de ce, zicem noi azi : adevărul îl putem șopti, șușoti, îl putem ține în palmă, îl putem chiar proclama înăuntrul conștiinței noastre, individuale, dar după ? Ce mai facem, după, cu adevărul, la ce mai este bun ? Pe vre-

Monumentul de la Constanța de O. HAN

mea Eminescului, adevărul, rostit absolut liber, n-a mișcat lumea din loc, după cum s-a văzut. Și atunci ? Inflație de adevăr ? Monedă calpă ? Nu putem accepta adevărul decît ca pe o „cădere în sus”, cum ne spune Eminescu prin Svetlana Paleologu-Matta.

Eminescu a vrut să scoată adevărul din calp, din fals, aceasta a fost vocația sau vocațiunea lui ontologică. N-a izbutit, nu putea, falsul l-a învins în provizoriul clipei, silindu-l să lase un loc gol. Este golul care ne roade, care ne soarbe, care ne va devora pînă în clipa în care vom uria din nou adevărul gîndit azi de toți, ca indivizi și ca obște :

„Adevărul nu ajunge...”

Nu i-a ajuns nici lui, Eminescu s-a născut dintr-un gol, din care însă el s-a înălțat precum un axis mundi. Eminescu este azi axa lumii noastre românești și fără el încetăm a ne roti în univers. N-am mai exista adică, dacă n-ar fi el. S-ar căsca golul care soarbe. Un gol de pe marginea cărui poetul încă urlă, cu ultima putere :

„Adevărul nu ajunge...”

Dar asemenea adevărului, o repetăm, erau de prisos la timpul lui. Cine să le audă, pe atunci, chiar dacă adevărul urla ! De ele, de aceste adevăruri, avem nevoie abia acum. Eminescu ne-a sosit deci la timp.

Paul Anghel

La steaua...

■ În afara a două-trei lucrări școlare, însălate la somația dascălilor mei, am refuzat cu îndărătnicie să scriu un singur rînd despre Eminescu. Firește, am eminescizat (iertat fie-mi termenul) ca ațiția alții, ne-voit și nevoit, în încercările poetice ale adolescenței, dar să-ncre să traduc în cuvînte strdale o limbă românească izvodită parcă în cer, pentru uzul ingerilor, mi s-a părut și irreverențios și frivol. Gramatica Mai mult ca perfectului mi-a deprimat dintru început isпита de-a măsura cu centimetrul (singurul la îndemînă) farmecul, misterul, adîncimile chiar și ale unei silabe.

Mi s-a întîmplat ceva asemănător cînd, descoperind întînderea unei claviaturi ce ivise din neant un coral de Bach, am fost atît de înspăimîntat, în cît m-am îndoit de realitatea instrumentului numit orgă. Marile plămui ale geniului, desăvîrșita lor alcătuire fizică, mi-au nutrit bănuiala/prejudecata că, sub țesătura oferită simțurilor, se află, pentru totdeauna învăluită în

mătasea părelnicului, o lume a înțeleșurilor de neînțeles, o lărgime profundă pentru care mi s-au dat antene rețezate și că, dacă totuși receptorul ar funcționa, n-aș avea nici priceperea nici energia de a-l pune în funcțiune spre a-mi explica modul de întrebunțare a verbului purtător și a pricepe cum se întîmplă ce se întîmplă.

În copilărie, am demontat duzîni de jucării de Nürnberg, ca să le pipăi principiul și mecanismele ; mă împovărează și astăzi decepția de-a nu fi aflat măcar una care să reziste curiozității mele singuincioase : proba m-ar fi asigurat că lumea e compactă și perfectă. Înaintea lui Eminescu, spirital dezarmează din capul locului și, nu o dată, am resimțit lipsa unui instrument al cunoașterii cauzei neașteptate. M-am consolat cu freacățul, farmecul și întrevăzutul norocos, cu fragmentul ilizibilului citeț. Vorbește-mi despre Parthenon după ce l-ai îmbrățișat cu privirea prin parbrizul mașinii,

în răgazul de-o clipă al unui fulger nocturn.

Dacă aș îndrăzni, la început de se-nectute, să forțez zidurile incintei — cea de aproape a interjecției, cea înaltă și îndepărtată a hiperbolei —, m-aș dedica observării atente, pe cîteva pagini, a unui singur fulg al cosmicei ninsori, la morfologia florii de tel sau a spinului ascuns pe tija trandafirului (acesta prea adesea ignorat de exegeți sau interpretat la timpul anecdotei timpului biografic) — al celui mai sever judecător al nelzbutințelor și iluziilor acestei lumi.

Datoram conștiinței mele alarmate aceste mărturisiri. Parcă regret indiscreția de a le fi trecut pe hîrtia de schimb a publicității. Să sper că descrierea unei neputințe nu-mi va liniști rîvna de a ispiți necuprînsul creațiunii Lui și de a-mi ține conștiința, ca și pînă acum, în perpetuă alarmă și așteptare.

Mircea Horia Simionescu

În oglinda veacului

GINDUL și inima noastră se îndreaptă către Eminescu cu atîta venerație și dragoste încît, pentru a înțelege de ce, nu ajunge să spunem că este un foarte mare poet, nici chiar că este cel mai mare. Nu în jurul oricărui poet de statura lui se adună, chiar pînă la necugetate excese, fervoarea unui neam întreg, generație după generație. Poate este bine, cu prilejul centenarului, să încercăm o mai adîncită înțelegere a acestui fapt.

În primul rînd trebuie să fie vorba de însăși relația lui cu obștea pe care a ilustrat-o, cu poporul român. L-a cunoscut ca nimeni altul înaintea lui. I-a cunoscut întregul trecut, veac de veac, pămîntire de pămîntire, năzuință de năzuință, de la obirșii pînă în clipa fierbinte a prezentului său. I-a cunoscut întregul pămînt, în lung și în lat, cu toate priveriștile lui, cîmpiile, pădurile, apele, munții, multe străbătute cu pasul tinereții sale. Și i-a cunoscut fără greș limba, întregul cuvînt românesc, literatura populară și cea cultă, cea laică și cea culturală, cea scrisă dar și cea vorbită, zestrea ei veche dar și înnoirile ei către vremile noi. Și, cunoscîndu-și neamul așa, l-a iubit cum puțini l-au iubit în trecerea vremii, cu dăruire, cu durere, cu aspră minie pentru tot ce-l rănea sau îi aducea pîngărire.

În al doilea rînd este de bună seamă vorba de relația noastră cu forma lui interioară, cu trăsăturile fundamentale ale naturii sale. Sînt între ele cîteva în care ne place să ne recunoaștem, chiar dacă nu așa sîntem cu toții și mereu, în care citim chipul nostru ideal, năzuința și izbăvirea noastră. Astfel, așa cum reiese din tot ce a spus și-a săvîrșit, cea mai înaltă valoare în care a crezut, de-a lungul întregii lui vieți, a fost adevărul. Sănătatea și puterea adevărului, fie el al spusei ori al faptei, al insului ori al istoriei, al gîndului și al cîntecului însuși. Pe de altă parte, nu credea că există, în desfășurarea vieții istorice și sociale, îndreptățire mai adevărată decît munca. Dar nu sirguința celui care trudește doar pentru sine și pentru mica sau marea lui chiverniseală, ci munca de la temeiul țării, cea care îi dă puterea din adînc și propășirea în timp. El însuși harnic pînă la mistuire de sine, se dăruia întreg oricărui lucru în care credea, fie că era o îndatorire asumată față de semenii săi, fie propria lui operă de poet și de luptător. De asemenea, din toată ființa lui străbate sensul unei neîntințate purități, cea a unui spirit puternic dar curat, adeseori copilărește curat, ca atunci cînd se bucura de ceva sau se aprindea de focul unui

gînd. Însăși setea lui de desăvîrșire artistică este o formă a rigorii austere și a purității în verb. Și era fără păcat și în năprasnicele lui minii, stirnite tocmai de ceea ce, cu un instinct fără greș, simțea că este, în jurul său, strîmb, mincinos sau corupt. Respectînd orice competență reală, a oricui ar fi fost, detesta impostura, uzurparea, simularea, tot ce ține de sfera improductivității și a falsului, a ceea ce adesea numea **calp**. Deși bine știa cine este, n-a căutat niciodată să dobindească vreo poziție socială de prestigiu, de putere sau de avuție, a fugit de onoruri și chiar de înlesnirile unei vieți cit de cit așezate. În sfîrșit, deși a fost un om al vremii sale, muncit în veac de marea grijă pentru neamul său, pe care atît de mult l-a iubit, o parte din sinele său cel mai adînc nu trăia după măsura timpului obștesc, ci după aceea a unei durate infinite, pe care se simțea în stare să o umple cu belșugul geniului său. De aici multe proiecte mai mari decît o atît de scurtă viață de om. Dar tot de aici și asemănarea formei sale lăuntrice cu codrul său și cu tot ce dăinuie în cer și sub cer.

În al treilea rînd, referindu-ne de astă dată la opera sa poetică, ea este mai mult decît colecția unui număr, de altfel foarte mare, de poezii frumoase. Ea este destinată să trăiască atît de imperios în noi și să reziste timpului și schimbătoarelor lui inclinații pentru că, se constituie **într-o lume**. O lume în care lumea dată vieților noastre apare întreagă, însă transfigurată, de la orînduirea mare a lumilor pînă la ultima floare. Iar toate acestea trăiesc în universul eminescian încărcate de atotpătrunzătoare putere a logosului liric, care este totodată suflet și cuvînt al lumii. Și, acolo, se întîlnesc într-o altă lumină, neasemenea cu alta, într-un alt cîmp de forță, cu cerul, cu pămîntul și cu

mările lui, iluminat de astre care altfel nu sînt și se rotesc în jurul unui pol himeric, purtate de marea unor secrete zămisliri, prefaceri și negări, cu păduri și cu riuri care, așa, numai acolo freamătă și doar acolo curg, cu raiuri grele de mireasma unor flori uriașe, cu mersul, ca prin vis, al unor cerbi, cu stoluri negre de păsări pierdute, cu albiu ai ai mării care-și poartă umbra peste izvoarele nopții, cu suave sau furtunoase pămîtiri, cu fâpturi a căror frumusețe se hrănește din esența cea mai adîncă și mai ascunsă a sufletului și numai cu ea, ca și trecerea veacurilor, ca și rotirea stelelor, ca și durerea iubirii. În așa măsură încît cine pătrunde acolo devine el însuși parte a acelei lumi, ca și cînd, rămînînd el însuși, s-ar visa totuși altul. Da, cine citește și recitește marea poezie eminesciană, cine știe să desfacă în gînd densitatea cuvîntelor și a imaginilor și să-și facă sărbătoare din sărbătoarea altor cădente și a altor rare împletiri de sunete trebuie s-o facă tocmai cu gîndul de a reface în propriul său adînc cosmosul care trăiește acolo. Și, de asemenea, cu gîndul la mișcarea lui interioară, la nașterea lui din nevăzut și la desfășurarea lui tot mai bogată și mai împlinită, strunită însă de puterea unor aspre renunțări, plin de ecouri și de răsfrîngeri care vin și trec într-o perindare neistovită. Iar dacă stăruie îndeajuns, va intra în însăși lumea poeziei. Devenită cîntec în sine, lui singur dezlegare și lege, într-un freamăt infinit, ca de frunze sau valuri, ca de glasuri mereu luîndu-și și reluîndu-și unul altuia aceleași vorbe și trecîndu-le, într-o lentă transfigurare, altora și altora, alcătuitadu-se nocturne, visătoare, într-o lume fără țarm.

Petru Creția

Lacul de la Ipotești

Același lac? Același nuferi? Se pare cum că-l altă toamnă / Ci-n veci aceleași frunze cad... Îmi sună în memorie adevărul versurilor în stare să restabilească o armonie de nespus, superioară în valoare oricărei clipe rezezi ce ne-ar fi oferit realitatea lacului, acum.

Dar cu ce drept, am gîndit, cu ce drept, sosind aici, acum aș fi gata să distrug, și în favoarea a ce?, lumea perfectă a poeziei, cînd mie nu-mi este sete niciodată de alte dovezi, de confruntări, de scormon în simburile generos? Cînd nu aveam deasupra mea salcîmul, vechiul salcîm, nici tei de demult, nici plopii, ci doar nesătiul limbii de a se păstra intrupată în memoria mea, geniul ei numeros, poporul ei abstract, accesibil, supunîndu-se cu speranță și credință, și pentru totdeauna, poetului de geniu. Deși, în sinul realității celei mai la îndemînă, veghează, la Ipotești, acum, salcîmi și tei mai tineri decît ar vrea să pară. Miros a nou și zidăria, și pridvorul, solide treptele de lemn. Brazde de iarbă, geometrii în verde, vor străluci acum, la centenar, cu o prospețime orbitoare. Bustul poetului pe soclul său, și-atîtea obiecte strînse cu

grijă și migală, în prelungirea unui ideal, să illustreze profilul spiritual al timpului. Atîtea obiecte, în care el să se poată recunoaște. Fotografii și lucruri mici, din care am ales pentru sufletul meu cîteva, și le-am privit îndelung, recunoscîndu-l în ele. Scri-sorile, lăcașul, poate, cristelnița, și în vecinătatea lor, evlavioase mormintele părinților și fraților. Și lingă aburite străluciri, un spirit nou, puțin străin de ce știm noi mai bine și mai demult. Un spirit tîndru valoros în ochii celor tineri. Util și chiar indispensabil într-un context grăbit ce-și va menține doar o scurtă vreme, și superficialitatea, și candoarea. Ușor spectaculos, cu-o suprafață care va trebui să cedeze, în timp, valurilor, vînturilor de profunzime ale unui unic adevăr. Pentru că mersul poetului se-aude petrecîndu-se din cînd în cînd în jurul casei, și spiritul său se fixează nesperiart în spațiu și timp, răgăsîndu-și parte din lucrurile dragi, și totul din gînduri. Și poate că și cărțile acelea vechi, care s-au risipit, o, de-ar mai străluci — sobor peste peretele întreg dinspre amurg și dinspre sud...

Constanța Buzea

Al. Andrițoiu

ȘERBAN CIOCULESCU :

■ În muzica interioară a poeziilor de maturitate, simțim vraja pînă la Eminescu nerostită, a tezaurului nostru cel mai scump : limba românească. Poetul este așadar național prin sinteza unei inteligențe geniale cu simțirea profundă a realităților noastre de totdeauna și prin darul orchestrării lor magistrale. Înainte ca organele să se fi sfîrșit, ele au ridicat cel mai pur cîntec, ca o boare a pămîntului, logodit cu toate zările ținuturilor noastre, sub stema zimbrului legendar. De aceea ziua de 15 iunie este pentru noi simbolul nu al unei prăbușiri, ci al apogeei celui ce rămîne geniul nostru tutelar.

Peregrinări transilvane

■ Poet de geniu național, Eminescu cuprinde și răsfrînge întregul timp și spațiu ancestral. Aplecarea sa nostalgică și uneori prioritară către Transilvania stă sub pecetea de lumină a biografiei sale literare dar și a conștiinței sale naționale.

I-am auzit bătaie înimi cînd, în toamna lui 1965, se reedita, la Oradea, revista „Familia” a lui Iosif Vulcan și m-a urmărit pas cu pas, în peregrinările mele transilvane. În fostul sat Ștei (azi orașul Dr. Petru Groza), unde s-a născut și unde se reîntorcea chinuit, Miron Pompiliu, am dat peste tiparele unei frumoase prietenii, Miron Pompiliu furnizîndu-i prietenului său Mihai Eminescu o seamă de culegeri de folclor.

Cînd am coborît spre cîmpia Aradului, la Șiria, unde spune cîntecul că își vindeau Moșii ultimele ciubără, locul de baștină a lui Ioan Slavici, m-a întîmpinat și mă întîmpină pilda emoționantă a unei alte mari prietenii.

Sibiul păstrează ecoul pașilor eminescienți, veniți să-și caute fratele.

Și care altă vatră dacă nu Blajul precede și leagă toate aceste locuri sacre, sub ecoul simbolic și tutelar de : „Te salut, mică Romă !”

Poate că de la lecțiile dascălului Aron Pumnul pînă la mecenatul lui Titu Maiorescu fiu de cărturar ardelean, fascinația Transilvaniei urma să bîntuie frumos paginile scrise de fiul căminarului moldovean. Din aceste pagini se ridică, de la începuturi, în Munții Hațegului, regele — columnă a istoriei noastre : Decebal. În vecinătate de munți, o altă columnă, cea a lui Horia, moțul tribun care visa să refacă harta vie a vechii Dacii. Pe aceeași vatră, statuia ecvestră a altui tribun, a lui Avram Iancu, superb legendarizat în *Geniu Pustiu*. Mai către inima Transilvaniei, coloana de lumină și foc a lui Mureșanu, poetul deșteptător. Nici una din cele trei mari provincii românești nu este reprezentată istoric atît numeric cit și pasionant, în opera lui Eminescu, ca bătrîna noastră Transilvanie.

Dar după drumeția prin timpul și spațiul ancestral, punctul de plecare devine punct de sosire iar miinile mele deschid înfiorate cartea cu emblema de luceafăr.

Al. Andrițoiu

Portretul limbii române

■ EMINESCU, după ce a dirijat poezia propriului nume — un alt fel de fereastră luminată — cu propriul nume : a schimbat sinonime necunoscute cu Homer și Bach pe silabe accentuate ca lacrima ; a întors globul ca pe-o mînușă de hirtie și a descifrat cu ușurință toate idiomurile dintre Nil, Gange și Steaua Polară ; a născocit tainic și temeinic dintr-o privire roata, romanțele, bronzul și infinitul ; a experimentat moartea și a stîlcit-o ascuțit așa cum încă mai fac negustorii ambulanți Cervantes și Shakespeare în toate bazarele lumii ; a înlocuit propoziția „a răsărit luna” cu „părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă, / Prin care trece albă regina nopții moartă —”, concentrîndu-se, cu lupa algebrică a ceasornicarului, asupra pedepsei adevăratei vorbe : a scos un suspin larg la marginea mării și a despletit predicătele și subiectele Limbii Române cu toiagul, dintr-o singură și nedezipită mișcare a minii ; și-a arătat chipul, care „o dată-n lume vine” pururi tînor, deodată cu planeta Venus, de pe care cu ochiul liber se tot vede.

Nicolae Iliescu

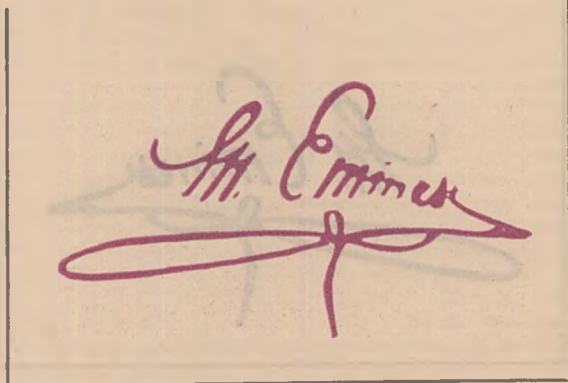
La Ipotești

AM fost la Ipotești acum, adică atît de tirziu. Atît de tirziu încît simt nevoia să cred că am fost prea tirziu. Am fost, și acum, și aș mărturisii curat că am făcut-o pentru întîia oară, dacă ar fi cu puțință să uit nesfîrșitele primblări peste paginile despre...

Am fost la Ipotești acum. Și ce-am văzut, și ce-am simțit mai mult și mai adînc decît înainte, oricînd, cînd cu ochii pe file și pe imaginea casei, ascultam stelele-n cer, vedeam valea în fum, ritmam cu bătaie inimii mele mersul poetului în sine ?

Om sărac, omul fără de timp ? Nu întotdeauna. Poate dimpotrivă. Căci dacă aș fi vrut, dacă nu m-aș fi ținut ca de o pierdere iremediabilă, ca de o sărăcire inutilă a visului, nimic nu m-ar fi împiedicat să ajung la Ipotești în fiecare an de două ori. Așa cum am fost mereu la Putna, și m-aș mai duce, și mă voi mai duce, în seeta de adaos și de adevăr a sufletului meu, ca la un izvor al spiritului unic. Să-mi fie iertat, spun, sentimentul de ușoară ostilitate pentru Ipotești, el pîrînd numai leagănul întîmplător al geniului, pe cînd la Putna i-am contemplat ființa fără istov, statornică nemurire. La Ipotești, acum, localnicii ne-au imbiat spre lacul plin de nuferi. Galbeni ? Ciudat că nimeni nu ne-am dus ! Era departe, pînă la dispariție departe. Departe, într-o realitate crepusculară în care însăși ființa lui a putut fi pusă sub semnul întrebării. Pînă la dispariție departe, îngropat în orizontul cu raza de numai cîteva kilometri. Inaccesibil, dar nu din vina ploii devorînd în jungla ei lichidă codrii. Codri acoperînd la rîndul lor realitatea, deloc albastră poate, a lacului eminescian pururi albastru. Ploaia muiașe numai potecile, sălbăticele larba, ori servea ca pretext grabel, ori fusese lăsată să fie într-o apărare a plîmbărilor noastre nestîngerite prin marele mister ce se degaja din recitare, toată viața ?

Treptele veșniciei

■ Poate calc peste ce au spus alții, dar vreau să arăt cum mi se înfățișează clădirea eminesciană a veșniciei :

„Ce mi-l vremea, cînd de veacuri
Stele-mi scinteie pe lacuri
Că de-i vremea rea sau bună
Vintu-mi bate, frunza-mi sună
Și de-i vremea bună, rea
Mie-mi curge Dunărea”...

Cu asta, prima jumătate de definiție e dată. Pe această dimensiune a *neschimbării dialectice*, vine apoi faptul ciclic, eternitate și el :

„Din sinul veșnicului ieri
Trăiește azi ce moare
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăși soare.

Părint pe veci a rășări
Din urmă moartea-l paște
Căci toți se nasc spre a muri
Și mor spre a se naște”.

Dialectica e ineluctabilă și, deci, obiectivă. Variațiunile stau cuprinse într-un imens *ne varietur*, subiectivitățile sint înghițite în fatal :

„Nu trăiți voi, ci un altul vă inspiră,
el trăiește.
El cu gura voastră ride, el se-ncintă,
el șoptește
Căci a voastre vieți cu toate sunt ca undele
ce curg
Veșnic este numai riul : riul este Demiurg”..

Și trăirea, la urma urmei, ce este ? Stigmatul veșniciei o înlănuie într-un aleatoriu fără ieșire.
„In veci aceleași doruri mascate cu-altă haină

Și-n toată omenirea în veci același om ;
În multe forme apare a vieții crudă taină
Pe toți ea îi înșală, la nime se destină.
Dorinți nemărginite plantind într-un atom.”

Veșnicia se întilnește cu nimicnicia. Ce să mai adaugi ? Poetul a spus tot, a dat lumii noastre și această dimensiune fundamentală.

Paul Everac

Comoara limbii

■ Nu putem uita, ca oameni de teatru, că Eminescu este cel care ne-a lăsat limba română în expresia ei cea mai pură și mai frumoasă. Prin memoria sa, ca tribună a spiritului în acțiune, teatrul are datoria de a păstra și cultiva această sfintă moștenire. Nicăieri limba unui popor nu sună mai frumos și mai expresiv cum sună de pe înălțimea scenei. Astăzi, cînd unii autori au tendința de a reduce acest tezaur la o sumă de expresii stereotipe, la un vocabular sărac, jurnalistic, întoarcerea repetată la Eminescu apare ca o datorie sacră a oricărui artist, o întoarcere repetată la izvorul pururea regenerativ al adevăratei spiritualități a poporului.

Venind mereu dinspre scenă către noi, în rostirea unor mari actori, versurile eminesciene — sărbătoare a limbii române — devin pentru fiecare o sărbătoare proprie care purifică, îmbogățește, ne face mai înțelepți și mai buni.

Am văzut nu de mult un spectacol atrăgător realizat de regizorul Mircea Cornișteanu pe baza corespondenței lui Caragiale și mă gîndesc cît interes ar stîrni unul dedicat lui Eminescu, alcătuit tot din fragmente de corespondență, însemnări etc., un spectacol care ar avea darul să ni-l apropie mai mult, să ne dezvăluie idei importante despre artă, despre lume, despre viață, ale poetului nepereche, cel care „și-a înmuia condeiul de-a dreptul în luceafăr”.

Mihai Ispirescu

Dramaturgia eminesciană pe scenă

ÎNTRUCÎT multă vreme nu s-a acordat importanță dramaturgiei eminesciene de către cercetători și s-a mai acreditat și ideea că e vorba nu de piese, ci doar de fragmente modice (cu porțiuni re-luate ulterior în poeme finite), nici scena română nu s-a arătat interesată de această admirabilă creație dramatică. În prima ediție de *Opere* din secolul nostru s-au publicat citeva din scrierile teatrale ale poetului. Ilarie Chendi a dat tiparului traducerea după *Lais* („Le joueur de flûte” de Emile Augier în „Convorbiri literare”, 1906). „Epoca” a tipărit piesa într-un act *Emmi* (în 1904). În 1906, Iuliu Dragomirescu a editat piesa *Bogdan-Drăgoș*. Tirziu, Perpessicius a produs, în „Viața Românească” (1949), comedia pentru păpuși *Elvira în desperarea amurului*. Dar spectacole eminesciene n-au fost, după știrea noastră ; doar la Iași s-a jucat, odată, într-o circumstanță ocazională, drama într-un act mai sus pomenită. În „Contemporanul” din deceniul șapte și în „Familia” de la începutul deceniului opt au fost semnalate cu insistență și propuse cu argumente oamenilor de teatru creațiile eminesciene. Unul din articolele ce recomandau reprezentarea era semnat de poetul Adrian Maniu. Altele, de critici teatrale — printre care s-a aflat și semnatarul rîndurilor de față. Primii regizori sensibilizați de aceste ape-luri au fost Mihai Dimiu și Ion Olteanu. Prin ei, a început cu adevărat reprezentarea dramaturgiei eminesciene, la cam o sută de ani de la nașterea ei.

Cel dintîi spectacol s-a creat la Teatrul din Botoșani. Premiera a avut loc la 30 ianuarie 1975. Inițiativa a fost a directorului instituției, regizorul Constantin Dinischiotu. El l-a invitat pe regizorul Ion Olteanu să pună în scenă *Bogdan-Drăgoș* (actul întîi e încheiat, poate fi jucat de sine stătător — al doilea fiind fragmentar, iar al treilea cuprinzînd doar citeva scene) și *Mira* (avîndu-i ca eroi pe Ștefăniță-Vodă și pe hatmanul Luca Arbore). Afișul a fost intitulat *Cîntec pentru marea dreptate a țării*. Decorurile Teodorei Dinulescu, costumele Mariei Bortnovschi, regia lăconic expresivă și interpretarea vibrantă a actorilor ce susțineau rolurile principale au dat solemnitate montării, într-o ambianță culturală în care se manifesta un interes special pentru vechea literatură dramatică românească. S-au perceput, cu emoție, calitatea teatrală a acestei dramaturgii, elevația-i lirică, rezonanța patriotică. Deși în registru romantic, piesele aveau istoricitate autentică și un patos natural, care nu solicitau expunerii bombastice. Cîteva luni mai tîrziu, din inițiativa regizorului Mihai Dimiu, sub auspiciile Muzeului Literaturii Române și cu sprijinul Teatrului „Ion Creangă” a fost realizat (în holul și pe scările interioare ale instituției), într-un reușit cadru experimental, *Bogdan-Drăgoș*. Premiera absolută a întregii scrieri a arătat că actul întîi are o veritabilă turnură shakespeariană, actul doi poate fi transpus și el coerent, iar episoadele scurte din celelalte (probabile) acte ori tablouri, de substanțialitate poetică, nu dau neapărat impresia de dispersie.

S-a apreciat, evident, prețul cultural al inițiativei. Dar, depotrivă, s-a subliniat, în cronică, valoarea artistică reală a operei scenice. Peripețiile, imaginare a se desfășura în epoca de eroism legendar a ctitoririi Țării Moldovei, aveau flor. Atmosfera era de fapt adevărată și de basm, impregnată de dramatism și de lirism. Se evocau, în cadențe largi, în chip tulburător, peisaje mărețe, mulțimi în mișcare colosale, conspirații tenebroase, stări sufletești de un patetism bărbătesc, profund.

Modalitatea aleasă de regizor nu a fost totuși a unui spectacol în deplinul înțeles al cuvîntului, ci a unei prezentări inteligente în termeni teatrali, imbinîndu-se recitarea cu discreta conturare a eroilor, sugestia de ambianță cu schițarea deplasărilor acțiunii și marcarea conflictelor. Unii actori nu și-au putut reprima tendința de a figura personajele prin contorsiuni nefirești, strigăte, spasme, retorism. Dar partea cea mai bună a înscenării s-a buizit pe citiva interpreți serioși și aplicați, printre care Boris Petroff (Hatmanul Bodel, luminoasă figură de sfetnic înțelept și abil, devotat domnitorului Dragu și fiului său) și tinerii, studenți în acea vreme, Maria Ploaie și Adrian Pintea, el decupînd, prin tăieturi sigure, figurile eroilor tineri Bogdan și Ana. Rosteau versurile cu măsură, pătrunzător, trecînd fericit poematului în dramatic de esență contemporană. După cum mărturisise încă din 1971 (în „România literară”), Mihai Dimiu era pasionat de o tentativă eminesciană la televiziune, pentru care mîgălea un scenariu, concepiînd însă

Amor pierdut — viață pierdută de Mihai Eminescu pe scena Teatrului Național din Cluj-Napoca. Regia — Dorel Vișan. În imagine, Ileana Negru și Marius Bodochi.

„un text autarhic, cît mai conform cu esența lui Eminescu și rezumat la forța lui enormă”, „un spectacol dominat de halo-ul fascinant, de umbra plină de taină a geniului eminescian”.

Cu ajutorul unui avizat cercetător literar, Marin Bucur, s-a constituit apoi (din mai multe fragmente și versiuni) textul dramei *Decebal*, a cărei premieră, în regia lui Ion Olteanu, s-a dat tot la Botoșani, în 1976, eroul fiind înfățișat cu relief de actorul Doru Buzea. La sfîrșitul aceluiași an, Ion Olteanu a montat un nou spectacol botoșănean, alăturînd drama originală *Emmi*, în care personaj principal e Vasile Alecsandri, și traducerea eminesciană a piesei lui Jerwitz, *Histrion*. Strădănia regiei și scenografia originală a pictorului Constantin Piliuță, efortul majorității actorilor au generat o reprezentare plauzibilă, deși sudura între cele două texte nu s-a putut înfăptui. La Birlad s-a pus în scenă *Mira* (1976), regia fiind asigurată de Mușata Mucenic și scenografia de Traian Nițescu, rolurile principale distribuindu-se celor mai buni actori ai teatrului, Constantin Petrican și Ștefan Tivodaru. S-a jucat însă doar o stagiune. În 1977, Ion Olteanu a înfăptuit, mereu la Botoșani, poemul scenic *Mureșanu*, în decorurile lui Vida Geza. Iar în ianuarie 1977, teatrul care poartă numele poetului a prezentat o antologie scenică a întreprinderilor sale artistice eminesciene, sub titlul *Visul meu de fier*, reprezentate mai sumară, nu îndeajuns de bine gîndită, ce reîntorcea, într-un fel, munca teatrală dusă pînă atunci la o formulă de poezie scenizată, care cere îndeobște un instrumentar nepretențios și mai ales nespecific. Alături s-a dat în premieră la Cluj-Napoca *Emmi*.

În chip curios, reprezentarea dramaturgiei eminesciene — săvîrșită poate nu totdeauna cu suficientă concludență — a stîrnit nu numai un freemăd fertil și aprobări bucuroase, ci și interogații sincere alarmante, reacții divul-gînd dubil oneste dar și adversități declarate. S-a spus, printre altele, că dacă autorul nu și-a desăvîrșit lucrările, înseamnă că n-a vrut să fie jucate și deci s-ar săvîrși un sacrilegiu deshumator. Că aducîndu-le la lumină, piesele, s-ar umbrî reputația literară a autorului, — ca și cum acest lucru ar mai fi de conceput azi în vreun fel. Sau că ele ar trebui să rămînă obiect de studiu strict literar, intrucît ca dramaticitate n-ar avea îndestulătoare vlagă. Dar atunci cum s-ar explica grandiosul „Dodecameron dramatic” — despre care, impresionant proiect, avem azi toate amănuntele ? Cum s-ar justifica numeroasele variante dramatice, chinul perfecționist al împărțirii rolurilor, organizării scenelor, descrierilor interiorității eroilor, iar uneori indicațiile amănunțite de decor, costum, atitudine ? Și-apoi, de ce să nu se depună și în teatru, de către teatru, pentru artistul ce a fost un atît de însemnat și împătimit om de teatru, aceeași muncă restitativă —, care, în ce privește proza, poezia, publicistica, gîndirea filozofică, politică și corespondența eminesciană, a fost titanică și a dus la rezultate magistrale ?

RECENT, teatrul botoșănean a oferit o nouă imagine scenică a dramaturgiei eminesciene. Sub titlul *Întemeietorii* au fost reunite, de astă dată, fragmente din *Decebal*, *Bogdan-Drăgoș* și *Mira*. Gestul e meritoriu. Trecerea lui în fapt e

făcută cu profesionalismul cunoscut al lui Dan Alecsandrescu și într-o modalitate esențializată, plăcută ochiului și auzului ; căci decorurile lui Traian Nițescu — un zid pe care sint înscrise trei date, anul 109, anul 1365, anul 1527, și se văd, în efigie, lupul dac și bourul moldovenesc, apoi pereți laterali de cetate și, în unul din momente, scaune brîncușiene, ca în complexul „Masa tăcerii” — sint pe cit de simple, pe atît de grăitoare. Iar rostirea e puternică și limpede, fără declamatorism, într-o manieră modernă, ce dă subtilă incantație versificației, dar inculcă și senzația de replică teatrală rostită dialogal, firesc. A vorbit cu distincție și s-a mișcat în scenă ponderat, purtînd măști convingătoare, Traian Andrii, actor de statură impozantă și atitudine precisă (în triplu rol : Decebal — drept, autoritar, direct ; voievodul Dragul, meditativ, disimulînd o decizie gravă, tandru cu fiul său ; Luca Arbore, ne-tămător și îndurerat). L-a secondat, cu vigoare, Marius Rogojinschi, tînar cu certe însușiri și poze bine gîndite (și el în triplu rol : Iaromir, cu bună patimă pro-romană, Sas, nimerit chip de intrigant, și Ștefăniță, exclusiv doar în prezentarea ebrietății permanente a lui Ștefan cel Tînar, care emite altminteri fraze lucide, impotante, denotînd nu o stare de euforie cu clipe de lehamite, ci una de tensiune sufletească. Autorul îl și descrie nu ca pe un bicisnic, ci „nobil în fundul inimei”, „c-un mare fond de grandoare concentrată”, avînd „o nebulie întunecată și tăcută”).

Desfășurîndu-se cu demnitate și decență, reprezentația — cam statică și monotonă ca demers artistic propriu-zis — e mai puțin decît un spectacol dramatic și mai mult decît un montaj literar. Dacă s-ar fi manifestat ceva mai susținută preocupare pentru elaborarea scenariului, nu s-ar fi ales fragmente atît de disparate ; iar cele alese nu s-ar fi îmbucătățit la rîndul lor (uneori discutabil). Dacă s-ar fi acordat mai mult timp pentru pregătire s-ar fi găsit, probabil, o formulă scenică mai dinamică, o dezvoltare mai amplă și o sinusoidă mai bogată a întîmplărilor, pentru ca teatralitatea dramaturgiei eminesciene să se releve mai îmbelșugat. Cum poezia pieselor e servită cu har, iar sentimentul înalt ce-l transmite evoluția istorică a personajelor e comunicant, lucrarea teatrului botoșănean se cere considerată ca merituosă — în limitele ce și le-a propus. Dramaturgul Eminescu își mai așteaptă însă marelui spectacol.

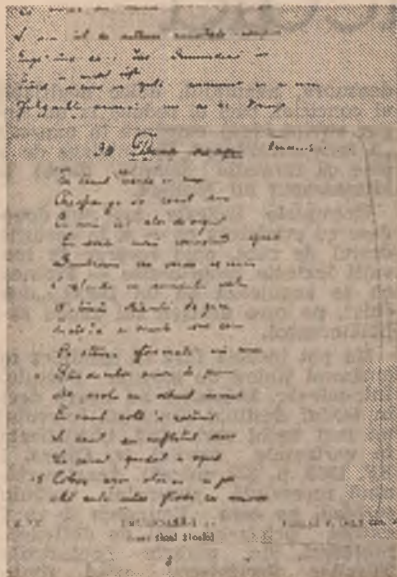
Vom aminti că teatrul românesc al păpușilor s-a dovedit mai laborios în ce privește abordarea literaturii eminesciene. Cu mai mulți ani în urmă, regizoarea Florica Teodora a dat un spectacol incîntător cu *Antropomorfism*, savuroasă poemă comică în care o puică moțată, începînd viața frivoli și irosindu-se apoi în amori ilicite cu diversi cucurigari, se retrage dezamăgita într-un trai monahal, cultivînd doar prietenia asceticului clapon Chirilă, care excelează prin dezinteresare absolută și porniri filosoficești, el atrăgîndu-i blind atenția junei că o conspicează „Cu privirea mea cea castă, de-nteres nefluințată”. G. Călinescu (care a publicat-o pentru prima oară integral în „Adevărul literar și artistic” din 1935) o socotea „interesantă ca document psihologic și pentru elementele de cultură ce cuprinde”, observînd cum vin aici „în haină umoristică, propoziții schopenhaueriene”. Printre alte încercări consemnabile amintesc spectacolul păpușăresc de cea mai mare anvergură, *Făt Frumos din lacrimă* al Teatrului „Tăndărică”, cu metafore scenografice de o plasticitate și o ingeniozitate excepțională, și minuire de înaltă virtuozitate, și delicata compoziție *Mușca* a aceluiași teatru, elaborată ușor amalgamat dar în tonalitate suav elegiacă, cu întîmplări poetice sîdite în răbojul unei întîmplări parafrazate scinteietor, după Schiller, de genialul nostru autor. Iar în incinta păpușilor botoșănene s-a adaptat de curînd, cu temeritate, înegal artistic, dar interesant ca viziune și scenografie, *Luceafărul*.

Oamenii de teatru beneficiază acum de mai tot ce a scris poetul național pentru scenă. Căci în vremea noastră le-au fost puse la dispoziție două cărți reprezentative, roade ale unei munci erudite și foarte fecunde : volumul 4, Teatru (Editura „Mihaila”) și volumul VIII, Teatru (Editura Academiei). Rămîne să se valorifice corespunzător, în chip curajos, această comoară dramaturgică, izvodită cu atîta suflet, atîta cunoaștere și atîta artă de acela căruia îi celebrăm acum primul centenar al imortalității.

Valentin Silvestru

Cuvîntul imaginii

totul; pe o altă pagină amprenta poetului; pe o altă pagină rindurile alunecate, molatec, somnoroase, după cuvintele „atît de frumoasă”, cel care scrie suflă-n luminare („Capul greu cădea de bancă, păreau toate-n infinit”); pe alte pagini — iscălituri; uneori, după ce semna, Eminescu întindea cerneala, în „zboruri și filifiri de aripi cețoase”, amintind de niște acuarele japoneze; pagini de mici desene (portrete asemănătoare cu acelea schițate mai târziu de Călinescu); pagini cu numele iubitei caligrafiate în multe feluri; pagini cu notații poetice pe marginea unor caiete de studiu („Și pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă...”), de pildă pe diagonală, în colțul din stînga al paginii: „De ce te pierzi necontenit, / În visuri și-n povești, / Nu vezi că vara a venit / Și bate la ferești?”; sau, pe altă pagină: „De poftiți la nemurire, / Cită am, o dau aceluși, / Ca să cumpăr dragi mele / O păreche de mînuși!”.

Plină de semnificație apare, în film, reconstituirea nașterii unui vers, arheologia pe terenul celui simplu „o prea frumoasă fată”, filmarea straturilor și variantelor care l-au precedat în timp: o luminoasă fată, fecioară prea-curată, o pasăre de fată, un giuvaer de fată, un gungure de fată, un soi frumos de fată, o mult frumoasă fată, un vîlștărel de fată, o dalie de fată... Zice comentariul: „Pentru cele 60 de poezii pe care Eminescu însuși le-a încredințat tiparului, poetul a scris peste 6.000 de pagini...”.

Manuscrise eminesciene — un film care, pe calea unei simplități nu lipsită de subtilitate, întipărește în memoria privitorului imaginea de o coplesitoare forță a miilor de pagini, „scrisul” poetului, combustia geniului eminescian.

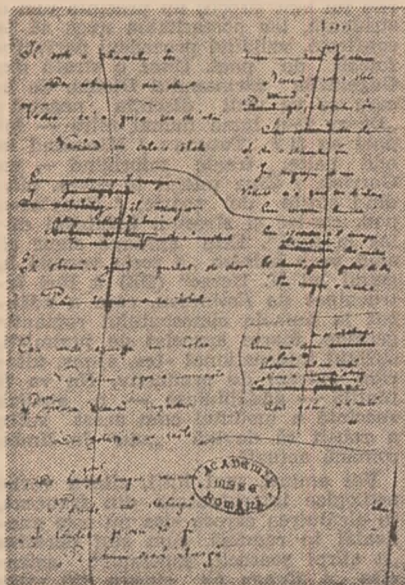
DACĂ formula *Manuscrise eminesciene* pornea de la ideea de limitare a obiectivului, un alt documentar, recentul *Mihai Eminescu* (de Mircea Bunesu) încearcă, dimpotrivă, să îmbrățișeze aniversar, în douăzeci de minute, toată biografia Poetului național, într-un spirit impregnat de ideea călinesciană după care: „semnificația unui artist se definește și sporește prin proporțiile pe care le ia opera lui, străbătînd generațiile; biografia de fapt nu-i a artistului, ci a conștiinței istorice, sedimentată dialectic în straturi”. (Aceasta e, de altfel, dificultatea principală a visatului lungmetraj despre Eminescu: a împăca decantarea esențelor cu anecdotică, a

smulge echilibrul sensurilor generale din concretețea imaginii). Un cumul de informație didactică despre traseul (triumfal) al vieții poetului, într-un registru pretențios, înalt și solemn, de o somptuozitate muzicală, ilustrat printr-un montaj eclectic de imagini alăturînd locuri și timpuri, plăci memoriale, statui, portrete, Arhitectură, Carte, Natură — o natură filmată cu asiduă sensibilitate; peisaje pitorești, pădurea, soarele strecurîndu-se prin frunziș, „flori albastre” care „tremur ude”, dar nu „în văzduhul tămiel”, ci într-un demers imagistic rudimentar poetizant (or, „Eminescu nu e [...] un descriptiv — scria Călinescu — natura lui e o entitate metafizică, materia în veșnică alcătuire”).

...Memoria privitorului se întoarce de la cupola Ateneului la imaginea manuscriselor eminesciene, la vastitatea ardentă a paginilor de studiu, la taina acelor „îmbinări clude și triste” ale sfîrșitului, la ultimul rînd al ultimului manuscris: X⁸...

Memoria se întoarce la imaginea celui gînd scris cumpănit, înțelept, pe o pagină, închizînd în el și geniul, și suferința, și toată viața poetului: „Am înțeles că un om poate avea totul, neavînd nimic, și nimic, avînd totul”.

Eugenia Vodă

Manuscrise eminesciene

MAI ÎNȚI, în imagine, Biblioteca Academiei — exterior și; apoi Depozitul de manuscrise și cartieră, un dulap metalic, o ușiță care se deschide; pe rafturi, 42 de volume legate, peste 7.000 de file. Unele volume sînt caiete, așa cum le-a avut Eminescu, altele adună foi dispartate („Eminescu avea obiceiul de a scrie pe ce-l venea la îndemînă”). Aparatul de filmat plonjează în marea cea mare a manuscriselor (*Manuscrise eminesciene*, așa se intitulează acest scurt-metraj documentar de Alexandru Sirbu), transforatorului, lentilele de apropiere absorb cuvintele care împingesc hîrtia. Ca o lupă imensă, ecranul prinde și mărește dansul literelor, al ideilor, al poeziei. Aparatul vede în lumea manuscriselor „amprenta vie a victiei lui Eminescu”. Uneori, printr-o tehnică a animației inteligent exploatată, filmul pare să înregistreze spectacolul scrisului în mișcare, fluxul creației: cuvintele par că se nasc pe hîrtie sub ochii noștri, călăuzite de o nevăzută mină, într-un tempo fascinant, cu asalturi și respirări, cu un scris mereu același și mereu altul.

Detalii expresive, decupate de ochiul șetos al aparatului de filmat, creează uneori senzația de prindere miraculoasă a clipei: pe o pagină s-a vărsat călimara, cerneala a acoperit aproape

Drumul

■ Mă număr printre cei care au avut privilegiul să-l asculte pe Ion Caramitru recitînd pe viu versuri de Mihai Eminescu. Nu sînt slab de inger și nu mă entuziasmez tocmai ușor în vremea din urmă, dar mărturisesc că voi păstra ca pe o prodă a inimii, pînă la capătul zilelor mele, tulburătoarea interpretare a poeziei *Luceafărul*, rostită de actor anul trecut, pe scena Teatrului Național din Iași. Nu se poate povesti ceea ce e de nepovestit. E în deșert să torni în oțel o sculptură care a fost gîndită în gheață. E ceva, totuși, ce poate fi închipuit din neînchipuit de ingeniosul proiect al lui Ion Caramitru. El a pornit, presupun, de la premisa că toți cunoaștem, de bine de rău, *Luceafărul* pe dinafară. Astfel s-a născut probabil gîndul lui nepereche și-onume: de a-l recita pe dinăuntru. Imaginați-vă *Luceafărul* cu mai mult de jumătate din cuvintele sale obținute de inefabilul emoției, cu infiorate și prevenitoare tăceri, un poem cu spații albe, inegale ca întindere și imprevizibile, un *Luceafărul* lacunar, un *Luceafărul* ca o genune cu stele rare. Așa avea să-l spună Ion Caramitru și nu din ireverență față de memoria poetului, ci tocmai din evlavie față de autenticitate, din înaltă fidelitate față de un creator care a fecundat nu numai cuvintele și tăcerea din grădina lor, dar și tăcerea-le „postumă”, tăcerea de la talpa casei lor. Ceea ce încearcă spectatorul confruntat cu o asemenea viziune revelatoriu lapidară e o sete arzătoare de a umple golurile care străbat textul original, de a-i replămădi uimitoarea statură primordială, apoi și această dorință încețoasă, căci mai importantă decît învelișul lingvistic al unui poem e forma lui interioară, mai importantă decît firea lui lumească e acea *forma mentis* prin care ființează. Mesajul artistului se precizează cu o limpezime uluitoare: poezia subzistă și în absența cuvintelor sale. *Luceafărul* n-ar putea fi șters de pe fața pămîntului chiar dacă i s-ar șterge cuvintele toate.

Eminescu se confundă cu însuși drumul prin patria sa, Eminescu este însuși drumul spre Eminescu. Iar noi, care-i aniversăm astăzi Centenarul trecerii în nemurire, nu facem decît să-i împodobim cu pași călătoria, așa cum spectatorul umple cu cărămizi din cugetul său edificiul înluminat al *Luceafărului*, rezidit în fața lui de Ion Caramitru.

Ion Mircea

Radio, t. v.

Eminesciana

■ Spre mijlocul lunii iunie, ultima *Revistă literară radio* (redactor Victor Crăciun), o *Revistă* omagială, s-a deschis cu un eseu de Ion Brad dedicat permanenței spiritului eminescian și, din ansamblul evenimentelor ce au marcat prima jumătate a lui 1989 ca și a celor anunțate pentru a doua parte a anului, atenția a fost reținută, cu prioritate, de apariția Ediției operei poetului. Este, într-adevăr, un moment decisiv al culturii noastre, asupra semnificației căruia se vor opri, desigur, cicluri de emisiuni literare radiofonice. În deschiderea acestor posibile analize, D. Vatamaniuc, unul dintre editorii care, din 1977, a supravegheat, alături de o mică echipă de specialiști, tipărirea ultimelor 10 volume ale ediției tezaur (primele șase volume, realizate de Perpessiciu, apăruseră între 1939—1964), a înfățișat principalele direcții și principii ale acestei impresionante lucrări, menită a pune în circulație „tot ce a ieșit de sub pana lui Eminescu”. Ediția de Opere, alături de alte inițiative editoriale ce vor deveni, în cursul verii și al toamnei, realitate, reprezintă cea mai dreaptă cinstire a poetului: cinstirea prin intermediul propriei sale creații.

■ În încheierea *Revistei literare* s-a transmis poemul *La steaua* în lectura lui Radu Boreanu. Ascultasem, simbatic, la Fonoteca de aur, citeva extraordinare versiuni sadoveniense ale unor mari poezii, între care *Sara pe deal*, rostită cu tînguioasă, limpede desnădejde. Un Eminescu nu doar citit ci gîndit și interpretat de Sadoveanu, iată șansa oferită de ase-

menea prețioase documente sonore. Lor li s-au adăugat, de mai multă vreme, și nu doar în cuprinsul emisiunilor literare, zeci și zeci de recitări în interpretarea unor mari actori de ieri și de azi, recitări echivalînd cu tot atîtea încercări de luminare a unor texte ilimitat simbolice.

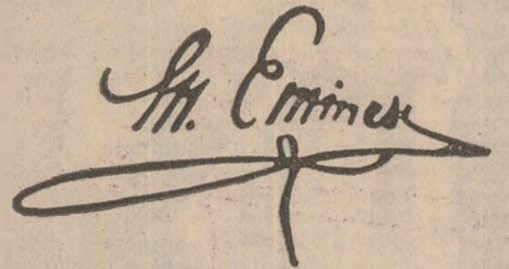
■ O relevanță s-a dovedit în cadrul concursului radiofonic *Cine știe, cîștigă*, tema *Mihai Eminescu, poetul național* (redactor Cornelia Comănicei, examinator Petre Ghelmez), tînăra E. Caragea de la Intreprinderea de confecții și tricotaie București.

■ Centenar Eminescu. Poetul național, azi (emisiunea a VI) a cuprins, printre altele, un panoramic (semnat de Ion Filipoiu) asupra manifestărilor omagiale eminesciene din țară și o evocare a prezenței poetului în viața culturală a orașului Galați.

■ Motive fundamentale în opera eminesciană (comentarii de Petru Creția, George Gană și, miine, Nicolae Manolescu) reprezintă preocuparea mai nouă a emisiunii *Carte frumoasă, cîinste cui te-a scris* (redactor Arșaliu Ceamurian). Vitalitatea exegezei eminesciene, originalitatea perspectivelor critice recente sînt, astfel, evidențiate în fața unui urlaș auditoriu.

■ Cu o asemenea experiență așteptăm noile inițiative radiofonice care să se înscrie în calendarul lui 1989, *Anul Eminescu*, după frumoasa metaforă propusă de poetul Ion Brad în *Revista literară* evocată mai sus.

Ioana Mălin

Pecete de aur

■ Rostirea *Scrisorilor* lui Mihai Eminescu a fost năzuința mea de o viață.

Această năzuință s-a împlinit.

Din adorație pentru Mihai Eminescu și din credința mea că adorația, prețuirea, recunoștința trebuie să treacă de la enunț la faptă.

Cel mai bogat, cel mai deplin timp al existenței mele a fost anul acesta, trăit în vecinătatea, în intimitatea operei marelui poet și îndrăznesc să spun că s-a schimbat ceva esențial în ființa mea și anume modul de a privi lumea, locurile, oamenii și pe mine însămi.

Poezia lui Mihai Eminescu duce conștiința în miezul fenomenelor, ajutînd-o să înțeleagă, dar mai ales să făptuiască adaosul de adevăr, de dreptate, de demnitate, de lumină, de frumusețe, datorat de fiecare din noi, lumii.

„Radioteleviziunea română. Studioul de concert. Eminescu și muzica. Integrala *Scrisorilor*, în rostirea Leopoldinei Bălănuță”.

Seara zilei de 10 aprilie 1989 rămîne cel mai important moment al vieții mele.

Este aproape cu neputință să descrii clipele de sublim ce ne sînt date să le trăim uneori în viață.

Cum să descrii liniștea? Tăcerea sutelor de oameni aflați laolaltă, ce semăna cu un pămînt însetat?

Cum să vorbești despre legătura indestructibilă dintre versul divin al Marelui Poet și sunetele infiorate ale harpei, și ale violoncelului, și ale pianului, și ale orgii, toate îngemănate sub o adevărată cupolă protegitoare, dăruită nouă întru eternitate de Mihai Eminescu?

De-ar fi cu puțință ca asemenea clipe să rămînă pe loc!

Ele pun pecete de aur ființei noastre, pe care o purtăm cu demnitate, infiorați de certitudinea că am fost înnobiți.

Frumosul aduce după sine frumosul.

Și iată, m-am aflat la puțin timp după această sărbătoare a vieții mele, la Putna, la mormintul lui Ștefan cel Mare, vegheat de o candelă cu lumina veșnică și de chipul lui Mihai Eminescu.

Cîntec de mierle, de cuci, de privighetori, liliac înflorit, meri împovărați de floare roz și glasul mi aproape sugrumat de o coplesitoare emoție, rostind: „Rămîneți în umbră sfîntă, Basarabi și voi Mușatini...”

Și aproape șoptit, dar auzit cu sufletul de oamenii veniți să-l sărbătorească:

„Pe-un picior de plai
Pe-o gură de rai...”

După o viață întregă în care am trudit întru frumos, am dobîndit credința că frumosul aduce după sine frumosul, binele — binele iar dăruirea — daruri...

Leopoldina Bălănuță

Recitindu-l

■ Eminescu este cartea de rugăclune a sufletului meu. Am început să încerc a-i desluși tainele, dacă ele pot fi deslușite vreodată, în urmă cu mai bine de un sfert de veac, grație unei mare animatoare a teatrului românesc, intelectual de rasă cărtărească și pedagog ales, Marietta Sadova. Admirația sacră pentru poezia eminesciană, cultul cuvîntului Poetului, au fost testamentul acestei minunate artiste pentru generațiile de actori care au cunoscut-o. De la domnia sa am învățat că slujirea poeziei lui Eminescu înseamnă slujirea limbii române, poate cea mai „teatrală” limbă a spiritualității europene. N-am să uit niciodată întrebarea unui actor german, care, după un spectacol de poezie eminesciană, căzut în gînduri, într-un tîrziu, m-a întrebat cu un interes și o curiozitate melomană: „Was ist das, Riul, ramul?” Auzea pentru prima dată o poezie în limba românească.

Limba acestui geniu are o forță tulburătoare, magică, despietărește pînă și surzenia urechilor înghețate. Statornicit de-a pururi în universalitate, El este cuvîntătorul marilor adevăruri, etern valabile. Se cuvine să-l slujim cu cînte și temeinicie, ca pe cel mai sfînt contemporan al spiritului uman.

Ovidiu Iuliu Moldovan

Proiect de monument de ION VLASIU

Portretul

■ S-au făcut multe portrete, busturi și monumente, cunoscute și iubite de poporul nostru, cum este statuia din fața Ateneului realizată în bronz de Gheorghe Anghel. Și sculptorii și pictorii au fost și mai sint atrași de figura poetului, adevărată emblemă a romantismului poetic, mai ales în fotografia de tinerețe.

Am făcut și eu mai multe încercări însă am fost tot mai nemulțumit. Mi s-a părut uneori că mă apropiu, am îndrăznit chiar să mă gindesc la un monument.

Există una din aceste încercări intitulată „Masca geniului” cioplită în piatră, despre care criticii au susținut că evocă nu numai pe Eminescu ci și pe Bălcescu și pe Luchian. Sint în expresia acestei lucrări elemente care-i apropie, o forță calmă, sub semnul unei voințe umbră de-o amărăciune! Am continuat să lucrez obsedat de imaginea geniului. Horea, Avram Iancu, Creana, Bacovia, Sadoveanu mi s-au părut mai accesibili, fără totuși să pot face o distincție clară, sau poate am făcut-o prea manifest.

Eminescu rămâne pentru mine o problemă deschisă, ceva mai clară în sensul că acum știu bine ce caut. Caut chipul geniului și mă gindesc uneori cit de simplu ar fi dacă am putea renunța la unele prejudecăți.

Am mai vorbit și am scris despre acest subiect, — toți cu care am vorbit știu cum trebuie să fie, însă mereu altfel. Unii au viziunea poetului liric, — Luceafărul dacă se poate, — alții așteaptă intruparea poetului filosof și în sfârșit unii se gindesc la evocatorul sentimentelor patriotice. Toți au dreptate. Personalitatea lui Eminescu nu numai că are o deschidere și o prestanță polivalentă, dar are și aureola mitului. Este poetul național, adică al tuturor.

Ion Vlasiu

O creație lexicală

AU spus-o, înaintea mea, alții: am repetat-o și eu, de câte ori s-a ivit prilejul: Eminescu nu a îmbogățit lexicul românesc prin ceea ce se cheamă „formații personale”, confecționind — ca atitudine dintre confrății și „epigonii” săi — cuvinte noi, cu ajutorul mijloacelor derivate, bogate și ispititoare, ale limbii noastre. Poetul a preferat calea „derivării semantice”, actualizând și valorificând artistic disponibilitățile semantico-stilistice ale termenilor din fondul străvechi și statornic al vocabularului, prin încadrarea lor în contexte surprinzătoare. Or, presiunea unor atare alianțe contextuale obligă vocabulele cele mai firești, bine cunoscute obștii vorbitorilor, să dea în vileag sensuri și nuanțe semantice inedite, specifice limbajului poetic eminescian.

Nu voi zăbovi, hic et nunc, asupra acestui aspect pasionant, pentru că titlul însemnărilor de față mă obligă să tratez tocmai una din puținele „formații personale” izvodite de Poetul național. Voi preciza de la început că, în cazurile foarte rare cind Eminescu inovează stricto sensu, plasmuirile lui sint firești, nu prezintă nici o stridentă, iar posteritatea avea să le confirme, validind procedeul derivativ folosit de poet. Citez o strofă din *Cugetările sârmanului Dionis*, de la care se va urni discuția noastră: „De-ar fi-n lume numai mite — tot poet aş fi? Totuna: / Mieunind în ode nalte, tragic miorlăind — un Garrick, / Ziua tologit în soare, pindind cozile de soare, / Noaptea-n pod, cerdac și stresini, **heinizind** duos la lună”. Este aproape sigur că noul verb **heiniza** „a scrie versuri în genul lui H. Heine” (DE) a fost intruchipat de Eminescu, care a adăugat la numele cunoscutului romantic german, foarte apreciat de junimiști, sufixul internațional **-iza**, ajuns, ulterior, extrem de productiv. Nu va fi inutilă — nădăjduiesc — o analiză succintă a modului cum acest sufix a reușit să devină „viu” în limba română actuală.

Voi aminti, mai întâi, câteva verbe neologice imprumutate din franceză, în alcătuirea cărora **-iza** nu este analizabil în română, cum sint **deratiza** „a stîrpi șoarecii, șobolanii”, **ostraciza** „a alunga pe cineva din viața publică”, **preconiza** „a proiecta, a prevedea (ceva)”; a propune, a indica, a recomanda insistent”. Caracterul inanalizabil al unor astfel de verbe se explică prin amănuntul că vorbitorii limbii române nu recunosc, decit „preveniți”, în structura lor francezul **rat** „șobolan”, grecescul **ostrakon** „școică pe care locuitorii vechii Elade inscribau numele celor expuși surghiunului” în sfîrșit, latinescul **praeconis** „crainic public”, „șansa” sufixului a constat în faptul că el a pătruns și în structura unor derivate din adjective care există și singure, „pe cont propriu”, în lexicul românei moderne. Asemenea verbe sint actualiza, banaliza, civiliza, diviniza, esențializa, finaliza, generaliza, localiza, moderniza, neutraliza, omogeniza, ridiculiza, solidariza, trivializa, umaniza, vulgariza etc., etc. Structura unor asemenea verbe se

dovedește transparentă pentru vorbitori, intrucit, alături de ele, circulă și adjectivele **actual**, **banal**, **civil**, **divin**, **esențial** etc., etc., ceea ce a dus la posibilitatea „desprinderii” sufixului și la calificarea lui ca element „viu” al derivării românești. Așa se explică ivirea unor formații, folosite chiar în lingvistică, dar și în critica literară, ca **ardeleniza**, **bănăteniza**, **moldoveniza**, **munténiza** etc. Adjectivul participial **orășenizat**, —ă, identificabil la Zaharia Stancu, presupune un verb **orășeniza**: „Gîndul judecătorului de instrucție se învîrtea intruna în jurul Măriutei Lupei. Tărîncuța de curînd **orășenizată** îl mințise și-l păcălise” (*Rădăcinile sint amare*, IV, ESPLA, 1958, p. 297).

Cu timpul, **-iza** a început să se anine și unor teme... turcești. **Mahalagiza** apare într-un cunoscut studiu al lui G. Ibrăileanu (*Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*): „În Caragiale, numele acestea se mai **mahalagizează** încă, din cauza marelui talent al scriitorului de a concentra în ele esența de mahalagism. Pe Lache, Mache și Tache, el i-a făcut mai Lache și mai Mache”. (*Opere*, III, Editura Minerva, 1976, p. 250). În aceeași ordine de idei, nu poate fi omis verbul, foarte expresiv, **mușamaliza** „a cocoloși”.

Mai apropiate de eminescianul **heiniza** sint derivatele cu **-iza** din nume proprii. În epoca de glorie a lui Ionel Teodorescu a apărut verbul **medeleniza** „a scrie cu abuz de metafore (ca I. T. în cunoscutul său roman *La Medeleni*)”. Într-un articol din 1946 Călinescu face următoarea mărturisire: „Rosetta juca, conștientă, rolul mintuitor al Beatricei, iar eu **alighierizam**”. (*Gilceava înțeleptului cu lumea*, I, Editura Minerva, 1974, p. 257). Cam în aceeași perioadă, student fiind, am auzit căzînd de pe buzele unui profesor ilustru verbul **hamletiza** cu înțelesul „a lua (viața) în tragic (aidoma nefericitului print al Danemarcei)”. L-am regăsit, nu fără satisfacție, în romanul lui Tudor Teodorescu *Braniste*, **Pavilionul de vîntoare**: „Și nu-ți face din asta nici decepție, nici suferință. Așa cum te-am cunoscut, cred că ești inclinat să **hamletizezi**” (Editura Eminescu, 1986, p. 34).

Ultimele trei verbe (**alighieriza**, **medeleniza**, **hamletiza**) nu și-au aflat, încă, loc în dicționarele noastre, nici măcar în cel „invers”. În schimb, **pasteuriza** și **vulcaniza** — formate tot din nume proprii, acela al savantului francez Pasteur (1822—1895), respectiv, al lui Vulcan, zeul roman al focului — sint bine reprezentate. **Vulcanizarea** este, astăzi, o operație aproape... banală, iar **pasteurizarea** — un procedeu tehnic care se aplică nu numai laptelui, ci și... berii.

În sfîrșit, într-un emoționant și, mai ales, extrem de instructiv interviu, publicat în revista „Flacăra” (nr. 36/1987), regretatul Șerban Cioiculescu, care tocmai rotunjise vîrsta de 85 de ani, declară textual: „— [...] bătrînețea nu mă **mizantropizează**”. Derivatul se justifică pe deplin, este perfect inteligibil, avînd, pe

deasupra, avantajul, deloc neglijabil, al conciziei, căci el reduce la un singur cuvînt ideea cuprinsă în expresia „a face mizantrop”. Se înțelege de la sine că formația trimite direct la **Mizantropul** lui Molière.

Exemplele înșirate mai sus dovedesc cu prisosință că — și în cazurile, destul de rare, cînd recurge la inovații lexicale propriu-zise — Eminescu se angajează pe un făgaș „deschis”, pe care urmașii săi aveau să-l bătătorească.

Nu pot încheia fără să subliniez un amănunt ținînd de **omenia** Poetului. Într-adevăr, **heinizind** nu apare decit în textul destinat tiparului, înlocuind un mai vechi **șerbănind**, identificabil în variantele poeziei (v. *Opere*, I, EF, 1939, p. 332, subsol). Acest **șerbănind** reprezintă gerunziul verbului **șerbăni**, pe care Eminescu îl va fi extras, printr-un fel de derivare... regresivă, din numele poetastrului Theodor Șerbănescu, unul dintre „heinizantii” de la Junimea, probozit de G. Călinescu pentru „ieftinătatea” tînguirilor sale de un atare soi: „O durere infernală / Vai! consumă viața mea; / Suferința-mi e mortală / Și nu-i chip să scap de ea” (*Istoria...*, EF, 1941, p. 366).

Este în afară de orice îndoială că înlocuirea foarte aluzivului **șerbănind** prin mult mai „neutru” **heinizind** se întemeiază pe dorința lui Eminescu de a nu-și jigni confratele, oricît de penibilă era poezia acestuia din urmă. Iar noi alăturăm cu neasemuită bucurie strălucirii versurilor eminesciene, noblețea Omului care le-a zămislit.

G. I. Tohăneanu

LIGIA MACOVEI : Freamăt de codru

Suprema bucurie

■ Eminescu este darul pe care Destinul l-a făcut poporului român. Este fața de conștiință, de moralitate, de măreție și frumusețe spirituală, de neclintit adevăr istoric prin care poporul român își arată ființa. Parcă s-a născut la începutul timpurilor, atîta viață este în cartea lui, atîta credință în menirea țării sale. Atîta cugetare despre om și despre lume, parcă el ar fi „punctu-aceia de mișcare”, în neodihnită naștere a lumilor și a omului. Atîta durere a iubirii, și bucuriei, și părere de rău și omenescă zbatere, ca și cînd rostul lui ar fi fost în așteptare, în împlinire, în toate încercările faptei. Și într-adevăr, în toate acestea i-a fost dat să fie. Cărările codrilor el le-a căutat, văile de haos ori văile cu iarbă rourată el le-a văzut în spații cosmice ori între dealurile Ipoteștilor, a bătut ulițe, a privit cu înfiorare la un geam, deschis pentru noi acum ca spre un tărîm al iubirii, și a văzut în toate așa cum părinții de părinți au știut să vadă, codru și pădure, izvoare și riuri, lacuri și trestiișuri, plopi și ramuri, și nori lungi pe șesuri, și lună, atîta lună cit să umple toate nopțile și toate mările lumii.

El este peste timpuri al nostru, pentru că altfel nu s-ar fi ales Doina lui din toate ale noastre. Ardoarea gîndirii lui politice și a cîntecului spus cu minie și cu durere, cîntecul neamului și al proletariatului, îndemnul la zdrobirea orînduiei celei crude și nedrepte, dar și marea dorință la viitorul României, cîntarea întemeierilor în timpuri mitice, dar și a răzvrătirii, a răscoalei, a dreptății naționale, sint nepieritoare argumente ale spațiului peste care au trecut bîntuiri și valuri, fără să cîntească adevărul existenței noastre. A căutat în învățături străvechi punctele de reazim ale spiritului său, a înțeles din povestea și din simțirea neamului românesc expresia universalității și a scris limba esențială, în armonie și în substanță, în acord absolut cu gîndirea filosofică a timpului său. Mari vizionari i-au premers, cărturari de seamă și întemeietori de țară, cronicari ai vremurilor și poeți în jocul destinului. Apoi, norocul de-a fi fost însoțit de oameni luminați, într-un veac al recunoașterii identității și datoriei neamului său, a însemnat pentru el pornirea tumultuoasă romantică, și preocuparea de

cunoaștere și de judecare a locului și a viitorului țării dintre imperii, pînă la durerea adevărului spus cu autoritatea geniului.

Pe măsura dezvăluirii manuscriselor, s-a înțeles mai bine și s-a cunoscut din ce în ce mai mult, ce au însemnat nopțile lui de muncă, de căutare și desăvîrșire, în absolutul datoriei sale, de identificare pînă la pierderea rosturilor existenței, cu frumusețea și cu adevărul cuvîntului. Insuși gîndul morții era în rostirea nepieritoare a vieții. Simplitatea „dorului” său, patul împletit din vestede ramuri, locul de la marginea mării, în vecinătatea codrului și a cerului senin, toate sint și în cîntecul lui de iubire, spus în fața lucrurilor și a neantului.

Dar, despre Eminescu să vorbim în tăcere, citindu-i cărțile, și să-l gîndim „cu jale”, așa cum el însuși îl gîndea pe bătrînul Will, înțelegînd prin aceasta că el este acela care ne învață ce-i vorba, ce-i iubirea și ce-l jalea. Dar să nu scăpăm din vedere că la Eminescu jalea este expresia supremei bucurii, în „clipa cea repede ce ni s-a dat”.

Ion Horea

Murmurul variantelor

PUȚINĂ pleavă, un capăt de pai, un grăunte de piatră, o așchie nu fac ele să crape vasul de lut când, în adincul cuptorului, dogorile urcă spre toitul lor? De bună seamă — și asta o știe prea bine olarul.

Mina olarului așează pe roată o bucată de lut. Materia este grea, înformă, inertă — nu însă și oarecare. Înainte de-a se fi hotărât a-i da chip și folosință, olarul a ales-o dintre luturi, a lăsat-o la uscat, a sfărâmat-o cu maiul, a trecut-o prin sită ca s-o desartă de nisipuri și pietrișuri, a amestecat-o cu apa și a frământat-o în călcie, a ostenit în căutarea cu grijă fie și-a celei mai mărunte impurități.

Au lucrurile amestecate cu elementul umed, o cădere a lor, care aduce aminte auzului de adâncime, de noapte, de fapte în așteptare și neînchipute. Când cade pe roată, lutul așa se aude — însă când roata începe să-l învârtă, îl face să-și piardă parcă și ponderea, nu numai contururile. Până când mina olarului intră și se face nevăzută în el, ca într-un cumal de negură deasă.

E instructiv să știi (sau, în același scop, să îndrăznești un efort de închipuire) cum își pregătește aluatul rece olarul, dar încă o dată pe-atît, să privești peste umărul acestuia și să vezi cum cea dintîi formă se înalță din masa fără înfățișare a lutului, cum, din ceea ce nu avea dimensiuni chiar dintre palmele meșterului, se arată înălțimea, lungimea și lățimea, linia dreaptă și linia curbă. Sub apăsarea acelorasi palme, cea dintîi formă dispăre brusc, în materia din care cu cîteva clipe mai înainte, se ivise. Totul s-a petrecut atît de neașteptat, cea dintîi formă s-a ascuns atît de repede în părerea de movilă care-a rămas în locul ei pe suprafața rotii, încît abia dacă ți-o mai aduci aminte.

Pe cînd o formă nouă, a doua, se ridică din adîncimile lutului, din ceturile latente înăsași.

O mină a olarului, dreapta, rămîne să atingă lutul pe dinafară. Cealaltă, stînga, intră din ce în ce mai adînc în materia mereu în rotire și scoate de-acolo prisosuri. Degetele miinii drepte și degetele miinii stîngi au ajuns să se caute prin mijlocirea unui perete din ce în ce mai subțire. Acum se poate vorbi de **înăuntru** și de **afară**, iar ceea ce are olarul dinainte este chiar locuința golului.

Nu acesta este vasul pe care meșterul și l-a făgăduit.

În timp ce cavitatea de lut se rotește, el caută s-o pună de acord cu o formă despre care știe totul încă înainte de-a se fi așezat la masa lui. Dintre cite sînt cu puțință, numai despre ea se știe că rezistă la vuietul flăcărilor și la rigurile folosinței.

Mina olarului, stînga, nu se mai vede: s-a ascuns în golul întunecos pe care singur și l-a creat în întunericul lutului, și caută acolo, des-teaptă, fără lumina decît a propriei priceperi, alcătuirea viitoare a vasului. Cealaltă mină îi înlesnește căutarea — în timp ce pe dinaintea ochilor, dacă te apleci peste umărul bunului meșter, ți se perindă forme dintre cele mai neașteptate. Linia convexă și linia concavă se împotrivesc una alteia și, din împotrivirea aceasta, ceea ce urmează a fi **vasul** își schimbă neconștient înfățișarea. Oricînd, ai spune, meșterul poate să se oprească. Oricînd ochiul lui poate să aleagă una dintre nenumăratele forme ce se nasc unele dintr-altele. Sint forme pe care oricine le-ar numi: surprinzătoare, nemaivăzute, de neprețuit. Acum dacă meșterul ar face să se oprească roata ! Doar că olarul o sacrifică și pe aceasta.

El o caută pe cea ideală, nemulțumit la darurile ce i le face întîmplarea. Variantele vasului, nici una mai puțin frumoasă decît alta, sînt lăsate în urmă, ca un murmur premergător, de încercare, al buzelor înainte de rostirea clară și distinctă a cuvîntului ales să însemne adevărul.

Fără sacrificarea latentelor, ademenitoarelor sale forme ce-ar fi vasul? Și olarul oprindu-și roata la cea dintîi ispită (ofertă) s-ar mai numi el stăpîn al indeletnicirii lui? N-ar fi el un rob cuminte al întîmplării și un practicant al năucei uimiri față de generozitatea materiei?

DIN variantele unui poem eminescian se ridică murmurul parcă al tuturor posibilităților de exprimare a unei idei poetice.

„A unei stele ce-a murit / Icoană-n cer se sue / Trăia cînd n-o am fost zărit / Azi o vedem și nu e”?

Sînt versuri acestea de care să te lepezi cu ușurință? În răsunetul lor deslușim temeritățile de-ale lui Ion Barbu și Tudor Arghezi, mari pre-

D. PACIUREA : Himeră

țuri silabice — și, totuși, Eminescu a trecut peste ele, oferta aceasta nu i s-a părut pe măsura încă nerostitelor lui intenții.

„Oricite par a se fi șters / Oricite se mai curmă / Nimic din ce-i în univers / Nu pierde fără de urmă”.

De strofa aceasta limpede, de care ar fi avut nevoie pentru a face punte firească între termenii de comparație ce și-i stabilise (lumina stelei moarte și iubirea pierdută), de strofa aceasta cu o tăietură rece și fără cusur poetul se desparte, ca și de aceasta, nu mai puțin prețioasă:

„Și dacă nu mai e la loc / Și nu ne mai răsfată... / O raz-a stinsului noroc / Mă urmărește-n viață”, ca și de aceasta, clădită cu prioritate din monosilabe:

„Mă mir adescori de ce / A o uita nu pot / De ce un vis ce nu mai e / Nu a pierit de tot”, sau de acestea două, cu indiferența unuia ce știe că doar întregul ce urmează a fi configurat și cucerit va da măsură adevărată părții și amănuntului:

„Parcă răsare din adînc / Din sfînta veșnicie / Nimeni n-o vede de-mprejur / Lumină-ți numai ție // Și multe-ți spune și ascuți / Și multe-or să mai spue / Cînd nu mai este ce a fost / Totuși mai e ce nu e”.

Există o variantă a neliniștoarei **La steaua**, cu versul de cinci și șase silabe — o poemă cu trunchiul înalt și subțire, cu o legănare ce trimite la aburul unei vedenii de arbore tinăr.

„Pe ceruri departe / Lucește o stea / Aproape se stinge / Cum tremură ea? // De-acolo s-ajungă / O rază la noi / Se cere o mie / De ani înapoi //... De ce mai lucește / Cînd stelele vor / Să semene toate / Iubirii cînd mor // Să fie ca tot ce / Iubim pe pămînt / Ce sunt parcă n-ar fi / De nu știm de sunt”. E greu de spus cum a izbucnit poetul să nu se lase ademnit de muzica acestei forme muzicale a ideii sale.

Sînt arte poetice, le-am numi ale sincerității, care se întemeiază pe improvizatie, pe dictatul clipei, pe ceea ce iese din fuga condeiului deasupra hîrtiei, pe lăsarea în voia ritmurilor și a puterii lor de-a stîrni sursele imaginației, pe încrederea în cuvintele ce-ți traduc în chip nemijlocit — și nefiltrat — evenimentele vieții interioare. Acestea, fie că vin de la romantism, fie că justifică politica suprarrealistă, expun mai degrabă opinia despre actul creației a receptorului (teoretician sau simplu cititor) decît credința în cunoștință de cauză a emițătorului.

Dacă lucrurile ar sta așa, dacă poetul ar pune cuvînt după cuvînt în virtutea puterii, ce i se atribuie, de-a atinge fără efort marginile definitivului, ei bine, cititorul ar trebui să se mulțumească cu locuri comune; cu platitudini; cu mărunte și previzibile salturi de la o rimă la alta, cu produsul adică pe care Ion Barbu îl numea, nu prea de mult, **leneș**; cu ne-transfigurările unei atitudini față de poezie, pe care, din grabă, le confundăm adesea cu tentativa realistă.

De clipa cînd își oprește olarul roata, de punctul anume unde curmă el rotirea vasului depinde și prețul vasului și faima olarului.

Aș îndrăzni să afirm că în opinia unui poet despre locul unde se cuvine să se oprească în căutarea invariantului stabilim înălțimea ideii ce o profesează el sau epoca lui despre poezie.

Pentru Eminescu a încheia un poem

n-a fost doar un simplu act de opțiune.

Variantele poeziilor lui probează credința în existența invariantului și n-au nimic în comun cu bijbierea, prin beznă, după darurile întîmplării — care daruri pot fi, de ce nu și miraculoase, dar nu mai mult decît înțînirea găinii lui Creangă cu mărghi-ca. Sinceritatea lui Eminescu s-a dovedit în efortul său de-a înlătura, rînd pe rînd, variantă cu variantă, toate obstacolele înspre corpul dinainte știut al nerostitei încă idei.

Citim aceste patru versuri: „Cînd sufletu-mi atîrnă plutind în ochii mei / De un cutremur tainic al tinerei femei / Și viețile-amîndoror s-amestecă-n întreg / Cînd înțeles de tine, eu insumi mă-nțeleg” — și alte patru, ceva mai jos, la pagina 309 a ediției Perpessicius:

„E încă tot !... Avea-vei în ochi-mi acel preț / Ce azi ți-l dă sfiala pierdutei mele vieți? / Voi fi supus duioasei, nemaisîmțitei munci, / C-o oaste de imagini să te iubesc și-atunci”. Le căutăm în poezia **Nu mă-nțelegi**, tipărită în „Album literar”, la 15 martie 1886 și așezată de Maiorescu în ediția din 1892, a șasea. Nu le găsim — și trebuie să recunoaștem că din numărul poeziilor citiți l-am cercetat nici unul n-ar fi renunțat la versuri de-o asemenea precizie și frumusețe. Doar autorul lor, care a știut să le topească sensul în esența întregului.

Contemplarea variantelor ce gravitează în jurul poeziilor lui Eminescu este un exercițiu spiritual incurajator față cu practicarea vorbei ce vine, de la sine, cu plutirea fericită și neîmpiedicată de indoilei spre capătul paginii, cu năzărirea că poetul poate să cînte la flaut în felul cum Hamlet îl îndeamnă pe Rosenkranz, așezîndu-și doar degetele pe clape și fără vreun învît prealabil.

În cite feluri se poate spune că anii trec? Răspunsul poetului este că numai într-unul singur. Întocmai cum urmărim nașterea și pieirea formelor pe roata olarului, tot astfel ascultăm și noi murmurul poetului înainte de-a găsi formularea cea mai apropiată de nucleul (trăit) al adevărului că anii trec.

„Copil eram cînd neguri albe-n șesuri / Luceau ca-n visul unei nopți de vară”.

„O tinereți, ca neguri de pe șesuri / V-ați dus și veșnic nu vă-ntoarceți iară”.

„Zburat-au anii ca un pîlc de presuri”. „Zburat-au ani ca stoluri lungi pe șesuri”.

„Trecut-au ani ca nouri lungi pe șesuri”.

CEVA mai sus ne-am imaginat un olar preparîndu-și lutul înainte de-a-l da, pe roată, forma dinainte gîndită a vasului. Dacă ne-am imagina, însă, un olar care creează însăși materia de unde își va alege lutul pentru vasele sale? N-ar fi el de-o seamă cu zeii? De-o seamă cu ei este și Eminescu atunci cînd din marea multime a cuvîntelor destinate unei **Ode pentru Napoleon** alege cîteva, ca să le transforme în nucleul compact și sever al **Odei**, în metru antic.

„Cerul bolnav d-astrelor lui rînit fu” — iată un vers creat spre a fi părăsit.

Iată două strofe create spre a fi părăsite pentru totdeauna, ca niște steriluri oarecare: „Nu de a Nordului mari pustii de zăpadă / Unde purtat de vînt prin ruine de gheață, / Tu auzi strigarea nebună de secol / Mîndrului Odin”; „Parcă născut sunt aproape de valuri / Leagăn avînd țărîm inspu-mat și rece / Jur împrejur tremura pustiu / Mijloc al mării”.

Printre cuvintele unuia dintre variante, răsar deodată cîteva („Nici credam că pot să mor vr-o dată Falcin, mîndru înfășurat în manta-mi”) — și centrul de atenție al zeului se abate asupra lor. Faptă de zeu ce nu-și pune la îndoială puterea de zămislire este abandonarea materiei abia create, de dragul a cîteva cuvinte încă nu de tot împerecheate, dar prevestind în răsunetul lor virtuțile toate ale **Odei** fără pereche.

Ce înțelegea Mite Kremnitz prin „o poezie făcută adhoc” cînd amintea de **Cu mine zilele-ți adaogi**, dăruită de Eminescu la ziua ei de naștere? Ceea ce înțeleg, probabil, toți oamenii care se posomorăsc dacă află că poezia cu pricina nu s-a întocmit din virful condeiului, ci la capătul unui tensionat efort de cucerire.

Pentru Mite Kremnitz ne rezervăm un suris îngăduitor. Închipuirile ei țineau de-o artă poetică a epocii, de cultivarea basmului cu nașterea poemului din clipă, pentru clipă, într-o clipă. Noi, însă, am ascultat murmurul variantelor — și surisul ni se șterge de pe față la auzirea lui și ori de cite ori ni-l aducem aminte.

Mircea Ciobanu

Eminescu

VLADIMIR STREINU :

■ Poezia lui Eminescu este în primul rînd un spectacol cosmic, pe care nimeni nu l-a imitat. Nu-mai cițiva poeți ai lumii au pus ca și el planetei să se nască încă o dată, să rotească hipnotici după un caicul neștiut și să emane misterioasa lor influență asupra conștiinței omenești, peste care par a vărsa luminoase somnuri vegetale, silind-o să abdice să se retragă în natura primordială. Puterea luminii de lună, sub care zace conștiința oricărui cititor al lui, îi transformă poezia în visul nesfîrșit al unui nou Endymion.

Clopotul de alamă

■ Gazetăria lui Eminescu nu seamănă cu nici o publicistică gazetărească din epocă, oricît de bogată a fost ea în „condeie” și în personalități politice. Ea este o *scriere* cu pretexte gazetărești, o *carte* a durerii tragice a poporului românesc. De la Eminescu-„gazetarul” istoria noastră ia dimensiunea și intensitatea, pînă la delir și coșmar, a tragediei. Cu Eminescu se relevă că istoria românească era sinonimă cu tragedia românească: tragedie de destin istoric. Poetul venise la „Timpul” nu pentru a salahori clubului conservator și a-i asigura comenzi de atac antiliberal, ci pentru a *scrie* la „Timpul”. Politica venerabililor conservatori avea cine s-o facă, — și știa cum trebuia făcută. *Scrisul* dictat de conștiință sa este politică sa proprie, „conservatorismul” său organic. El își scrie Opera, scriind la „Timpul”. O operă cu acces direct, de difuziune și de revelație. Poetul transformă gazetăria în *Operă*. „Timpul” devine eminescian, nu Eminescu se anonimizează în discursul conservatorismului politic. C.A. Rosetti, contemporanul său liberal, pe cit de discreditat de poet pe atîta de prețuitor al scrisului eminescian de la „Timpul”, ridicase gazetăria la rangul și prestigiul celei de „a patra puteri” în stat; Eminescu o ridică la rangul Operei. Polemic, fascinant în pledoarie, cu o pregătire intelectuală erudită, într-o stare de transă a retoricei și de patetică incandescentă, vîrsînd tamente de ură antiliberală, Eminescu se jertfește, spunînd, repetînd, plîngînd marelă adevăr despre prezent. Replică la marelă delir liberal (îndreptățit și el din altă perspectivă !), Eminescu vine cu marea acuză. Cîrmaci beți de iluzii și de utopii erau treziți de acest veghetor al neamului. Corabia destinului nostru pornise într-o aventură riscantă. Clopotul de alamă al neliniștii tragice bătea din opera lui Eminescu de la „Timpul”. Cine l-a auzit !...

Marin Bucur

În gară

■ De vei trece vreodată prin Berlin și vei vedea urcîndu-se într-un mic tren local (să mai existe așa ceva în Berlinul secolului douăzeci?) o tină ră blondă, cu ochi albaștri și buze roșii, care răspunde la numele Milly, însoțită de un tinăr dotat cu lulea, cu o bucată de pastramă (învelită pesemne în hîrtie curată) și-un „șip cu Kümmel” (dacă așa ceva a supraviețuit vremilor și războaielor mondiale), uită-te cu atenție la ei, prietene fericit călător, căci dacă e sigur că n-ai ce vedea mai mult decît cele de mai sus, plus Schopenhauer-ul de sub brațul tinărului, există o șansă, una singură dintr-un mare număr de milioane sau chiar de miliarde, să-l vezi pe Eminescu în îndepărtata-i tinerețe.

Să fi fost călător — de voie, de nevoie — prin Berlinul secolului trecut și să-l fi văzut pe Mihai Eminescu în gară, luînd trenul către Potsdam ! Și să fi citit — ehei, mult mai tirziu, în alt veac ! — poezia descriînd scena pe care ai văzut-o... Această posibilitate, însă, e exclusă. Dar nu de tot. Există, mai există o șansă, una la un mare număr de milioane sau chiar de miliarde. E deci și ea la fel de rară ca și posibilitatea nașterii Sale, a lui Mihai Eminescu, în această lume.

Chiar în această lume, pe care a vizitat-o spre a-i aduce lumină, o altă lumină.

Nicolae Prelipceanu

M. Eminescu

OVID DENSUSIANU :

■ Eminescu a putut să primească romantismul și să-l topească cu ceea ce era românesc, tradițional, și-atunci înțelegem de ce la dinsul, fie ca motive de inspirație, fie ca exprimare, nu găsim acele izbtoare stingăcii pe care le-am întâlnit chiar la Alecsandri, pe care cu deosebire le-am văzut la Bolintineanu, pentru că la aceștia, și mai ales la Bolintineanu, romantismul a venit ca o adaptare ori parțială, ori uneori superficială, pe cind sufletul lui Eminescu a știut să tragă o linie de armonizare de la romantism spre tot ceea ce avea să se integreze inspirației lui.

1889, iunie

■ Nașterea zilei de 15 iunie însemna apusul Luceafărului : Eminescu se stinge — poate în mijlocul unui vis.

Nimeni nu i-a vegheat ultimele clipe. Veronica (nu bănuia nimic) scria, în chiar acel început de ziua, o replică la versul eminescian „Ce n-ar da un mort din groapă pentr-un răsărit de lună” : „...eu aş da de voie bună / Toate razele de lună, toate razele de soare / Să te pot uita pe tine, să simt sufletu-mi că moare”. Peste două zile avea să așeze la catafalcul poetului o cunună impletită tocmai din flori de „nu-mă-uita”... Funeralii naționale (pe care nu le-a hotărît și aprobat, oficial, nimeni), dar și stinjenitoare listă de subscripție. Corul de la Domnița Bălașa : „Mai am un singur dor”. Maioreșcu și ceilalți rup cite o frunză de la catafalc drept amintire. (Mai știe cineva ce s-a ales de aceste foi veștede ? Se păstrează vreuna ?) În cortegiul, pe zăpușeală, fără trăsura, parcă într-o ispășire a unei penitențe, oamenii care l-au iubit și ajutat. Înțelegeau acum c-ar fi fost loc pentru și mai multă dragoste, pentru și mai adinc sprijin. Lingă catafalc, volumul de *Poesii*. Cutare Dumitriu avansează suma necesară înmormintării. Un student își încheie discursul citind din *Scrisoarea I* : „Poți zidi o lume întreagă, poți s-o fărâmi... orice-ai spune / Peste toate, o lopată de țărână se depune”. Corul reia „Mai am un singur dor”. În racla simplă, poetul se ascundea nu numai printre flori și jerbe, dar și în umbra unei înfățișări „cu desăvîrșire schimbată”. Și-a fost prezis să trăiască 78 de ani. N-a biruit decit jumătate — 39. În clipa coboririi în mormint, un gazetar a avut inspirația să noteze o frază esențială (recent identificată de istorici ieșeni) : „S-a trăit impresia că se îngroapă nu numai un om ci și tezaurul poporului român”.

Acum, la împlinirea centenarului, să ne amintim vorbele lui Vlahuță : „Oameni ca Eminescu răsar la depărtări de vecuri în existența unui popor”.

Mircea Radu Iacoban

Pururi tinăr

■ Săvîrșindu-se din viață la 39 de ani, Eminescu rămîne pururi tinăr. Cum trebuie să fi arătat conjuncția astrală la 15 ianuarie 1850 ? Dar la 15 iunie 1889 ? Vor fi apărut, cu siguranță, câteva coincidențe — unele dintre ele răzbat la vedere prin cifrele identice ale zilei nașterii și morții — vor fi, desigur, decriptabile citeva dintre șaradele amenințătoare ale astrelor care vegheau cu ochi înghețat viața și moartea poetului. Nerăbdătoare să treacă în neființă omul de carne, conjuncția astrelor nu poate să-i șteargă opera și tinerețea și de atunci toate efigiile poetului vor purta amprenta inconfundabilă a virilității și melancoliei. Pururi tinăr. Capricornul, această cea de-a zecea zodie, stă sub sceptrul lui Saturn, al timpului adică, și este semnul porții către zei.

Palid, Eminescu trece prin această poartă a învingătorilor. Nici una dintre rotirile planetelor nu-i este favorabilă omului de carne și de singe, dar tocmai el este alesul care poate să audă și să descifreze muzica sferelor și plinsul Demiurgului. Și astfel, poetul își asumă cu egală seninătate viața și moartea și hotărăște să rămînă tinăr. Pururi tinăr. Eminescu bătrîn este înimaginabil. Saturn, sau, cum îl vor numi astrologii Evului Mediu, Marele Malefic, guvernează zodia punind tot timpul opreliști. La 15 iunie 1889 Eminescu trece și de ultima dintre ele și rămîne pururi tinăr.

Tudor Dumitru Savu

20 România literară

O CĂRARE

■ **D**ACĂ, adunîndu-și resursele din fondul de aur al culturii române și universale, Mihai Eminescu a împlinit un model exemplar de creator, Lucian Blaga este cel care, la nici o jumătate de secol distanță, a ilustrat acest model cu încă un exemplu viu al puterii creatoare a poporului nostru. Apropierea pînă la identitate a celor două exemplare de model, departe de a șterge nofele deosebitoare, pune în lumină tocmai individualitatea pregnantă a fiecăruia. Legile constructive ale prototipului au trecut și s-au împlinit firesc de la unul la altul, în alte nuanțe de culori, în alte mîresme din domeniul inefabilului. Diversitatea operei e aceeași, alcătuită din aceleași elemente : poezie și proză, teatru și cugetare. Puterile de explozie a magiei creatoare primordiale, la Eminescu, îi urmează și corespunde posibilitatea de a da trăsătura finală, de a încheia construcția ambițioasă și sistematic imaginată, la Blaga. Același este și raportul dintre elemente, rolul lor particular în alcătuirea simfonică pe care o servesc, poezia și cugetarea rămînînd predominantă și la unul și la celălalt. Aceeași, vastitatea ariei din care se adună izvoarele operelor : spațiul universal depășit hotărît dincolo de hotarele eurocentrismului, cel național în care perspectiva tradiției trece de hotarele istoricului, alimentîndu-se fructuos din tezaurul inepuizabil al culturii populare.

Traseele care unesc cele două adevărate universuri, universul Eminescu și universul Blaga, pe cărarea cea mai luminată a geniului creator românesc, reprezintă tot atîtea linii de extraordinară fertilitate ale culturii noastre. A le urmări pas cu pas nu înseamnă numai una din cele mai fascinante aventuri intelectuale pe care călătoria în cosmosul culturii române o poate presupune, dar operația de trasare a principalelor elemente ale hărții acestuia. Rezumînd cite o cultură întreagă, și unul și celălalt, împreună ridică la mai mult decît la patrat prețul acestei culturi, arătîndu-ne steaua înaltă care măsoară puterile creatoare ale poporului nostru.

■ **P**UTEM pași pe cărarea de lumină de la Eminescu la Blaga pornind de la cunoscuta elegie *O, mamă...* care are un loc aparte în poezia lui Eminescu fiind, după cum s-a mai spus, una din puținele legate strict și ușor de verifi-

cat de un amănunt biografic precis ; de asemeni, ea este unul dintre puținele texte care par a fi izbucnit exploziv, într-o variantă finală și care au o dată certă : 1 ianuarie 1880. Să mai adăugăm, la acestea, că asocierile celor două motive, al mamei moarte și al iubitei îndurerate, a putut părea multor comentatori forțată sau inexplicabilă.

Procesul critic al elegiei cunoaște o diversiune izvoristă pentru care s-a cheltuit multă informație, cerneală și chiar fantezie necontrolată, din moment ce sursele ei, identificate cu pretenții comparatiste, se numără cu zecile. Augustin Z.N. Pop, într-un articol publicat în numărul din „Convorbiri literare” de exact acum o jumătate de secol, deci de la jumătatea distanței care ne desparte pe noi de dispariția poetului, și subintitulat : *Registru tematic, aparat, revizuire și propuneri*, cit și Perpessicius, în laborioasele sale note cuprinse în volumul al treilea al ediției cunoscute, fac o inventariere fidelă și mai ales foarte sugestivă a acestui exces sur-sologic care nu este decit de foarte puține ori dincoace de limita fantazării hazardate. Pentru a ne face măcar o idee despre tărîmurile îndepărtate pe care a rătăcit fantezia izvorîștilor, să amintim doar cîteva nume : poezii ruse Pușkin și mai puțin cunoscutul Nadson, la fel de puțin cunoscutul poet ceh Vrchlicky, apoi Properțiu, Ronsard, Baudelaire, Paul Bourget, Shakespeare, Lenau. Dar tot Perpessicius notase apăsător : „O, mamă nu datorează nimănui, nimic. E una din cele mai personale cristalizări ale lirismului eminescian și se cuvine circumscrisă în sfera biografiei poetului. [...] Concepția acestei elegii, care a putut să pară atît de nebuloasă, e, dimpotrivă, cit se poate de organică”. (în *Note*, vol. II, p. 169).

Exegeza poemului cunoaște însă un moment de excepție, de natură să risipească multe neclarități și să pună accentele trebuitoare pe adevăratele lui frumuseți și înțelesuri. Este capitolul pe care Tudor Vianu i-l dedică în concentrata sa monografie asupra poetului. Practicînd un comparatism atent și mai ales prudent, mereu aproape de undă de poezie a textului și negrăbit să ofere sentințe definitive, Tudor Vianu ne lasă o interpretare în care punctele încă neelucidate și semnele de întrebare au cel puțin tot atîta valoare ca și a luminișurilor de gînd și deslușirilor pe care o lectură matură, bine întemeiată intelectualicește, le poate prilejui.

Rămîne, mai mult neexprimată, dar, prin aceasta, cu nimic mai puțin grăitoare, nedumerirea pentru insolitul apropierii dintre cele două motive, sugerîndu-se că tocmai aici s-ar găsi una din sursele secrete ale misterului poetic care continuă să învaluiască atît de obsesiv cunoscutul text.

Chiar dacă au trebuit să se incline în fața evidenței, atît de rare în laboratorul eminescian, a unei variante finale apărute aproape spontan, fiecare din cei trei comentatori amintiți pînă acum au reținut un fapt cu posibile urmări pentru deslușirea adevăratelor semnificații poetice a elegiei : acela că, după cuvintele lui Augustin Z.N. Pop, „O, mamă...” nu trebuie depărtată, ca timp și sensibilitate, de faza variantelor «Mai am un singur dor», din care se dezvoltă partea centrală...” (l.c., p. 729). În adevăr, între cele peste patruzeci de variante ale cunoscutului poem, o găsim pe aceasta : „Iar tu iubita mea / Nu-mi plînge la creștet / Din teiu un ram imi ia / Ci care-i mai veșted // La capu-mi să-l îngropi / Iubito, aice / Din ochii tăi doi stropi / Asupră-i să pice // Simțind cum teiul meu / Asupră-mi umbrește / Eu voi dormi mereu / Mereu el va crește”.

La această observație trebuie să mai adăugăm precizarea lui Perpessicius : „Deocamdată, e din ce în ce mai vădit că prima formă a poeziei de față [Mai am un singur dor, n.n.] purcede din balada tîlmăcită [Virful cu dor, de Carmen Sylva, n.n.], infuzată cu motivul cornului din *Peste virfuri*”. (*Note*, vol. III, p. 233).

Să mai adăugăm noi, de data aceasta, o observație : una din variantele în cauză se intitula *Dorința unui dac* și începea cu strofa : „Cînd voi muri curînd / În liniștea serii / Să mă-ngropați cîntînd / La marginea mării”.

Cum vedem, o formațiune tematică unitară, deschisă arborescent spre două efflorescențe finale și avînd rădăcinile prinse în solul pe care-l reprezintă balada *Miorița* cu întreg complexul său ritualic și ideatic. Dintre constanțele sau elementele care compun această formațiune, marea nu poate avea desigur alt înțeles decît acela pe care l-a dat, de regulă, exegeza tradițională, adică reper existențial fundamental de dimensiuni cosmice. Celelalte constanțe identificabile aici ar fi : elementele de ritual, de tipul : *Să mă duceți cîntînd*, actanții acestui ritual sau persoanele pe care eroul liric le presupune aproape sau departe. Cum se poate observa din parcurgerea numeroaselor variante, constanțele se păstrează în ciuda variantelor de un fel sau altul ale acțiunii lor. Astfel, ritualul poate fi tăcut : *Să mă duceți tăcînd*, sau dimpotrivă : *Să mă-ngropați cîntînd*, actanții pot fi nenumiți, decît prin simpla persoană a verbului, ori din contră : iubita, mama, sau, cum cumulează această variantă de strofă : „Și-acei luceferi sfinți / Ce tremură-n cetini / Mi-or fi ca dulci părinți / Ca gingași prieteni.”

Este evident că, în înaintarea lor spre varianta finală, diferitele variante intermediare nu au ales una sau alta dintre soluții pe considerente de natură conținutistică, să zicem. Vrem, adică, să spunem că e preferată o formă sau alta, de exemplu *tăcînd* sau *cîntînd*, exclusiv în funcție de resursele de melodicitate ale vocabulei ca atare, în contextul în care îi este dat să se înscrie. Pe de altă parte, pe măsura apropierii de variantele finale, se observă totuși o anumită mișcare de grupare mai precisă a conținutului acestor constanțe. Astfel, în ce privește actul ritualic propriu-zis, preferința poetului este pentru transferarea acestuia pe seama elementelor naturii, după cunoscuta formulă : „Și nime-n urma mea / Nu-mi plîngă la creștet, / Doar toamna glas să dea / Frunzișului veșted.” În același timp, grupul actanților, al celorlalți, cunoaște un evident proces de cosmicizare, de la *iubită, părinți, prieteni*, prin *luceferi-prieteni*, la : „Luceferii de foc / Privi-vor din cetini / Mormint fără-de noroc / Și fără prieteni.” Se ajunge astfel la muzicalizarea sublimă din variantele finale, în care orga complexă a naturii în-deplinește ritualul, iar eul des-mundat este inconjurat ca de o horă prietenă de repere cosmice strălucitoare. Dar nu altceva se întîmplase în *Miorița*, unde fluierașul de soc și cel de fag filtrea glasurile naturii și tabloul se încheie cu nuntirea cosmică.

■ **I**NMORMINTAREA, ea unul din cele mai importante rituri de trecere ale poporului român, a fost descrisă de exegeții ei autorizați ca o suită complexă de ritualuri săvîrșite de anumiți actanți. În ritual, elementul melodic joacă rolul cel mai important. Actanții sint, mai întîi, rudele cele mai apropiate ale răposatului și apoi

C. RESSU : Lasă-ți lumea...

DE LUMINĂ

SABIN BALAȘA : Dintre sute de catarge...

Întreagă comunitatea umană căreia el i-a aparținut. Rostul ritualului de trecere este, după cum se știe, acela ca, prin actele lui, comunitatea celor vii să transfere pe cel proaspăt răposat comunității morților. Iată ce scrie unul din cei mai reputați folcloriști și etnologi, profesorul Mihai Pop, despre ritul de trecere la poporul nostru : „În concepția tradițională un rit neputînd fi fragmentat, se cere săvîrșit în integritatea lui, așa cum este predicat de construcția logică a lui. În tradiția noastră folclorică, construcția logică a ritului de trecere se bazează, ca și construcția tuturor riturilor, pe necesități practice, modelul logic este determinat de funcția socială a obiceiului, are caracter pragmatic. Ceremonialul de înmormîntare are menirea de a repara, pentru lumea celor vii, breșa ce s-a produs prin desprinderea din rîndul ei a unui membru, de a restabili echilibrul social stricat prin moarte. Acest echilibru nu se poate restabili decît prin integrarea fără greș a celui mort în noua lui stare. Pentru săvîrșirea acestei integrări ceremonialul continuă dincolo de realitatea lumii noastre în realitatea mitului”. (Mitul marilor treceri, în *Folclor literar*, vol. II, Timișoara, 1968, p. 88). Și mai departe : „Cîntecul zorilor, model poetic al ceremonialului de înmormîntare, ca rit de trecere în integritatea lui, are o structură compozițională binară în care realitatea lumii noastre se corelează cu realitatea mitului. Același model binar stă și la baza viziunii tradiționale despre neam și lume.

Cum se desprinde din mitul marilor treceri și cum se poate desprinde și din totalitatea credințelor și obiceiurilor legate de cînstirea morților, în concepția tradițională românească neamul este o mare unitate din care fac parte atît cei vii cît și cei morți, cei ce trăiesc în mitica lume de dincolo. Prin aceasta structura lui ni se dezvăluie binară. Cele două jumătăți sînt delimitate din partea celor vii față de cei morți de către moși, cea mai bătrînă din generațiile celor vii și din partea celor morți față de cei vii de acele reprezentări mitologice ale strămoșelor care apar ca actanți în ceremonialele vieții de familie.

Cele două jumătăți ale neamului, ca două elemente ale structurii binare, nu sînt opuse și nici despărțite în concepția tradițională românească, de temeri, de dușmani. Neamul celor vii păstrează [...] legătura cu neamul strămoșilor prin numeroase rituri ce sînt practicate fără greș în zilele însemnate ale tradiției de familie.

Dacă neamul este o mare unitate a celor vii și celor morți și lumea în care apare este și ea unitară. Așa cum se desprinde din credințele difuze, din legende și din mitul analizat, lumea este concepută ca o mare unitate cu două ipostaze : cea de dincoace și cea de dincolo” (id., p. 89).

Iată dar că nu trebuie să căutăm prea departe modelul binar al elegiei O, mamă... El s-a transferat desigur din concepția difuză în care se formase și de la care se alimentase conștiința poetului. În primă instanță, deci în prima parte a acelei formațiuni tematice căreia am văzut că îi aparține atît amintita elegie cît și toate variantele pregătitoare pentru variantele finale ale lui *Mai am un singur dor*, structura tranșant binară precumpănește, în schimb fiecare din cele două grupuri umane este repre-

zentat prin imaginea cîte unei persoane bine definite : mama și iubita. Pe măsură ce laboratorul înaintează în zona lui *Mai am un singur dor*, structura morfologică binară își estompează limitele tranșante, dar realitatea, celor două grupuri de populație, cea a celor vii și cea a celor morți, se apropie mai mult de indistinția colectivă care caracterizează viziunea din mitul popular. Elementele de amănunt din cîntecul zorilor și din ritualul marilor treceri, așa cum le-au consemnat specialiștii, se regăsesc surprinzător și emoționant în textura variantelor eminesciene. Astfel, același Mihai Pop reține din ritualul pomenit „actul de purificare cu apa izvoarelor reci”, „potecile care duc peste codri, spre drumul de plai al raiului”, „metafora „dalbul pribeag”, al cărui ultim component apare obsesiv, chiar dacă cu un rol inversat, în reluările poetului ca și în variantele finale.

Această distinctă zonă elegiacă a operei lui Eminescu, cu multe rădăcini și ramificații în tot ceea ce a scris și gîndit el, nu își află deci sursa esențială în spațiul livresc al formației poetului ; și nici nu răspunde unui eveniment sufletesc de natură strict particulară, cum ar fi setea personală de extincție, despre care s-a vorbit atît de mult. Alimentată, desigur, de o puternică trăire interioară, ea se modelează și își găsește încă sporuri ideatice aproape de limita inepuizabilității în concepția despre marea trecere a poporului nostru, văzută ca o lege inexorabilă a existenței unitare și unanime care, departe de a-i provoca acesteia tragice sfîșieri, îi păstrează mereu unitatea și funcționarea perpetuă, ca semn al triumfului inexorabil al vieții prin devenire.

C RESCUTĂ din același sol și alimentată la aceleași surse, poezia lui Lucian Blaga conține o tulburătoare apropiată viziune asupra universului, vieții și morții și a comunității existențelor trecute sau prezente. Structura întregului tot este și ea binară, după modelul din concepția populară : poetul e sensibil la „timpul viu și timpul mort” (în *noaptea undeva mai e*), iar lumea fizică e concepută și văzută etajat, partea de jos, corespunzătoare timpului mort, fiind intuită într-o acută concretă, încărcată de fior poetic : „țărîna e plină de zumzetul tăinelor” (din *cer a venit un cîntec de lebedă*), leșpezi, gîli, lut, pietre, pămînt, adîncuri fiind vocabule care revin frecvent pentru a desemna această jumătate de existență. Iar el, cel duși, sînt imaginați în colectivitatea lor de popor, de cea a morților, cum îi înțelege concepția și riturile populare. Imaginea colectivă a acestei jumătăți de umanitate pe care poetul, ca și poporul căruia el îi aparține, o simte mereu undeva aproape, ca un element de fundal al existenței vii, în intruchipările sale de mare putere vizionară, reprezintă unul din motivele cele mai caracteristice ale poeziei lui Lucian Blaga. Să reamintim cîteva exemple din care se dezvăluie și rolul cu totul special pe care îl joacă, de fiecare dată, acest motiv, în întregul poetic : „În somn singele meu ca un val / se trage din mine / înapoi în părinți”. (Somn). „Făpturi care-ai fost, unde vă țineți ? / Nu le călca soră lumînile — deditei vineți.” (Echinoctiu). „Pe leșpezi dacă te-afleci / auzi scarabei sărutînd părin-

teștile luturi, / crengile noastre căzute-n adînc, în ținuturi amare și reci”. (În *preajma strămoșilor*). Sînt de-a dreptul unice și cu adevărat cutremurătoare imaginile de o rară sensibilitate ale acestui popor al celor duși, ale căror lumini răzbat, prin gîie, în deșteții vineți și care-și păstrează în eternitate un straniu, plin de fascinație suris : „Sub gîlii cei duși încearcă / surisul să-și păstreze”. (Toamnă de cristal) ; „subt pasul tău, pe unde treci / sau stai, pămîntul înc-o dată, pentru-o clipă, / cu morții săi zîmbind, se face străveziu”. (A fost cîndva pămîntul străveziu).

Excepție de la prezentarea colectivă a poporului celor duși face numai invocarea mamei. Relația cu Eminescu se face aici direct, cu observația că, în poezia lui Lucian Blaga, mama sau muma cunoaște pluralul mamele și mumele în vecinătatea evocațiilor părinți. Vrem să spunem, prin aceasta, că, în textul său poetic, este sensibilă și sesizabilă lărgirea acestui motiv poetic, pe treptele succesive amintite, pînă la motivul celor duși în colectivitatea lor. Pe lîngă aceasta, invocarea mamei cunoaște și un accent mai apăsător, de tipat existențial, care pare a cobori direct din ritualul bocetului : „Zvonul stîns prin noapte rece / îl auzi, din moarte, muma ?” (Balada fiului pierdut). Poporul de mume este un reper existențial luminos, călcînd peste moarte : „Mumele sfinte — / luminile mii, / mume sub gîli / îți iau în primire cuvintele. Încă o dată te-adapă”. (Epitaf) ; „cînd mă privesc într-o fîntînă / știu că-n adîncuri foste mume / îmi țin ogîndă, ochi de lume”. (Ogînda din adînc).

Calitatea stenică a viziunii despre existență ca însumare globală a tărimii vieții cu al morții, a celor vii cu cei duși, este una din marile evidente ale poeziei lui Lucian Blaga. Aici se filtrează în cele mai curate și mai pline de arome esențe concepția despre existență și sensul vieții ca totalitate a poporului nostru. Față cu frumusețea versurilor care concentrează, în formațiuni cristaline de extremă puritate, aceste înțelesuri, orice comentariu sau încercare de atribuire de epitețe rămîne mult în urmă. Conștiința existenței sensibile a strămoșilor, dincolo de moarte, rezumă și poate înlocui întregul sens al înțelegerii lumii :

„Cînd între lipsă și prisos / ne bucurăm de cîte sînt / și cîntă pe sub gîli un os — / mai e nevoie de cuvînt ?”. Sau iată, în imagini și cadențe unice, imaginea globală a lumii noastre cu componentele ei, așa cum au înțeles-o și o înțeleg de veacuri cei în mijlocul cărora creștem și din care ne tragem : „Coboară-n lut părinții, rînd pe rînd, / în timp ce-n noi mai cresc rădăniile. / Ei vor să fie rădăcinile, / Prin cari ne prelungim pe sub pămînt. / Se-ntind domol părinții pe sub pietre, / în timp ce în lumini mai adăptăm, / în timp ce fericiri ne-mprumutăm, / și suferinți și apă vie pe la vetre”. În fața unei asemenea imagini în care orice lucru își are locul și menirea lui, cuprinse în marea rînduală care ritmează lumina și umbra, viața și moartea, și care asigură existența în eternitate, nu se poate să nu fim tentați să șoptim și noi cu cuvintele poetului : „Cit de frumoasă-i lumea / și dincolo de termen ! / Încredințate-s sorții / puterile în germen.”

Mircea Tomuș

STEFAN BOUȘCĂ : Făt-Frumos din lacrimă

Ștefan Boușcă

SEXTIL PUȘCARIU :

■ Căci el n-a fost numai cel mai mare poet al nostru, n-a fost numai un geniu ce și-a spus cuvîntul incidental în limba românească, ci acolo unde a vorbit el începe graiul sonor al bărbăției însăși în literatura noastră, cu el am trecut pragul la vremurile nouă. (...) Nu, Eminescu n-a fost ca acel maestru al antichității care a sfîrșit brațele Venerei sale găsită la Milo, el n-a distrus, ci a creat numai, a creat însăși poezia românească.

Un gînd

■ Eu nu vreau să fac nici biografia, nici analiza operei Luceafărului poeziei românești. Aș dori să evoc doar unele momente din viața mea în care am fost parcă îndrumat de afecțiunea ce îi port lui Eminescu. Astfel, am vizitat la Viena sediul Asociației „Unirea”, din Lövellstrasse 8, unde fusese sediul societății „România Jună” și unde am ținut și seri literare ; am căutat și la Berlin, în ambele părți ale orașului, locurile unde a poposit în anii 1872-1874 Eminescu, din păcate pierdute în bombardamentele ultimului război. Coincidența face că locuiesc de 40 de ani pe o stradă paralelă cu str. Plantelor, unde se afla, la nr. 9, sanatoriul „Caritatea” în care s-a stîns din viață Mihai Eminescu. Apoi am vizitat și localitățile din țară ca Iași, Blaj, Sibiu, Botoșani etc. care sînt legate de numele lui. Cea mai mare satisfacție, în activitatea mea de traducător, am avut-o chiar la Ipotești, cînd cu prilejul unei aniversări s-au citit de pe cerdacul casei sale părințești, în fața unei mulțimi de sute și sute de oameni, și tălmăcirile în alte limbi din opera poetului sîrbătorit. Înainte de a rosti una din traducerile mele în limba germană am spus : „nu știu dacă mulți dintre dumneavoastră cunosc limba germană, dar sper să regăsiți în textul meu muzicalitatea și atmosfera versurilor eminesciene”. Am citit apoi poezia „Și dacă...” După prima strofă asistența a izbucnit în aplauze atît de spontan și de puternic, încît mi-am dat seama că reușisem.

Franz Johannes Bulhardt

Un imn al universului

■ Încă cu o jumătate de secol mai-nainte m-am împrietenit cu poezia eminesciană. Ca elev al Liceului Gojdu din Oradea m-am îndrăgostit dintr-o dată de *Glosa* lui Eminescu și de atunci m-am pregătit s-o traduc în limba maghiară. Cînd am aflat mai tîrziu, ca profesor orădean, că și El și-a început cariera poetică în acest oraș al „pornirilor literare”, unde au debutat Ianus Pannonius și Nicolaus Olahus, Iosif Vulcan și Ady Endre, am presimțit că-i voi traduce odată și *Glosa* și *La steaua*. Însă n-am îndrăznit nici în ediția de limbă maghiară din '66 să încerc interpretarea acestor capodopere (cu toate că am traducerii în acest volum). În laboratorul viu — cel pe care îl numim traducere de versuri — am observat prima dată că funcționalitatea versului eminescian este dusă pînă la perfecție. Nimic nu e de prisos, nimic nu e în plus în acest univers al poeziei. Totul este supus geniului artei, unde elementele conținutului și ale formei (interioare și exterioare) sînt bine ierarhizate. Pornind de la aceste constatări m-am simțit obligat să traduc și *Glosa* și *La steaua*. Prima a mai fost tradusă și de Dsida Jenő, de Szabédi László, iar a doua de Dsida. Continuînd munca lor exemplară dar și grea în același timp, am încercat și eu să traduc aceste versuri cu maximă fidelitate, conform noilor cerințe estetice, (ceea ce eu consider drept legea supremă a traducerii moderne). În ce măsură am reușit să redau vocea muzei eminesciene, care este și frumoasă și fidelă în același timp, — nu știu. Asta va fi judecată de cititorii maghiari ai Poetului care vor afla aceste opere în paginile revistei „Igaz Szó” și în volumul meu tradus din operele poetilor români, în curs de apariție la Kriterion. Ținînd cont că marele Poet are mulți cititori maghiari, am încercat ca versurile *Glossei* să sune bine și în limba mea maternă, ca un imn al universului și al rațiunii pure.

Toth István

■ Universitatea Humboldt și casa de pe Albrechtstrasse, unde a studiat și a locuit Mihai Eminescu în timpul șederii la Berlin (Fotografii de Vasile Blendea)

Italia

● În cadrul unei festivități desfășurate la Biblioteca română din Roma, Academia Internațională de Artă Modernă a înmănat diplome unor noi membri Honoris Causa ai acestei academii: acad. prof. Ștefan Pascu și prof. George Lăzărescu. Primul a susținut o conferință despre Poetul Eminescu văzut de istorici, iar cel de al doilea a trecut în revistă oamenii de cultură italieni — Angelo De Gubernatis, Marc Antonio Canini, Arturo Graf și Giulio Bertoni, Pier Paolo Bosc, Marco Pomilio, Gino Lupi, Ramiro Ortiz, Umberto Cianciolo, Mario Ruffini, Rosa Del Conte, Luisa Vaimarin etc. — care s-au ocupat de opera poetului nostru încă din timpul vieții lui și pînă în zilele noastre, fie prin remarcabile studii critice, fie prin traduceri în limba italiană.

S.U.A.

● La Biblioteca Congresului Statelor Unite a fost inaugurată o expoziție intitulată **Mihai Eminescu — poetul național al României**. Sînt prezentate lucrări din opera marelui poet, volume de exegeză asupra creației sale, precum și un album ilustrînd aspecte din viața poetului și mediul în care a trăit, menite să sublinieze sentimentul patriotic ce emană din opera lui Eminescu.

R.F. Germania

● Societatea „Mihai Eminescu” din Freiburg, care își desfășoară activitatea în colaborare cu Seminarul de romanistică de la Universitatea din acest oraș, a organizat o manifestare omagială cu prilejul centenarului marelui nostru poet. În cadrul acțiunii au fost prezentate comunicarea **Eminescu, poet universal** și un program de muzică clasică românească. Au participat membri ai societății, oameni de cultură, studenți, un numeros public.

R.S.F. Iugoslavia

● La Novi Sad a avut loc o manifestare culturală omagială consacrată Centenarului Mihai Eminescu.

În cadrul manifestării, organizată sub auspiciile radioteleviziunii din Novi Sad și Asociației muzicale a tineretului din Vojvodina, a fost prezentată o expunere despre viața, opera literară și preocupările pe plan muzical ale poetului. A fost susținut un program cuprinzînd lucrări din creația românească și universală și liederuri pe versuri de Mihai Eminescu.

La manifestare, care s-a bucurat de un succes deosebit, au participat oameni de cultură și artă, un numeros public.

R. S. Cehoslovacă

● La Universitatea din Bratislava a avut loc o seară culturală dedicată comemorării Centenarului Mihai Eminescu. S-au relevat momente semnificative din viața și opera marelui poet român, fiind evidențiate unicitatea creației eminesciene și locul ocupat de poet în istoria literaturii universale. Studenții secției de filologie română de la Universitatea din Praga au organizat o expoziție de fotografii, volume din creația eminesciană în

original și traduceri, critică literară și memorialistică. Cadre didactice de la secția de romanistică au prezentat studenților aspecte semnificative ale creației eminesciene și au evocat călătoria la Praga a lui Eminescu, în toamna anului 1869.

Finlanda

● La Helsinki a fost prezentată o expoziție de carte dedicată Centenarului Mihai Eminescu.

R.P. Bulgaria

● La Lectoratul de limba română al Universității „Kliment Ohridsky” din Sofia a avut loc o seară culturală dedicată Centenarului Eminescu. Participanții — cadre didactice, studenți și specialiști în filologie română — au prezentat comunicări despre viața și opera poetului. Au fost recitate în limbile română și bulgară poezii din Eminescu.

R.P. Mozambic

● Cu prilejul Centenarului Mihai Eminescu, revista mozambicană „Domingo” a consacrat o pagină vieții și operii marelui nostru poet național. Sînt prezentate note biografice și referiri la tematica diversă a creației eminesciene, subliniindu-se locul poetului în spațiul culturii românești și universale.

R.P. Mongolia

● Sub egida Uniunii Scriitorilor din R. P. Mongolia, la Ulan Bator a avut loc o manifestare culturală dedicată Centenarului Eminescu. Despre importanța evenimentului a vorbit D. Garmaa, vicepreședintele Uniunii Scriitorilor mongoli.

Au fost recitate poezii ale marelui nostru poet în limba română și traduceri în limba mongolă. Au fost audiate cîntece pe versurile lui Eminescu.

Cu această ocazie a fost organizată și o expoziție de fotografii dedicată lui Eminescu.

La postul de radio din Ulan Bator a fost difuzată o emisiune specială.

R.P. Polonă

● În cadrul manifestărilor consacrate lui Mihai Eminescu, în orașul polonez Ostrow Wielkopolski a fost organizată, sub auspiciile Clubului internațional al presei și cărții din localitate, o manifestare cultural-artistică.

În alocuțiunile rostite cu acest prilej au fost evocate creația eminesciană, viața poetului, izvoarele creației sale poetice și filosofice. În cadrul spectacolului care a urmat au fost recitate versuri ale poetului traduse în limba polonă. Au participat oficialități, un numeros public.

Marea Britanie

● La sediul Societății engleze de poezie din Londra, actrița Adam Erzsébet din Te. Mureș a susținut în limba engleză un recital din poezia lui Eminescu. Gazdele, personalități de seamă din lumea literelor și artelor din Anglia, si-au exprimat satisfacția pentru acest recital oferit cu prilejul decernării Premiului „Corneliu M. Popescu” de traducere de poezie europeană în limba engleză.

Sauro ALBISANI:

Hyperion îndrăgostit

● Două recente apariții consemnează participarea editorială italiană la comemorarea centenarului morții lui Mihai Eminescu. Într-o elegantă și foarte rafinată ediție de format mic editorul milanez Scheiwiller (care tipărea primele ediții din volumele lui Eugenio Montale) publică o nouă traducere a poemului **Luceafărul** (Lucifero), aparținînd poetului florentin Sauro Albisani. Marin Mincu semnează o succintă dar esențială prezentare a poetului nostru și tot el deschide volumul salutînd noua traducere.

După înaintași valoroși precum Ramiro Ortiz, Umberto Cianciolo, Rosa del Conte, Mircea Popescu, Mario Ruffini, care au oferit cu toții cite o variantă din **Luceafărul**, Sauro Albisani se apropie poate cel mai mult și mai bine de textul eminescian, surprinzîndu-l în versuri de o emoționantă identificare **hipnotismul astral** și vraja aceea inrobitoare care face dintr-o veche poveste românească unul din cele mai apreciate mituri ale poeziei moderne.

De altfel seriozitatea și pasiunea cu care traducătorul s-a aplecat asupra textului eminescian se oglindește perfect în textul mărturisirii-program al poetului, cu care se încheie volumul și din care publicăm cîteva extrase.

Cealaltă surpriză italiană, la fel de plăcută, ne-o oferă un editor din Bergamo, Pierluigi Lubrina. Este vorba de volumul **Genio de-**

solato (**Geniu pustiu**), traducere a romanului scris în tinerețe de Eminescu. Foarte îngrijit tipărit și prezentat, volumul are pe suprapertă o reproducere după un tablou de N. Grigorescu: **Vedere din Muscel**, care sugerează de minune conținutul cărții.

Traducerea, semnată de Silvia Mattesini și Monica Farnetti, dovedește o acuratețe și o bravură care merită multă admirație.

Dintr-o poveste aprinsă și involburată, desfășurată în condiții sociale și istorice pline de clocot și comunicate într-o limbă care nu se maturizase încă pentru roman (deși scriitura dovedește desăvîrșita cunoaștere a legilor pro-

zei), cele două traducătoare au izbutit să prezinte o operă care să se poată comunica **intrutotul** cititorului italian de astăzi, și aceasta nu numai la nivelul mesajului ei și, datorită turnurii ușor hoffmaniene a frazei, la nivelul emotiv curent al narațiunii. (De altfel una dintre traducătoare, Monica Farnetti, în scurtă și într-adins absconsa ei postfață nu face altceva decît să arate cît de anevoioasă a fost munca de traducere.)

Prefața și notele blo-bibliografice de pe manșetele copertei sînt semnate tot de Marin Mincu.

CITIND **Luceafărul** mi-am reamintit de răspunsul pe care Giuseppe Conte îl dădea la întrebarea — Cine a fost primul poet? — pe care i-o pusese Giancarlo Innocenti: „Primul om care a salutat o stea”.

Într-adevăr s-ar putea imagina că Eminescu ar fi răspuns cu aceleași cuvinte.

Ce se poate întîmpla dacă o ființă muritoare salută o stea? Și uite așa, jucînd cu un melancolic curaj jocul unei indecente copilării care nu e deloc simbolică, se nasc miturile. Din păcate, de multă vreme ne-am obișnuit cu o poezie (și cu o **mens poetica**) mic-burgeză. Poezia cîntă neplăcerea, plictiseala, sîla, neliniștea omului modern dar pare să fi părăsit ideea de a-l putea vindeca, de a putea să-l fie leacul.

Mi se pare evident că asemenea constatări sînt cele două capete opuse, și chiar prin asta apropiate, ale aceluiași cerc vicios. Pentru ca omul să se însănătoșească trebuie ca poetul să poată fi din nou capabil să genereze mituri (să salute stele).

E cu putință? Cu condiția să nu-și mîndărească mîinile mereu și numai cu cerneală. Un mit devine mit cînd lumea îl recunoaște ca atare: cînd circulă printre oameni. Pentru ca această recunoaștere să fie cu putință, e necesar ca efortul să fie reciproc, ca poezia să lase lumea să intre. Atunci muzica versului nu mai e numai forma poeticului ci actul caritabil de a da formă nepoeticului. Mai mult poezia are nevoie de viață decît contrariul.

Și dacă e posibil așa ceva, cum se poate asta?

Romanticii au redescoperit bogăția anonimă a sacralității populare, locul unde mitul, născut prin partenogenetă, își găsește lăcașul său subpămîntean. Azi, după atîtea genociduri, nu mai puțin tragice decît necruțătoare, au rămas resturile după ce cea bogăție a fost prădată, și bogăția nou apărută e tot jignită, tot neștiutoare să construiască noua mitologie a romantismului nostru excesiv metropolitan. Și ceea ce ne poate ajuta foarte mult în acest sens e tocmai moștenirea ne-

șteptată a lui Eminescu — poet aproape necunoscut la noi.

Este vorba de un text care, în spațiile unei **naivete** de baladă (foarte importantă tocmai pentru acel decalage care la naștere în raport cu conținutul, și de aici îndatorirea traducătorului de a o restitui), ascunde un adevărat decalog al abundenței semantice care poate sălășlui în poezia „în priză directă”, cînd neuitînd de primordiala sa oralitate știe să fie cu înțelepciune modernă: aș vrea să spun jungheană, în sensul că în ea izbucnesc să exprime (și e cazul **Luceafărului**) o simțire corală, un inconștient colectiv.

De fapt nu este vorba de o alegorie: alegoria semnifică; aici, în schimb, fiecare figură există. Alegoria are nevoie, mai curînd sau mai tîrziu, să fie descifrată: aici putem să ne oprim doar la poveste, da, doar la ceea ce se întîmplă, și nimeni n-ar putea, cred eu, să se plîngă de asta. Cu toate acestea nu este nelegitim să indicăm o cale, mai ales că poetul a fost primul care a simțit această nevoie.

Într-adevăr, Eminescu însuși a scris în legătură cu **Luceafărul**: „...dacă geniu nu cunoaște nici moarte și nemurire, nu scapă de noaptea uitării, pe de altă parte aici pe pămînt nici e capabil a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n'are moarte, dar n'are nici noroc”. [...]

Mi se pare că mitul central al operei este acela care dintotdeauna a inspirat poezia cea mai bună: improprie, indispensabilul, ineluctabilul raport dintre om și divinitate, care se poate realiza doar prin încarnarea divinității — miracol și traumă pe care oamenii din mit și din istorie, asemeni Cătălinei, au refuzat întotdeauna să-l accepte. Ceea ce înseamnă poemul este deci cea ambiguitate, contradicție tensiune a ființei pieritoare față de puterea divină, amestec de dorință și de repulsie. Nu numai în sensul de oroare, ci și în sensul acelei energii fizice care tinde să îndepărteze două substanțe una de alta.

Ceea ce păstrează în echilibru cosmic raportul între uman și divin este reciprocitatea acestei repulsii. Ea se

exprimă în cuvintele Cătălinei și ale Părintelui lui Lucifer: fetei îi repugnă ochii atît de frumoși ai astrului, care au întotdeauna ceva excesiv în ei, sau prea fierbinți, sau prea înghețați; Părintelui-demiurg îi repugnă oamenii sclavi al destinului, muște care mor în roiuri. Cel care cade într-un echivoc periculos este întotdeauna el, Lucifer. Fata, de fapt, nu; încă de la prima lor întîlnire nu se teme să ascundă că pe calea aceea „nu va merge niciodată”. [...]

Poemul va nara deci peripețiile prin care se operează reeducarea astrului la condiția sa celestă. Ultimele cuvinte ale lui Lucifer mărturisesc că el a învățat lecția: că nu mai e deajuns vocea unui „chip de lut” ca să-l atragă în „cercul strîmt” al vieții pămîntești. De aceea morala fabulei ar fi conținută în acele fraze ale Cătălinei care exprimă inevitabila distanță care numai ea unește umanul cu divinul, ca filtru necesar al legăturii lor:

Lucește e-un amor nespus
Durerea să-mi alunge,
Dar se înalță tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge...

Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte...
În veci îl voi iubi și-n veci
Va rămînea departe...

Unul dintre aspectele desigur cele mai surprinzătoare ale textului este energia lui sincronică; și, în primul rînd, simplitatea cu care poetul izbuteste să topească într-un singur tot materiale atît de complexe și de eterogene, începînd de la primul său izvor, basmul românesc cules de Richard Kunisch, intitulat **Fata din grădina de aur**.

Neputîndu-mi asuma, sarcina unei cercetări detaliate, doresc doar să subliniez cum sincretismul din **Luceafărul** se deplasează în două direcții, care pînă la urmă se intersectează; Eminescu îngemănează într-adevăr cultura filosofică cu cea populară, și cultura pămîntă cu cea creștină. [...]

Prezentare și traducere de
Florin Chirișescu

„LUCEAFĂRUL” în enciclopediile lumii

ÎN 1887, cînd Titu Maiorescu publica în *Konversations-Lexikon Brockhaus* (Leipzig), un articol special consacrat lui Eminescu, autorul lui *Luceafărul* îi era conferită prepotența în virtutea căreia el devenea, cum s-a recunoscut mai târziu, „primul nostru ambasador spiritual peste hotare”. Dar cea dintîi receptare enciclopedică a geniului tutelar al poeziei românești nu depășea ipostaza unui excurs introductiv, în care nu era dezvăluit lumii universul fascinant și unic al creației eminesciene. La fel proceda în 1888 Angelo de Gubernatis, cînd insera în *Dictionnaire international des écrivains du jour* (Florența) un articol intitulat *Michel Eminescu*. Patru ani mai târziu, în paginile celebrei *La Grande Encyclopédie*, N. Iorga semna un articol cu același titlu, fiind primul ce încerca să învedera Europei, și nu numai ei, creația eminesciană, care, semnala el, „se distinge printr-o profundă cunoaștere și o iscusită utilizare a limbajului, prin elevația convicțiilor filosofice și sugestivitatea uimitoare a imaginilor”. Dar, printre poeziile la care făcea referire nu apărea și *Luceafărul*. Nici în 1893, cînd lexiconul din *Entiklopediia* insera din nou în paginile lui articolul consacrat de Maiorescu aceluia care realizase unele dintre „cele mai frumoase poezii care s-au scris în limba română”, capodopera ce exprimă adevărata dimensiune a geniului eminescian nu era amintită. Cu trei ani înainte de încheierea veacului XIX, *Meyers Konversations-Lexikon* (Leipzig și Viena) proceda întocmai, consacrand un succint crochiu portretistic lui *Michael Eminescu*, autor al unor „admirabile” versuri, scrise pe un ton „preponderent elegiac satiric”. În primul an al noului secol, dictionarul enciclopedic Brockhaus, apărut într-o ediție jubiliară, relua vechiul articol maiorescian, în care nu fusese adăugat nimic în legătură cu opera poetului. I.N. Polovinkin, semnînd un articol consacrat fiului Ipoteștilor în *Entiklopediia slovari* (Petersburg, 1904), deși cita unele dintre „cele mai frumoase” ale poetului român, nu remarcă *Luceafărul*, circumstanță reiterată întocmai și în cazul *Maril Encyclopedii* Brockhaus-Efron. M. Gaster, care redacta pentru *Encyclopaedia Britannica* (Londra, 1910) un articol despre acela căruia îi fusese un apropiat, nu numai că nu acorda poemului amintit vreo atenție aparte, dar nici nu-l amintea. La începutul anilor '20, *Encyclopaedia universal illustrada europeo-americana* (Bilbao, Madrid etc.) realiza, se pare, prima receptare enciclopedică a celui mai mare poet român în spațiul literaturii de limbă spaniolă, citind aceleași poezii revelate de N. Iorga în 1892, în *La Grande Encyclopédie*. *Meyers Lexikon*, în ediția din 1925, nu reținea nici un titlu de poezie, chiar dacă preciza că „măreția” lui Eminescu rezidă în opera sa poetică. La rîndul ei, *Encyclopaedia Britannica* (Londra, 1929), includea, în cea de-a 14-a ediție, vechiul articol, cu aceleași lipsuri. Abia în 1930, *Der Grosse Brockhaus* (Leipzig), lexiconul care a favorizat prima receptare enciclopedică a poetului, își avertiza cititorii că dintre toate poeziile sale, „cele mai valoroase sînt cele de natură filosofică, în care răzbate pesimismul romantic, ca în „Mortua est”, „Epigonii”, „Satire”, „Mossă”, „Luceafărul”. Așadar, poemul care „a fost socotit de toți ca înima gîndirii poetului”, cum afirma G. Călinescu, era remarcat, în sfîrșit, de o lucrare de referință străină. În același an, însă, *Larousse du XXe siècle en six volumes* apela doar, ca de obicei, la *Venere și Madonă* și *Epigonii*, pentru a conchide că „în nuvelă, este fără rival, iar *Sărmanul Dionis* trece drept capodopera literaturii române”. La doi ani numai, *Der Grosse Herder* (Freiburg i. Breisgau) nu mai cita nici una dintre poeziile eminesciene. G. Călinescu proceda întocmai scriind pentru *Encyclopaedia italiana di scienze, lettere ed arti* (Roma, 1932). Nici *Dictionnaire encyclopédique Quillet* (Paris, 1937) nu remarcă *Luceafărul*, deși cita cîteva poezii, opinînd că *Sărmanul Dionis* ar fi „cea mai bună operă a sa”. În 1943, *Thesaurus of the Arts* (New York) îi consacra lui Eminescu un articol mult prea general pentru a mai reține vreun titlu.

După un interval care s-a suprapus celui de a doua conflagrații mondiale, *Larousse universel. Dictionnaire encyclopédique en deux volumes* (1948) amintea doar *Sărmanul Dionis*. Abia în 1951, *Dictionario enciclopedia U.T.E.H.A.* (Barcelona, Buenos Aires etc.) evidenția din nou *Luceafărul* (El astro de la tarde), „printre cele mai bune poezii” ale aceluia pe care îl considera „cel mai mare poet român, comparabil cu figuri remarcabile ale romantismului european”.

LEOSEBIT de toate proiecțiile enciclopediste anterioare, cel realizat de Rosetta del Conte în *Dizionario universale della letteratura contemporanea* (1960) sesiza faptul că Eminescu intruchipa „cele două ipostaze ale titanismului romantic”, dintre care, în prima, creatorul „își asumă violența unui blestem, a unui blestem ancestral”. Trecînd la exemplificări concrete, exegeta italiană recurgea, printre alte poezii, și la *Luceafărul* (Espero). Totuși, *Luceafărul*, acest „neîntrecut poem simfonic”, cum îl caracteriza Șerban Cioculescu, nu era receptat de toate enciclopediile lumii, deci nu intrase încă în literatura universală ca o capodoperă. *Új magyar lexikon* (Budapesta, 1960), bunăoară, nici nu-l consemna măcar. Gestul era repetat de *Dizionario enciclopedia Sansoni* (Florența, 1960) într-un text al cărui laconism ambiguu friza cea mai ternă contrafacere. *Ukrainska radianska Entiklopediia* (Kiev, 1961) amintea *Luceafărul*, dar alături de *Împărat și prolețar*, pentru ca în *Dictionnaire universel des lettres* (Paris, 1961) să nu mai apară, întrucît nu se indica nici un titlu de poezie. În *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes* (Paris, 1961), în schimb, *Luceafărul* (l'Étoile du soir) era caracterizat drept o „poezie lirică”, alături de *Mai am un singur*

dar și *Serisoarea V. Dar*, doi ani după aceea, în paginile din *Meyers Neues Lexikon in acht Bänden* (Leipzig) nu mai figura printre creațiile reprezentative ale „celui mai mare poet român al secolului 19”. Reapărea în articolul *Mihai Eminescu*, inclus în *Kratka bălgarska Entiklopediia* (Sofia, 1964), fără a i se reliefa adevărata semnificație.

În sfîrșit, *Wielka Encyklopedia powszechna Pwn* (Varșovia, 1964) observa că dintre toate poeziile lui Eminescu „cea mai importantă creație a sa este considerată poemul filosofic *Luceafărul* (Gwiazda wieczorna) [...] a cărui idee călăuzitoare o reprezintă tema eternei solitudini, care este proprie geniului”. Pentru prima dată, într-o contribuție articlărie enciclopedică, sinteza creației eminesciene era interpretată într-o manieră care permitea descifrarea sensului ei lirico-filosofic, recunoscîndu-se, în același timp, că acest poem reprezenta culmea unei creații irepetabile. Tot în 1964, Gino Lupi, cunoscut exeget eminescian, publica în *Dizionario letterario Bompiani delle opere e dei personaggi di tutti i tempi e de tutte le letterature* (Milano) articolul *Poesie di Eminescu*, care, considera el, „se racordează Romanticismului german al primului Ottocento”. Pentru pertinentul interpret italian, „poeziile cu caracter filosofic poartă [...] pecetea unui pesimism schopenhauerian”, citînd, în acest sens, pe lingă *Mortua est* și *Rugăciunea unui Dac, Luceafărul*. „Dificilă, considera Lupi, este viața în-deosebi pentru geniu, care strălucește deasupra tuturor, dar suferă pentru că nu este înțeleș și uneori ar renunța la superioritate pentru a nu fi singur; această idee este exprimată în „Luceafărul” («L'astro»), un poem care, pentru claritatea concepției și echilibrul formei, este una dintre cele mai bune creații ale lui Eminescu”. Iată că treptat, *Luceafărul* era comentat de unele enciclopedii și dicționare ale lumii ca o realizare distinctă a geniului poeziei românești. Și totuși nu se impusese, încă, în conștiința timpului, drept cea mai reprezentativă compoziție a unei opere al cărei universalism era unanim recunoscut. O confirmare a acestui fapt o oferea *European Authors, 1000—1900. A Biographical Dictionary of European Literature* (New York, 1967), care, incluzîndu-l pe Eminescu printre autorii europeni ai primelor nouă secole ale celui de-al doilea mileniu, transcria titluri ca *Venere și Madonă*, *Epigonii*, *Împărat și prolețar*, *Călin*, dar nu și *Luceafărul*. Pentru *Grande dizionario enciclopedico Utet* (Torino, 1968), însă, Eminescu „a știut să facă să dăinuiască, în afirmarea concepțiilor sale sociale și politice, o atmosferă poetică intactă”. Mario Ruffini, cunoscutul romanist, considera, sondînd arcele creației eminesciene, că pesimismul poetului a căpătat accente demoralizante, care „revin în cea mai mare parte a poeziilor sale filosofice, culminînd, în *Luceafărul*, cu teza izolării forțate a geniului de restul lumii”. Intr-o manieră asemănătoare interpreta *Luceafărul* (De Avondster) și *Encyclopedie in twintig delen* (Amsterdam etc., 1968). *Brockhaus Enzyklopädie in zwanzig Bänden* (Wiesbaden, 1968), referîndu-se la lirica lui Eminescu, declara că „trăsătura ei de bază este resemnarea pesimistă, ca urmare a unei răzvrătiri esuate. Apogeul artistic al acestei poezii este poemul „Luceafărul” (*Der Abendstern*, 1883), unde întîlnim motive ale filosofiei lui Schopenhauer și ale basmelor indigene”. Erik D. Tappe, analizînd *Luceafărul*, „recunoscut drept capodopera” lui Eminescu, considera că „acest poem relevă caracteristicile celor mai desăvîrșite poezii lirice scurte ale sale”, unde el „țese motivele acestora într-un mare desen decorativ” (*The Penguin Companion to Literature*, 1969).

ÎN 1970, Alain Guillerrou, după ce mai înainte cu șapte ani publicase o monografie despre acela care se născuse în anul morții lui Balzac, redacta articolul *Mihail Eminescu* pentru *Encyclopaedia universalis* (Paris). Studiul francez observa, investigînd opera marelui poet, că acesta „avea [...] conștiința clară a geniului și a destinului său ca poet și ca om. El a lăsat — sublinia ilustrul critic — în capodopera sa, poemul „Luceafărul”, («Hyperion»), un fel de testament spiritual”. Încheindu-și densul și cuprinzătorul său demers enciclopedic, Guillerrou sublinia: „faptul că această capodoperă a fost compusă în [...] strofe mici de patru versuri scurte, pe ritmul și după factura poemelor populare, conferă celui mai înalt pisc al literii românești caracterul unei extraordinare reușite”. Pentru prima dată, într-o întreprindere de acest gen, *Luceafărul* era considerat o capodoperă. În anul următor, în *The Encyclopedia Americana* (New York), discutîndu-se literatura română a secolelor XIX și XX, Eminescu era prezentat drept „poet de geniu”, „ultimul dintre marii romantici europeni”, care „s-a strădui să aline durerea tragică a sufletului său în contemplații din punctul de vedere al veșniciei. În *Luceafărul* său (*The Morning Star*), el a creat o capodoperă a basmului românesc”, care „simbolizează neputința geniului de a se face înțeleș”. Opinia lui Grigore Nandriș (*Encyclopaedia Britannica*, Londra, 1972) era aceea că

M. Eminescu

Eminescu „a trăit în gloria trecutului medieval românesc și a folclorului, pe care și-a fundamentat unul dintre cele mai remarcabile poeme, *Luceafărul* («The Evening Star»), fără a avansa și alte considerații. La rîndul său, Dennis J. Deletant, în articolul *Mihai Eminescu*, din *Cassell's Encyclopaedia of World Literature* (Londra), aprecia că „apogeul poeziei sale de dragoste este atins în «The Evening Star», unde poetul este comparat cu *Luceafărul*, simbol al omului de geniu, care este incapabil de a găsi fericirea”.

Așadar, pentru celebrele enciclopedii universale, *Luceafărul* devenise, dacă și-a întodeauna o capodoperă, atunci una dintre creațiile de referință ale aceluia care, remarcă G. Ibrăileanu, „nu este numai un poet de geniu”, ci „și cel dintâi român în care s-a făcut fuziunea cea mai serioasă — fuziunea normală — a sufletului daco-roman cu cultura occidentală”. I. A. Kojevnikov, care publicase în 1968 o monografie dedicată creației eminesciene, afirma, scriind pentru *Bolsaia sovetstvaia Entiklopediia* (a treia ediție), că „una dintre cele mai mari creații ale sale este poemul filosofic simbolic narativ *Luceafărul*”. *Everyman's Encyclopaedia* (Londra etc., 1978) relua, discutînd *Luceafărul*, judecățile formulate anterior de Dennis J. Deletant în *Cassell's Encyclopaedia. The New Encyclopaedia Britannica in 30 Volumes* (Chicago, 1962) apela la formulele avansate de Gr. Nandriș în urmă cu un deceniu. În anul ce a urmat, *Grand dictionnaire encyclopédique Larousse* sublinia, înainte de toate, investigînd poezia poetului român, că *Luceafărul* este „capodopera” sa, care „tratează incompatibilitatea dintre geniu și lume, dintre etern și efemer”. În sfîrșit, în 1987, *Luceafărul* era readus în actualitate prin intermediul articolului publicat în *The New Encyclopaedia Britannica* (Londra etc.), care îl caracteriza drept unul dintre poemele ce exemplifică genul creației eminesciene.

În ultimul timp, așa cum lesne se poate observa, în toate marile enciclopedii unde efigia eminesciană își află proiecția ei firească, *Luceafărul* este considerat drept capodopera poetului național român. Dacă o perioadă destul de îndelungată a postumității eminesciene, acest poem nu intrase, așa cum se cuvenea, în conștiința umanității, astăzi, oriunde în lume se vorbește despre Eminescu, *Luceafărul* este interpretat nu numai ca o capodoperă a literaturii românești, ci și ca o culme a creației poetice universale.

Gheorghe I. Florescu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redactional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor

Redactor șef adjunct Ion Horea

Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București. Piața Scintei nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96.
ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA” —
sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfil București. Călea Griviței, nr. 64—68, Tiparul Combinatului Poligrafic „CASA SCINTEII”

